

ลักษณะโครงสร้างของจังหวัดราชบุรี

การศึกษาในบทนี้จะศึกษาในรายละเอียดด้านต่าง ๆ ของจังหวัดราชบุรี โดยส่วนรวมและแยกเป็นระดับในแต่ละอำเภอทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากรเช่นเดียวกับในบทก่อน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงลักษณะโดยทั่วไป ของจังหวัดและของแต่ละอำเภอ และเพื่อทำการศึกษาเสริมกับในบทก่อน ในด้านการ คัดเลือกหาพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุด เพื่อการลงทุนในการที่จะพัฒนาให้เป็นจุดเริ่มต้น ของการเป็นเมืองศูนย์กลางกระจายความเจริญของภูมิภาคตะวันตกนี้ต่อไป

ประวัติความเป็นมา

จากโบราณวัตถุและโบราณสถานที่ผู้สำรวจและขุดค้นพบ ในเขตจังหวัด ราชบุรี เป็นหลักฐานยืนยันว่า พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ชาติมาหลาย ยุคหลายสมัย เคยเป็นดินแดนที่เจริญรุ่งเรืองมาแล้วตั้งแต่ในอดีต มนุษย์พวกแรกที่ เชื่อว่ามีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดราชบุรี คือ มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหินกลาง ทั้งนี้ สันนิษฐานจากการพบเครื่องมือสมัยหินที่บริเวณเขา ตำบลเกาะพลับพลา อำเภอเมืองราชบุรี ในสมัยหินใหม่เมื่อประมาณ 2,300 - 4,000 ปี มาแล้วที่ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี และตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง และในสมัย ประวัติศาสตร์พบว่าเมืองราชบุรีเป็นเมืองเก่าแก่มาแต่โบราณ ไม่มีหลักฐานแน่นอน ว่าสร้างมาแต่เมื่อใด เพียงแต่อาศัยหลักฐานทางโบราณคดี ศิลปโบราณวัตถุ และ โบราณสถาน จึงทราบได้ว่าเมืองราชบุรีได้ตั้งมาช้านานก่อนตั้งประเทศไทย เดิม เป็นส่วนหนึ่งในแคว้นสุวรรณภูมิของอาณาจักร "ทวารวดี" ของชาติละว้าเมื่อก่อน ศตวรรษที่ 5 คนประจำถิ่นสมัยนั้นเป็นลาว ต่อมาสมัยขอมมีอำนาจ มีชาวขอมและ อินเดียอพยพเข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินในเมืองนี้มาก การตั้งชื่อเมืองก็ได้เปลี่ยน

แบบมาจากชื่อเมืองในอินเดีย วัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาก็สืบสายมาจากชาวขอม ชาวอินเดียในสมัยนั้น ปรากฏโบราณสถานวัตถุอยู่จนถึงปัจจุบันนี้เป็นอันมาก เช่น พระปรางค์ที่วัดมหาธาตุ และวัดอื่น ๆ ตลอดถึงโบราณวัตถุ ซึ่งขุดพบที่ตำบลคูบัว เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงการพบหลักฐานต่าง ๆ พอเป็นสังเขปดังนี้

ยุคทวาราวดี

หลักฐานทางโบราณคดี ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถานที่มีอยู่และค้นพบพอจะทำให้อนุมานได้ว่าราชบุรีเคยเป็นเมืองหนึ่งในแคว้นสุวรรณภูมิซึ่งมีเมืองนครปฐมเป็นมหานคร และเคยเป็นมณฑลนครชัยศรีมาก่อน ซึ่งมณฑลนครชัยศรีนี้ประกอบด้วย ราชบุรี กาญจนบุรี นครชัยศรี เพชรบุรี รวมกัน

ตามตำนานทางพุทธศาสนามีอยู่ว่าเมื่อ พ.ศ. 218 พระเจ้าอโศกมหาราช แห่งประเทศอินเดีย ทรงทำนุบำรุงเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศได้ จัดส่งสมณทูต มีพระโสณะ และพระอุตตระเป็นหัวหน้าคณะมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังแคว้นสุวรรณภูมิ นักปราชญ์ทางโบราณคดี ได้อาศัยรูปพรรณสัณฐานของพระปฐมเจดีย์ซึ่งเหมือนกับสถูปเจดีย์ของพระเจ้าอโศก ทั้งวัตถุและรูปทรงก่อสร้างประกอบ ทั้งพระธรรมจักรศิลาที่ขุดได้ในบริเวณพระปฐมเจดีย์ และที่ใกล้เคียงก็เป็นของ ที่สร้างในสมัยเดียวกัน จึงพอจะอนุมานได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในแคว้นสุวรรณภูมิในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และตามเรื่องราวของหลวงจีนหวู่จิง (หรือเทียนจิง) ที่โดยสารเรือผ่านมา และแวะในราว พ.ศ. 1150 ได้ชมเมืองจุยล่อพัตติ (ทวาราวดี) ไว้ในบันทึกว่าเป็นเมืองใหญ่ที่สวยงามมาก เมืองราชบุรี ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิหรือทวาราวดี ก็คงจะเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองและใหญ่โตมาพร้อมกับเมืองนครปฐมมหานครของแคว้นทวาราวดี

โบราณวัตถุ หรือสิ่งประดิษฐ์โบราณที่เมืองราชบุรีมีอยู่ ซึ่งนับว่าเก่าแก่ที่สุด คือพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาประทับห้อยพระบาทแบบ "คุปตะ" (ระหว่าง พ.ศ. 750-1450) ในถ้ำถ้ำเขาสูง ตำบลเกาะพลับพลา อำเภอเมืองราชบุรีมีอักษรจารึกไว้ใต้พระฉายเป็นอักษรอินเดียฝ่ายใต้ เรียกว่า "อักษรคฤณ" เป็นอักษรเดียวกับพระคาถา "เขษัมมา" ซึ่งขุดพบที่จังหวัดนครปฐม เป็นอักษรที่ใช้แพร่หลาย

ในสมัยวงศ์ทมิละครองอินเดีย หลักฐานเกี่ยวกับพระพุทธรูปนี้มีพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาแบบเด็ชวจึง เชื่อได้ว่าเมืองราชบุรีครั้งหนึ่งมีชาวอินเดียที่เข้ามาตั้งหลักฐานในสมัยพระพุทธศาสนาเริ่มเผยแพร่เข้ามาในแหลมทองนี้ โดยที่พระพุทธรูปปางปฐมเทศนาในถ้ำฤๅษีเขานูนี้ เป็นโบราณวัตถุที่ต้องแกะสลักลงในศิลาผนังถ้ำเป็นสิ่งที่ผู้ทำได้กระทำชั้น ๗ ทั้งนี้เองมิใช่ทำมาจากที่อื่นและนำมาติดประดิษฐานไว้

จากการที่พบว่า ในเมืองราชบุรีมีภาพจำหลักของพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทในท่าแสดงปฐมเทศนาในถ้ำฤๅษีเขานู และการขุดสำรวจพบซากกำแพงคูเมือง และศาสนสถานที่บ้านคูบัว เมื่อ พ.ศ. 2504 ได้พิสูจน์ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำขึ้นในสมัยทวาราวดีทั้งสิ้น จึงสันนิษฐานว่าราชบุรีได้ตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองอยู่แล้วในสมัยทวาราวดี ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 เป็นอย่างช้า แต่การที่จะกำหนดให้แน่ชัดว่าเมืองราชบุรีได้เริ่มตั้งแต่เมื่อใดนั้น ไม่อาจหาหลักฐานที่เป็นวัตถุและสถานที่ที่มีอายุก่อนสมัยทวาราวดีมาเป็นหลักฐานยืนยันได้ และภายหลังเมื่อมีการพิสูจน์ได้ว่าในสมัยโบราณประมาณ 3,000 ปี มาแล้ว บริเวณมุมทิศตะวันตกของอ่าวไทยนี้ เป็นที่ตั้งของอาณาจักร "สุวรรณภูมิ" ตามที่ชาวอินเดียที่เจริญกว่าได้เดินทางเข้ามาค้าขายตั้งหลักแหล่ง ซึ่งสมัยนั้นอาณาจักรสุวรรณภูมิจะมีอาณาเขตกว้างใหญ่เพียงใด ไม่มีหลักฐานที่จะค้นได้ แต่พิจารณาตามวัตถุและสถานที่ที่ทำและสร้างขึ้นในชั้นหลังที่ค้นพบตามเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง และร่องรอยที่ปรากฏเข้าใจว่า เมืองอู่ทอง เมืองนครปฐม และเมืองราชบุรี จะต้องเป็นเมืองที่สำคัญของอาณาจักรนี้ เชื้อสายของอาณาจักรสุวรรณภูมิไม่ปรากฏชัด แต่นักโบราณคดีได้ตั้งชื่อให้เพื่อสะดวกต่อการอ้างอิงในประวัติศาสตร์ ว่า "มอญ" (บางแห่งเรียกว่า "ชนพูดภาษามอญ-เขมร") นอกจากนี้ยังมีชนชาวถิ่นดั้งเดิมที่ล่าหลังกว่าอยู่ในท้องถิ่นตอนห่างจากที่อุดมสมบูรณ์ออกมา และมีชนชาวเกาะได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานแทรกอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลทั่วไป ในระหว่างหมู่ชนต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีชาวอินเดียรุ่นใหม่ เดินทางมาตั้งหลักฐานท่ามาหากินอยู่ทั่วไปในอาณาจักรสุวรรณภูมินี้ด้วยเป็นมิใช่น้อย และโดยที่ เป็นผู้เจริญมีความรู้ความฉลาดกว่า นาน ๆ เข้าชนชาวอินเดียในได้กลายเป็นครู ศาสตราจารย์ ขุนนาง และที่ปรัการาชการ และกระทั่งเป็นเจ้าเมืองอยู่หลายเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาชื่อหัวเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดติด ๆ

กันเป็นกลุ่มอยู่บนมุมตะวันตกของอ่าวไทย เดิมทีเมืองเหล่านี้เมื่อตั้งใหม่ ๆ ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมได้ตั้งชื่อว่า นครปฐม สุพรรณบุรี (เมืองดั้งเดิมที่รกร้างอยู่ที่อุทอง) กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี เช่นปัจจุบัน แต่คงเรียกชื่อเมืองเป็นอย่างกระตังเมื่อชาวอินเดียเข้ามาตั้งถิ่นฐานและมีอำนาจขึ้นในเมืองเหล่านี้แล้ว จึงได้แปลงชื่อเหล่านี้ให้เป็นชื่อตามเมืองสำคัญในประเทศอินเดีย สำหรับเมืองราชบุรีนี้เข้าใจว่าได้ชื่อมาจากเมืองราชปุระ ในแคว้นกัมโพชของประเทศอินเดีย เป็นเมืองที่พระภิกษุเทียนจิง(ฮวนฉ่าง) เคยมาพักเมื่อราว พ.ศ. 1172-1173 และว่าแคว้นกัมโพชมีเมืองหลวงชื่อ"ทวารภา" ซึ่งอาจจะแผลงเป็นทวาราวดีก็ได้ ฉะนั้นวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาจึงสืบสายมาจากชาวขอม ชาวอินเดียในสมัยนั้นได้

ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพ

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่ง ในจำนวน 6 จังหวัด ของภาคตะวันตก ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 13 องศา 10 ลิปดาเหนือ ถึง 13 องศา 45 ลิปดาเหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 99 องศา 10 ลิปดาตะวันออกถึง 100 องศา 5 ลิปดาตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งหมด 5,120,118 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,200,074 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11 ของเนื้อที่ทั้งหมดของภาคตะวันตก ระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ประมาณ 110 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอท่าม่วง อำเภอท่ามะกาและ อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอเขาชัยยอด จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอสามพราน และอำเภอเมือง นครปฐม จังหวัดนครปฐม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภออัมพวาและอำเภอ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลบางคาญ อำเภอเมตตา จังหวัดทะวาย ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย สังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

2. การแบ่งเขตการปกครอง

(1) การปกครองส่วนภูมิภาค จังหวัดราชบุรีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 102 ตำบล 841 หมู่บ้าน ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	พื้นที่ (ตร.กม.)	หมู่บ้าน	สภาตำบล
เมืองราชบุรี	22	454,239	181	18
บ้านโป่ง	15	389,864	161	13
โพธาราม	18	440,463	135	17
ดำเนินสะดวก	13	221,974	97	12
ปากท่อ	12	479,347	73	12
บางแพ	7	170,469	63	4
วัดเพลง	3	42,746	28	3
จอมบึง	6	776,019	58	6
สวนผึ้ง	6	2,145,000	45	6
รวม	102	5,120.118	847	91

ตารางที่ 4.1 แสดงพื้นที่และเขตการปกครอง

(2) การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งการปกครองออกเป็น

- 1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี
- 2) เทศบาลเมือง 3 แห่ง คือ
  - เทศบาลเมืองราชบุรี
  - เทศบาลเมืองบ้านโป่ง
  - เทศบาลเมืองโพธาราม
- 3) สุขาภิบาล 18 แห่ง

ตารางที่ 4.2 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสุขาภิบาลของจังหวัดราชบุรี ปี 2535

อำเภอ	สุขาภิบาล	พื้นที่	ประชากร	ความหนาแน่น	จำนวนหลังคาเรือน
<u>เมืองราชบุรี</u>	1. ส. เขาสูง	8.0	8,269	1,034	1,467
	2. ส. ห้วยชินสีห์	29.0	10,409	359	1,922
	3. ส. หลักเมือง	31.12	20,770	667	5,088
<u>บ้านโป่ง</u>	1. ส. กระจับ	91.0	6,574	346	943
	2. ส. ท่าผา	33.68	17,202	511	3,469
	3. ส. ห้วยกระบอก	1.25	3,375	2,700	469
<u>โพธาราม</u>	1. ส. บ้านเลือก	12.0	7,337	611	1,455
	2. ส. นองโพ	3.0	4,300	1,440	745
	3. ส. เจ็ดเสมียน	4.0	3,632	908	598
<u>ดำเนินสะดวก</u>	1. ส. ศรีดอนไผ่	8.40	11,405	1,358	1,955
	2. ส. ดำเนินสะดวก	4.48	10,612	2,369	1,746
<u>ปากท่อ</u>	1. ส. ปากท่อ	1.12	6,542	5,841	750
<u>บางแพ</u>	1. ส. บางแพ	52.80	14,589	276	2,865
	2. ส. โพหัก	35.0	9,392	268	1,706
<u>วัดเพลง</u>	1. ส. วัดเพลง	1.9	2,793	1,470	440
<u>จอมบึง</u>	1. ส. จอมบึง	8.5	9,658	1,136	1,260
<u>สวนผึ้ง</u>	1. ส. บ้านชู้ป่าหวาย	12.50	3,317	265	553
	2. ส. สวนผึ้ง	12.0	2,498	208	375

ที่มา : สำนักงานผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี

3. ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ของจังหวัดราชบุรี อาจจำแนก ลักษณะตามระดับความสูงของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันได้ 3 ลักษณะดังนี้

1) บริเวณชายแดนด้านตะวันตก ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร เป็นส่วนของเทือกเขาตะนาวศรี มีภูเขาใหญ่น้อยสลับซับซ้อน ความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยระหว่าง 200 - 300 เมตร พื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ อำเภอสวนผึ้งเกือบทั้งหมด และพื้นที่บางส่วนของอำเภोजอมบึง

2) บริเวณตอนกลางของจังหวัด รวมทั้งด้านเหนือ ด้านใต้ บางส่วน และด้านตะวันออก(เชิงเหนือ) เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์สูง ลักษณะดินเป็นดินตะกอนที่ทับถมกันมาเป็นเวลานาน เพราะมีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน ความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยระหว่าง 1 - 20 เมตร พื้นที่เหมาะแก่การทำนาทำสวน ทำไร่ บริเวณดังกล่าวนี้ ได้แก่ บางส่วนของอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอปากท่อ อำเภอบางแพ และอำเภอเมืองราชบุรี

3) บริเวณด้านตะวันออกเชิงใต้ ลักษณะเป็นพื้นที่ราบต่ำ ความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยระหว่าง 1 - 10 เมตร มักได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลหนุนอยู่เสมอ มีน้ำขังตลอดปีเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงเหมาะอย่างยิ่งสำหรับการเพาะปลูกผลิตผลทางการเกษตร บริเวณนี้ ได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอวัดเพลง

ลักษณะพื้นที่ดังกล่าวอาจพิจารณาเป็นรายอำเภอได้ดังนี้

1. อำเภอสวนผึ้งและอำเภोजอมบึง มีพื้นที่กว้างขวางมาก ด้านหนึ่งติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า สภาพโดยทั่วไปเป็นภูเขาและป่าไม้โดยเฉพาะในส่วนของอำเภอสวนผึ้ง ต้องอาศัยที่ราบตามไหล่เขาเป็นที่เพาะปลูกด้วย พื้นที่บริเวณนี้มีลำน้ำภาชีไหลผ่านเป็นประโยชน์ในด้านกิจกรรม การเลี้ยงสัตว์และบริโภคใช้สอย

2. อำเภอปากท่อ อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัด ลักษณะพื้นที่แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ ที่ดอนประกอบด้วยภูเขาและป่าไม้ และอีกลักษณะหนึ่งเป็นที่ราบค่อนข้างแห้งแล้ง การเพาะปลูกไม่ได้ผลสมบูรณ์เท่าที่ควร

3. อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบต่ำ มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน เหมาะแก่การกสิกรรม ยกเว้นพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งมีสภาพแห้งแล้ง

4. อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอวัดเพลง อยู่บริเวณตอนปลายแม่น้ำแม่กลองลักษณะพื้นที่เป็นที่ลุ่ม มีน้ำขึ้น-ลงตลอดปี เพราะอิทธิพลจากน้ำทะเลหนุนเข้ามาทางปากแม่น้ำแม่กลอง พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงเหมาะแก่การกสิกรรม

5. อำเภอบางแพ พื้นที่ติดต่อกับ อำเภอโพธารามและอำเภอดำเนินสะดวก ลักษณะพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา แต่อีกส่วนหนึ่งมีลักษณะแห้งแล้งเนื่องจากขาดลำห้วยและคลองส่งน้ำ

4. ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดราชบุรีถึง แม้ว่าจะตั้งอยู่ในทะเลที่จะได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ก็ตาม แต่เนื่องจากมีแนวเทือกเขาตะนาวศรีกั้นจึงทำให้ได้รับลมมรสุม ซึ่งพัดจากมหาสมุทรอินเดียไม่เต็มที่ ในส่วนของบริเวณพื้นที่ด้านที่ติดกับแนวเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งได้แก่เขตอำเภอสวนผึ้ง และบางส่วนของเขตอำเภอจอมบึง จึงทำให้มีปริมาณฝนตกน้อย ไม่เพียงพอกับความต้งการใช้เพื่อทำการเกษตรกรรม โดยฝนส่วนใหญ่จะไปตกมากในแถบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง แควน้อย และแควใหญ่ ซึ่งตามปกติฝนจะเริ่มตก ตั้งแต่ประมาณเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม อันเรียกได้ว่าเป็นช่วงฤดูฝนส่วนฤดูหนาวจะเริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม และสำหรับฤดูร้อน จะเริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน

สำหรับในช่วงปี 2534 ระดับอุณหภูมิตลอดปีโดยเฉลี่ยมีอากาศร้อนขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับระดับอุณหภูมิในช่วงปี 2533 ส่วนปริมาณน้ำฝนที่วัดได้

ในช่วงปี 2534 ประมาณ 1,293.2 มิลลิเมตร สูงกว่าปริมาณน้ำฝนที่วัดได้ในช่วงปี 2533 ประมาณ 139.6 มิลลิเมตร

5. ลักษณะทางธรณีวิทยา

1) ธรณีวิทยาทั่วไป

จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ ทางตอนกลาง ของภาค ตะวันตก ทางทิศตะวันตกของจังหวัดเป็นภูเขาสูง และจะค่อย ๆ ลาดต่ำลงไปทาง ทิศตะวันออก ทางธรณีวิทยาของจังหวัดราชบุรีพอจะแบ่งออกเป็นตอน ๆ ได้ดังนี้ บริเวณที่ราบ ทางทิศตะวันออก ของจังหวัดเกิดจากการทับถมของตะกอน ซึ่งน้ำทะเล น้ำกร่อย และน้ำจืด พัดพามาทับถมในยุค Auaternary

บริเวณตอนกลาง ของจังหวัดราชบุรี ตามแนวเหนือ ใต้โดยประมาณ ส่วนมากเป็นหินแปรและหินตะกอนซึ่งเกิดขึ้นในยุค Carboniferous, Devonian และ Silurian หินเหล่านี้จัดอยู่ใน Tanaosi group ซึ่งมีอยู่ 2 formation คือ Kang Krachan formation ประกอบด้วยหิน shale, sandstone, quartzite, slate, granite และ graywacke ส่วนหินปูน (limestone) จะพบเป็นจุด ๆ Kanchanaburi formation ประกอบด้วยหิน shale, phyllite, sandstone และ quartzite นอกจากนี้ยังพบหินแปร และหินตะกอนที่เกิดขึ้นในยุค Carboniferous และ Permian ซึ่งจัดอยู่ใน Ratburi group และอยู่ใน Ratburi formation ประกอบด้วยหินปูน (limestone) เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหิน shale และ sandstone

บริเวณทางทิศตะวันตก ของจังหวัดราชบุรี และ เป็นเทือกเขาสูงประกอบด้วยหิน 2 จำพวก จำพวกที่ 1 เป็นหินแปรและหินตะกอน ซึ่งเกิดขึ้นในยุค Carboniferous, Devonian และ Silurian หินเหล่านี้จัด อยู่ใน Tanaosi group ซึ่งอยู่ใน Kang Krachan formation ประกอบด้วย shale, sandstone, quartzite, slate, granite, gray wacke และ หินปูน พวกที่ 2 เป็นหินอัคนี ซึ่งเกิดขึ้นในยุค Cretaceiys ประกอบด้วยหิน

granite และ granodiorite เมื่อหินพวกนี้ผุพังสลายตัว (weathered) มักจะพบแร่ดีบุก ซึ่งเป็นแร่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ

2) ธรณีสัณฐานและวัตถุต้นกำเนิดดิน

สภาพทางธรณีสัณฐานของจังหวัดราชบุรี สามารถแบ่งออกได้ตามชนิดของ land form และชนิดของวัตถุต้นกำเนิดดิน ดังนี้

1. สันทรายเก่า (old sand dunes) มีเนื้อที่ประมาณ 4.58 ตารางกิโลเมตร (2,861 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 0.09 ของพื้นที่จังหวัด เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของคลื่นหรือกระแสน้ำทะเลพัดทรายไปทับถมไว้ตามริมฝั่งในอดีต ทำให้เกิดเป็นสันทรายแคบ ๆ ชนกันกับริมฝั่งทะเล แต่อยู่ห่างจากฝั่งทะเลในปัจจุบันหลายกิโลเมตร เกิดเป็นแนวเหนือใต้ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดในอำเภอปากท่อ จากการสำรวจ พบว่าลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นทะเลเก่า

2. ที่ราบลุ่มน้ำขึ้นถึง (active tidal flats) มีเนื้อที่ประมาณ 9.35 ตารางกิโลเมตร (5,846 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 0.18 ของพื้นที่จังหวัด สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบต่ำ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1 เมตร น้ำทะเลขึ้นลงอยู่เสมอ บริเวณนี้เกิดจากการทับถมของตะกอนจากน้ำทะเลและน้ำกร่อยที่มีอายุน้อย ตะกอนเหล่านี้จะมีขนาดเล็กซึ่งจะให้เนื้อดินเป็นดินเหนียวหรือทรายแป้ง มีปริมาณเกลือสูง และมักจะพบเปลือกหอยในดินชั้นล่างด้วย พื้นที่บริเวณนี้ พบในบริเวณตอนปลายของแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งอยู่ในบางส่วนของอำเภอเมืองราชบุรี อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอวัดเพลง

3. ที่ราบลุ่มน้ำเคยขึ้นถึง (former tidal flats) มีเนื้อที่ประมาณ 478.14 ตารางกิโลเมตร (298,761 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 9.31 ของพื้นที่จังหวัด สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มน้ำทะเลเคยขึ้นถึงมาก่อน อยู่ถัดจากที่ราบลุ่มน้ำทะเลขึ้นถึงไปทางทิศตะวันตก สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 3 เมตร เกิดจากการทับถมของตะกอนจากน้ำทะเลและน้ำกร่อยที่มีอายุมากวัตถุที่ถูกพัดพามาทับถมส่วนใหญ่จะมีเนื้อละเอียด มีเนื้อดินเป็นดินเหนียวหรือดินร่วนเหนียว สีเทาเข้ม และปฏิกิริยาของดินจะเป็นต่าง บางแห่งเป็นสภาพ

ทางธรณีสัณฐานเช่นนี้ วัตถุที่ถูกพัดพามาที่บึงจะมีลักษณะแตกต่างออกไป เช่น วัตถุชั้นบนจะมีเนื้อดินเป็นดินเหนียวสีดำ ลึกลงไปจะพบผลึกของแรยิปซั่ม (gypsum) ซึ่งเข้าใจว่าเกิดจากสารพวกซัลเฟต (Sulfates) กับพวกแคลเซียมคาร์บอเนต (calcium carbonates) ในดินหรือส่วนที่ละลายมากับน้ำ ทำปฏิกิริยากันตกตะกอนเป็นแรยิปซั่ม บางแห่งวัตถุต้นกำเนิดดินจะทำให้ดินมีปฏิกิริยาเป็นกรดจัดหรือมีธาตุกำมะถันเป็นองค์ประกอบสูง บริเวณที่ราบลุ่มน้ำเคยขึ้นถึงนี้พบในบริเวณที่ราบทางทิศตะวันออกของจังหวัดอยู่ในเขตอำเภอบางแพ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอวัดเพลง และบางส่วนของอำเภอเมืองราชบุรีและอำเภอปากท่อ

4. ที่ราบน้ำท่วมถึง (flood plains) มีเนื้อที่ประมาณ 466.99 ตารางกิโลเมตร (291,878 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 9.09 ของพื้นที่จังหวัด สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มอยู่สองฟากฝั่งตอนบนของแม่น้ำแม่กลอง เกิดจากการทับถมของตะกอนที่มีอายุน้อยจากแม่น้ำแม่กลอง วัตถุที่ถูกพัดพามาที่บึงมีหลายขนาด ทำให้เกิดเนื้อดินหลายชนิด ตั้งแต่ดินร่วนปนทรายจนถึงดินเหนียว ดินส่วนใหญ่จะมีปฏิกิริยาเป็นด่าง พื้นที่บริเวณนี้พบในบริเวณอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม และอำเภอเมืองราชบุรี

5. ลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำ (low terraces) มีเนื้อที่ประมาณ 766.98 ตารางกิโลเมตร (479,456 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 14.94 ของพื้นที่จังหวัด สภาพพื้นที่บริเวณนี้เป็นภูมิประเทศที่เหลื่อมค่างของพื้นที่ที่เคยเป็นที่ราบน้ำท่วมถึงมาก่อน ซึ่งถูกกัดกร่อนและทับถมโดยลำนํ้าในอดีตหลังจากที่ทางน้ำได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเดิน หรือเปลี่ยนระดับไปจากเดิม บริเวณพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่มีสภาพราบเรียบหรือค่อนข้างราบเรียบ บริเวณที่เป็นที่ลุ่มวัตถุที่ถูกพัดพามาที่บึงมีอายุค่อนข้างเก่าและมีหลายขนาด มีเนื้อดินตั้งแต่ดินเหนียว จนถึงดินร่วนปนทราย ปฏิกิริยาของดินไม่แน่นอน ส่วนบริเวณที่เป็นที่ดอนนั้น เกิดจากการทับถมของตะกอนที่มีอายุค่อนข้างเก่าและตะกอนเก่า บริเวณที่เกิดจากตะกอนที่มีอายุค่อนข้างเก่า นั้น ส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างละเอียด มีเนื้อดินเป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนดินเหนียว ปฏิกิริยาของดินส่วนใหญ่เป็นกลางหรือเป็นด่างเล็กน้อย ส่วนบริเวณที่เกิดจากการทับถมของตะกอนเก่า นั้น มีขนาดค่อนข้างหยาบ มีเนื้อดินเป็น

ดินร่วนปนทราย ถึงดินร่วนเหนียวปนทราย ปฏิภานของดินส่วนใหญ่จะเป็นกรดดิน บริเวณนี้อยู่ถัดจากที่ราบน้ำท่วมถึงขึ้นไปทางทิศตะวันตก อยู่ในบริเวณทางทิศเหนือ และทิศตะวันตกของอำเภอบ้านโป่ง ทางทิศตะวันออกของอำเภอจอมบึง และทางทิศตะวันตกของอำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรีและอำเภอปากท่อ

6. ลานตะพักลำนํ้าระดับกลาง และระดับสูง (middle and high terraces) มีเนื้อที่ประมาณ 546.53 ตารางกิโลเมตร (341,585 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 10.65 ของพื้นที่จังหวัด สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนลาด เกิดจากการทับถมของตะกอนจากลำนํ้าเก่า มีขนาดค่อนข้างหยาบ มีเนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย จนถึงดินเหนียวปนทราย ปฏิภานของดินส่วนใหญ่เป็นกรด บริเวณนี้อยู่ถัดจากลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำขึ้นไปทางทิศตะวันตกของจังหวัดจนถึงบริเวณพื้นที่เหลือค้างจากการกัดกร่อน

7. พื้นผิวที่เหลือค้างจากการกัดกร่อนและ ที่ลาดเชิงเขา (erosion surfaces and foot hill slopes) มีเนื้อที่ ประมาณ 1,167.18 ตารางกิโลเมตร (729,877 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 22.77 ของพื้นที่จังหวัด บริเวณพื้นที่ดังกล่าวนี้ เกิดจากการสลายตัวของหินที่อยู่กับที่ หรือเคลื่อนที่ลงไปต่ำตามแรงดึงดูดของโลก เป็นระยะทางไมไกลนัก หลังจากนั้นได้ถูกน้ำกัดกร่อนมาเป็นเวลาช้านาน จนกระทั่งเหลือให้เห็นสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดหรือลอนชัน ลักษณะพื้นที่ประเภทนี้ถ้าดูผิวเผินจะมีลักษณะใกล้เคียงกับลานตะพักนํ้าระดับกลางและระดับสูง หากแต่ว่าต่างกันในเรื่องของการเกิด วัตถุที่เหลือค้างจากการสลายตัวของหิน มีขนาดแตกต่างกันมาก และมีผลให้เนื้อดินและปฏิภานของดินแตกต่างกันออกไป เช่นพื้นที่ที่เหลือค้างจากการกัดกร่อนในบริเวณที่มีหินแกรนิตจะมีผลให้ได้เนื้อดินหยาบมีเนื้อดินเป็นทรายจัด และปฏิภานของดินเป็นกรด ส่วนบริเวณที่เกิดจากหินดินดานปนหินปูน ดินจะมีเนื้อละเอียด มีเนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวถึงดินเหนียวปฏิภานของดินจะเป็นต่าง

8. เขาและภูเขา (hills and mountain) เขา (hill) เป็นลักษณะภูมิประเทศ ที่มีความลาดชันมากกว่า ร้อยละ 30 และมีระดับสูงชันจากบริเวณรอบ ๆ ประมาณตั้งแต่ 150-600 เมตร ส่วนภูเขา

(mountain) เป็นลักษณะภูมิประเทศที่มีความลาดชันมากกว่า ร้อยละ 30 และมีระดับสูงชันจากบริเวณรอบ ๆ ตั้งแต่ 600 เมตรขึ้นไป ภูมิประเทศที่เป็นเขา และภูเขาที่มีประมาณ 1,669.67 ตารางกิโลเมตร (1,043,553 ไร่) หรือประมาณ ร้อยละ 32.52 ของพื้นที่จังหวัด บริเวณตอนกลางค่อนข้างไปทางทิศตะวันตกของจังหวัดราชบุรีตามแนวเหนือใต้จะพบเขาหินปูน หินดินดาน หินไนส์ หินทราย เป็นส่วนใหญ่ และอาจจะพบหินแกรนิตปะปนอยู่บ้าง ส่วนบริเวณที่เป็นภูเขานั้นมีจำนวนมากสลับซับซ้อนคลุมพื้นที่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาตะนาวศรี และเป็นเส้นแบ่งเขตแดน ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ภูเขาส่วนใหญ่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่จะเป็นหินแกรนิต อาจจะพบหินดินดานปะปนอยู่เล็กน้อย

ดังนั้น ดินที่พบในจังหวัดราชบุรี จึงมีหลายชนิด ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบกำเนิด สภาพพื้นที่และอายุของดิน ความแตกต่างของดิน และสภาพพื้นที่ที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในการใช้ประโยชน์ของที่ดิน ความเหมาะสมของที่ดินในการใช้ประโยชน์สำหรับปลูกพืชชนิดต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

จากการจำแนก ความเหมาะสมของดิน พอจะกล่าว สรุปได้ว่า ดินที่เหมาะสมสำหรับการทำนาข้าวและพืชที่ต้องการน้ำมาก มีประมาณ ร้อยละ 21.64 ของพื้นที่จังหวัด ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับพืชไร่และพืชผักที่ทำเป็นการค้า มีประมาณร้อยละ 6.25 ของพื้นที่จังหวัด ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับทุ่งหญ้าถาวร และการเลี้ยงปศุสัตว์ มีประมาณร้อยละ 41.74 ของพื้นที่จังหวัด ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับผลไม้มารวมทั้งการทำป่าไม้เศรษฐกิจ มีประมาณ 7.26 ของพื้นที่จังหวัด หลังจากการปรับปรุง แก้ไขข้อจำกัดการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับการทำนา จะเพิ่มขึ้นอีกประมาณ ร้อยละ 6.79 ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับพืชไร่และพืชผัก ที่ทำเป็นการค้าจะเพิ่มขึ้นอีกประมาณร้อยละ 17.29 ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับการทำทุ่งหญ้าถาวรและการเลี้ยงปศุสัตว์ จะเพิ่มขึ้นอีกประมาณ ร้อยละ 24.37

จากข้อมูลจะพบว่า จังหวัดราชบุรี มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทพืชไร่สูงที่สุดในจังหวัด รองลงคือ พื้นที่นา ส่วนพื้นที่ปลูกพืชผักน้อย

ที่สุด แต่เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงพบว่า พื้นที่ปลูกพืชผักมีการเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มพื้นที่ปลูกสูงที่สุดในภาค รองลงมา คือ พื้นที่ปลูกพืชไร่และไม้ผล ไม้ยืนต้นตามลำดับ ส่วนพื้นที่นากลับมีการเปลี่ยนแปลงที่ถดถอยลง ทั้งนี้จากการที่พื้นที่ทำการเกษตรบางประเภทเพิ่มสูงขึ้น และบางประเภทลดต่ำลง อาจมีเหตุมาจากเหตุผลทางด้านการตลาด การปรับปรุงแก้ไข การใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมขึ้น และการบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำกินในระยะหลังของการขยายตัวของชุมชนของประชากรภาคตะวันตกดังที่กล่าวมาแล้วในบทก่อน

6. ทรัพยากรธรรมชาติ

1) ทรัพยากรแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติ

1. แม่น้ำแม่กลอง มีต้นกำเนิดมาจากแควน้อยและแควใหญ่ ไหลบรรจบ กันที่จังหวัดกาญจนบุรี ไหลผ่านจังหวัดราชบุรี ในท้องที่ อำเภอ บ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรีและอำเภอดำเนินสะดวก ความยาวของแม่น้ำแม่กลองช่วงที่ผ่านจังหวัดราชบุรี ประมาณ 43 กิโลเมตร ระดับน้ำของแม่น้ำแม่กลองจะขึ้นสูงสุดในช่วงเดือนสิงหาคม - กันยายน และบางปีอาจสูงที่สุดอีกช่วงหนึ่งในเดือนตุลาคมหรือพฤศจิกายน ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว แลบลุ่มน้ำแม่กลองได้รับฝนจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำแม่กลอง ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การกสิกรรม ประชาชนในจังหวัดราชบุรี ได้รับประโยชน์หลายทางจากแม่น้ำแม่กลอง ทั้งเพื่อการบริโภคใช้สอย การกสิกรรม การคมนาคมและการประมงน้ำจืด

2. แม่น้ำภาษี เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ ไหลหล่อเลี้ยงพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง และบางส่วนของพื้นที่ อำเภอจอมบึง ประชาชนในพื้นที่ 2 อำเภอนี้ ได้ประโยชน์จากแม่น้ำภาษีในการกสิกรรม การเลี้ยงสัตว์ และการบริโภคใช้สอย เนื่องจากแม่น้ำนี้มีความคดเคี้ยวมากจึงไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้ แม่น้ำนี้ได้รับลมฝนซึ่งพัดมาจากอ่าวเบงกอล

3. คลองดำเนินสะดวก เป็นคลองที่ขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีน กับแม่น้ำแม่กลอง ขุดขึ้นในช่วงกลางสมัยรัชกาล พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวร้าว พ.ศ. 2446 เนื่องจากขณะนั้นประเทศไทยได้เริ่มส่งข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ ประจวบกับทางน้ำลำคลองในบริเวณทุ่งราบภาคกลางตอนใต้ที่ได้ขุดไว้แต่เดิม เกิดการตื้นเขิน และขาดแคลนน้ำยิ่งขึ้นทุกปี ทำให้การคมนาคมไม่สะดวก (ในสมัยนั้นการคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก) และการเพาะปลูกทฤษฎีกรมลงเป็นลำดับ จึงจำเป็นต้องรีบแก้ไขบำรุงทางน้ำเหล่านั้นให้ดีขึ้น จึงได้ทรงจัดตั้งกรมคลองขึ้นใน พ.ศ. 2446 เพื่อให้รับผิดชอบดำเนินการขุดคลองบนทุ่งราบภาคกลางตอนใต้ พร้อมทั้งสร้างประตูระบายน้ำขึ้นในคลองที่แม่น้ำบรรจบกัน สำหรับไว้เปิดรับน้ำในเวลาน้ำขึ้นและปิดกั้นน้ำในเวลาน้ำลง คลองที่ขุดในช่วงเวลาเดียวกับคลองดำเนินสะดวก ได้แก่ คลองแสนแสบ คลองลำโรง คลองประเวศบุรีรมย์ เป็นต้น คลองดำเนินสะดวกนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการคมนาคมตามวัตถุประสงค์เดิมของการขุดคลองขึ้นแล้ว ยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเกษตรกรรมของชาวอำเภอดำเนินสะดวก

แหล่งน้ำใต้ดิน

พื้นที่ของจังหวัดราชบุรี บริเวณที่มีแหล่งน้ำบาดาล ที่มีน้ำคุณภาพดีและมีปริมาณมาก คือ พื้นที่บริเวณด้านตะวันออก ของแม่น้ำแม่กลองในเขตอำเภอ เมืองราชบุรี อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม โดยในเขตอำเภอเมืองราชบุรี สามารถขุดหาน้ำบาดาลได้ในระดับความลึก ประมาณ 140 - 180 ฟุต ปริมาณน้ำระหว่าง 24-30 แกลลอน/นาที และในส่วนที่มีปริมาณน้ำใต้ดินมากได้แก่ 170-200 ฟุต ส่วนในเขตอำเภอบ้านโป่ง สามารถขุดหาน้ำบาดาลได้ในระดับความลึกประมาณ 150 - 160 ฟุต ปริมาณน้ำระหว่าง 40-45 แกลลอน/นาที สำหรับในเขตอำเภอโพธาราม สามารถขุดหาน้ำบาดาลได้ในระดับความลึกประมาณ 150-200 ฟุต ปริมาณน้ำระหว่าง 40-45 แกลลอน/นาที และในส่วนที่มีปริมาณน้ำใต้ดินมาก ได้แก่ บริเวณตำบลหนองโพ ซึ่งมีปริมาณน้ำระหว่าง 100 - 200 แกลลอน/นาที ในระดับความลึกเฉลี่ยประมาณ 245 ฟุต

ส่วนในเขตอำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอบางแพสามารถขุดหาน้ำจืดมีปริมาณมากได้จากชั้นน้ำลึก กล่าวคือ มีระดับความลึกประมาณ

500-600 ฟุต ปริมาณน้ำระหว่าง 80-110 แกลลอน/นาที่ และระดับความลึกระหว่าง 340-420 ฟุต ปริมาณน้ำระหว่าง 60-140 แกลลอน/นาที่ ตามลำดับ สำหรับบริเวณด้านตะวันตกของ แม่น้ำแม่กลอง นั้นมีการขุดเจาะน้ำบาดาลมาก ในเขตอำเภอปากท่อ และอำเภอจอมบึง โดยมีระดับความลึกเฉลี่ยประมาณ 80-140 ฟุต ปริมาณน้ำ ระหว่าง 10-40 แกลลอน/นาที่ ส่วนในเขตอำเภอสวนผึ้งและอำเภอวัดเพลง มีการขุดเจาะน้ำบาดาลน้อย โดยมีระดับความลึกประมาณ 80-120 ฟุต ปริมาณน้ำระหว่าง 5-20 แกลลอน/นาที่

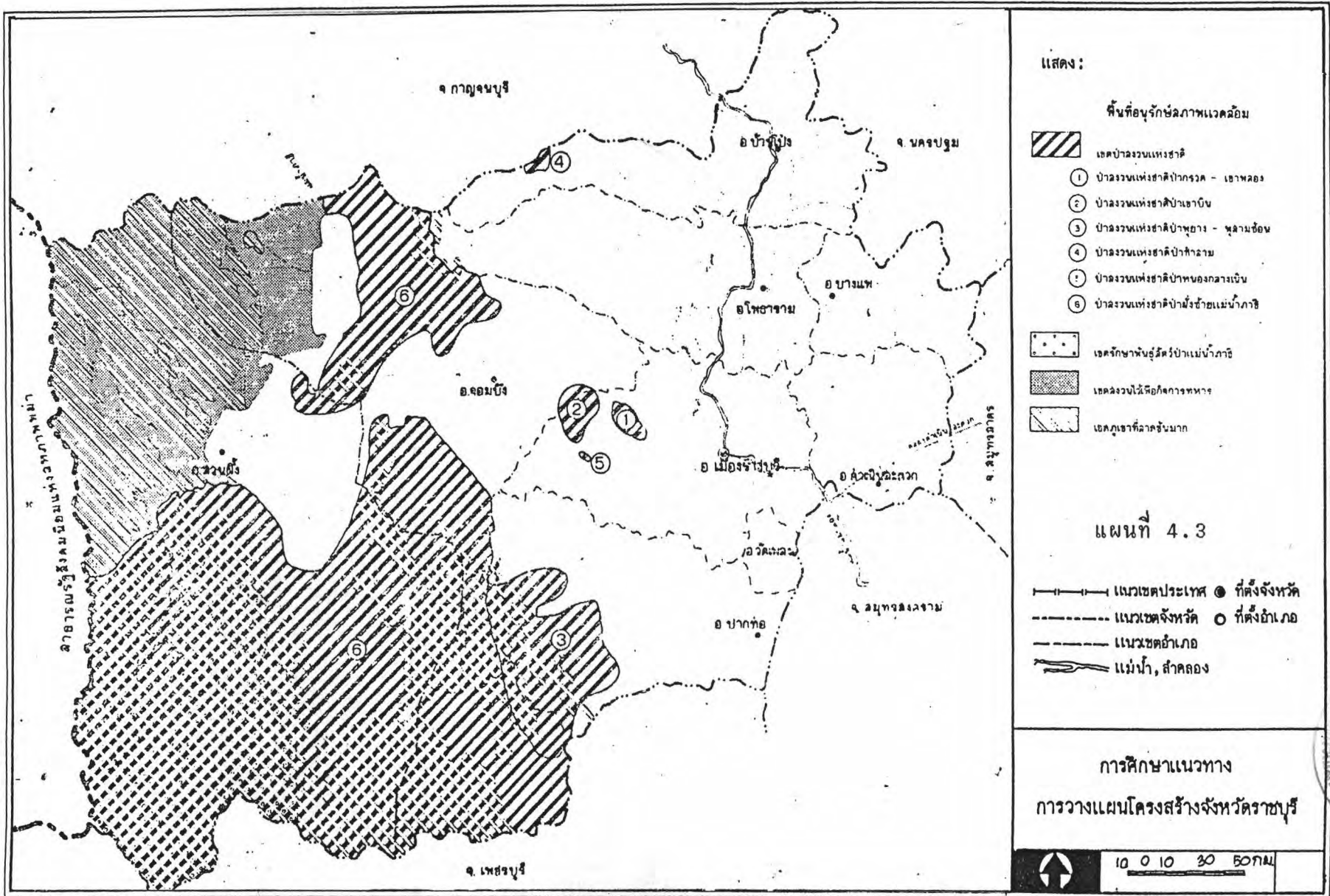
2. ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดราชบุรี มีพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้นประมาณ 2,413 ตารางกิโลเมตรหรือ ประมาณร้อยละ 47.0 ของพื้นที่ทั้งหมด ลักษณะป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วย ไม้ยาง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่ และไม้เบญจพรรณ ในจำนวนพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมดแบ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 7 แห่ง รวมพื้นที่ประมาณ 300.64 ตารางกิโลเมตร ป่าสงวนแห่งชาติ แห่ง คือ

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนพื้นที่ป่าไม้

ลำดับที่	ชื่อป่า	ที่ตั้ง (อำเภอ)	เนื้อที่ (ตร.กม.)
1	ป่ายาง ด่านทับตะโก	จอมบึง	115.00
2	ป่าเขากรวด เขาพลอง	เมืองราชบุรี	7.66
3	ป่าเขาบิน	เมืองราชบุรีและจอมบึง	34.00
4	ป่าพุยง พุสามซ้อน	ปากท่อ	195.00
5	ป่าชำสาม	บ้านโป่ง	3.94
6	ป่าหนองกลางเนิน	เมืองราชบุรี	0.24
7	ป่าฝั่งซ้ายแม่น้ำภาชี	ปากท่อ จอมบึง สวนผึ้ง	1,563.60

ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าทางด้านทับตะโก ป่าชำสาม เป็นป่าที่ขณะนี้ ได้รับการปฏิรูปที่ดิน โดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดราชบุรี เฉพาะป่าทางด้านทับตะโกได้เริ่มเข้าไปทำการสำรวจ และดำเนินการตั้งแต่ปี 2521 และเริ่มให้เกษตรกรเข้าไปทำกินตั้งแต่ปี 2522

สำหรับโครงการทำไม้ มีทั้งสิ้นรวม 4 โครงการ ดังนี้ คือ

1. ป่าโครงการไม้กระยาเลย จอมบึง (รบ.1) พื้นที่อำเภอสวนผึ้ง 656.88 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แม่น้ำภาชี อำเภอสวนผึ้งเป็นบางส่วนมีเนื้อที่ 489.31 ตารางกิโลเมตร คงเหลือเนื้อที่ป่าโครงการ (รบ.1) เพียง 167.57 ตารางกิโลเมตร

2. ป่าโครงการไม้กระยาเลย พุซาง พุสามซ้อน (รบ.2) เป็นป่าโครงการรถไฟ อยู่ในท้องที่ ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ เนื้อที่ 638.35 ตารางกิโลเมตร

3. ป่าโครงการไม้พืน เพื่อการอุตสาหกรรมเขาหลวง-เขาพเนินง (รบ.3) อยู่ในเขตตำบลด้านทับตะโก ตำบลเบิกไพร และตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง และอยู่ในท้องที่ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ มีเนื้อที่ 455 ตารางกิโลเมตร

4. ป่าโครงการเพื่อใช้สอย แบบเอนกประสงค์ ท้องที่อำเภอปากท่อ มีเนื้อที่ 130.96 ตารางกิโลเมตร

3. ทรัพยากรแร่ธาตุ

จังหวัดราชบุรี มีแร่สำคัญหลายชนิด ส่วนใหญ่มีอยู่ในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง แถบเทือกเขาตะนาวศรี อำเภอปากท่อ และอำเภอเมืองราชบุรี ชนิดแร่ที่สำคัญ ได้แก่ แร่ดีบุก แร่ฟลูออไรท์ แร่เฟลสปาร์ แร่ควอตซ์ แร่ฟอสเฟต

นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุ หิน และดินที่มีค่าอีกมากเช่น

ทราย มีอยู่ทั่วไปในลำน้ำแม่กลองแถบท้องที่ อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม

หิน มีมากที่เขาลำพระ เขาลำชัน เขากลอง อำเภอปากท่อ เขางู อำเภอเมืองราชบุรี และตำบลขลุ อำเภอบ้านโป่ง ดินลูกรัง มีมากที่บริเวณเขากวด และบ้านหนองกระทุ่ม อำเภอเมืองราชบุรี ตำบลเขาชะงุ้ม ตำบลธรรมเสน อำเภอโพธาราม และตำบลเขาขลุ อำเภอบ้านโป่ง

ดินเหนียว มีมากที่ตำบลหลุมดิน อำเภอเมืองราชบุรี ใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญ ในการปั้นโอ่ง และผลิตภัณฑ์ดินเผาประเภทต่าง ๆ

ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมขึ้นมาหลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมเหมืองแร่ เรืออุตสาหกรรม กิจการโม่และย่อยหิน โรงงานเครื่องเคลือบดินเผา เป็นต้น อุตสาหกรรมเหล่านี้ทำรายได้ให้แก่จังหวัดเป็นจำนวนมากทุกปี

7. การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมขนส่งในจังหวัดราชบุรี กับจังหวัดใกล้เคียงสามารถทำการติดต่อได้ 2 ทาง คือ ทางบกและทางน้ำ

1) การคมนาคมทางบก ติดต่อได้ทั้งทางรถไฟ และทางรถยนต์ เส้นทางที่สำคัญคือ

ก. ทางรถไฟ มีทางรถไฟสายใต้ผ่าน อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมือง และอำเภอปากท่อ และมีทางรถไฟสายกาญจนบุรี-กรุงเทพฯ ผ่านอำเภอบ้านโป่ง นอกจากนี้มีทางรถไฟสาย กรุงเทพฯ-สุพรรณบุรีผ่านอำเภอบ้านโป่ง ที่สถานีหนองปลาดุก ระยะทางจากสถานีหัวลำโพง-จังหวัดราชบุรีประมาณ 119 กิโลเมตร โดยที่ขบวนรถไฟธรรมดาจอดทุกสถานี ขบวนรถเร็วและรถด่วนจอดสถานีบ้านโป่งและสถานีราชบุรี เท่านั้น

ข. ทางรถยนต์ เส้นทางรถยนต์ใช้มี 2 ประเภทคือ

1) ทางหลวงแผ่นดิน ได้แก่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (สายเพชรเกษมเก่า - ใหม่) จากกรุงเทพฯ ผ่านจังหวัดนครปฐม เข้าสู่จังหวัดราชบุรี

ในบริเวณตำบลหนองอ้อ อำเภอบ้านโป่งและผ่านต่อไปยังอำเภอโพธาราม อำเภอ
บางแพ อำเภอเมือง ปากท่อ และต่อเลยออกไปยังจังหวัดเพชรบุรี ระยะทางจาก
กรุงเทพฯ บริเวณสถานีขนส่งสายใต้ถึงตัวจังหวัดราชบุรีประมาณ 100 กิโลเมตร

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 323 (บ้านโป่ง-
กาญจนบุรี) แยกจากถนนสายเพชรเกษม กิโลเมตรที่ 66 บริเวณตำบล
หนองอ้อ อำเภอบ้านโป่ง ผ่านอำเภอบ้านโป่ง และต่อเลยไปยังจังหวัดกาญจนบุรี

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 (สายบางแพ-
ดำเนินสะดวก - แม่กลอง) แยกจาก ถนน สายเพชรเกษมกิโลเมตรที่83
บริเวณ บ้านอู่จาง ตำบลวังเย็น ผ่านอำเภอบางแพ ถึงอำเภอดำเนินสะ-
ดวกระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตรและต่อเลยไปยังจังหวัดสมุทรสงคราม

- ทางหลวงแผ่นดิน สายธนบุรี - ปากท่อ
แยกจากถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ 124 บริเวณตำบลวังมะนาว ผ่านอำเภอ
ปากท่อไปยังจังหวัดสมุทรสงคราม ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร และต่อเลย
ไปยังกรุงเทพฯ

2. ทางหลวงจังหวัดและ ทางหลวงชนบทที่สำคัญ
ได้แก่

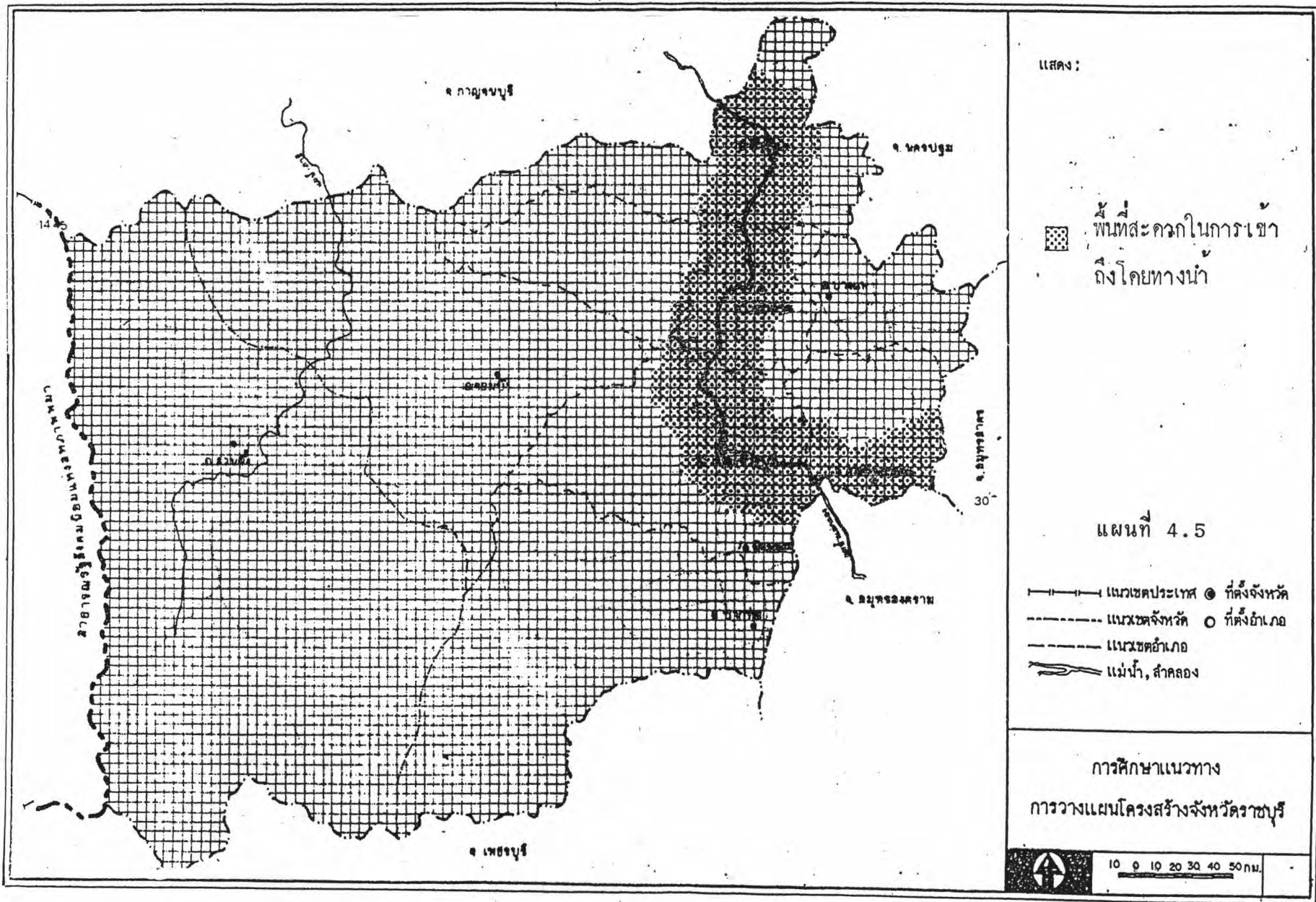
- ทางหลวงหมายเลข 3087 (สายราชบุรี -
จอมบึง) จากอำเภอเมือง ไปยังอำเภอจอมบึง ระยะทางประมาณ
30 กิโลเมตร

- ทางหลวงหมายเลข 3088 (อำเภอเมือง -
วัดเพลง - จังหวัดสมุทรสงคราม) ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร

- ทางหลวงหมายเลข 3089 (สายเขาสูง -
เบิกไพร) จากอำเภอเมืองผ่าน อำเภอโพธาราม ไปยังอำเภอบ้านโป่ง
ระยะทาง ประมาณ 40 กิโลเมตร

2. การคมนาคมทางน้ำ

ตัวอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดที่มีแม่น้ำแม่กลองไหล
ผ่าน มาจากจังหวัดกาญจนบุรี ผ่านอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม

อำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอดำเนินสะดวก จึงสามารถใช้แม่น้ำแม่กลองเป็นเส้นทางคมนาคมและขนส่งสินค้าได้ ทั้งระหว่างในเขตอำเภอต่าง ๆ และกับจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน และนอกจากจังหวัดราชบุรีจะสามารถเดินทางขนส่งสินค้าตามลำน้ำแม่กลองแล้ว ยังสามารถใช้ คู คลองต่าง ๆ ที่มีอยู่มาก โดยเฉพาะในเขตอำเภอดำเนินสะดวก ซึ่งอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลักตั้งแต่สมัยที่การคมนาคมทางบกยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ซึ่งจนถึงปัจจุบันนี้การคมนาคมทางน้ำยังนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อชาวอำเภอดำเนินสะดวก และสำหรับการคมนาคมขนส่งสินค้าจากคลองดำเนินสะดวกนั้นยังมีเส้นทางผ่านอำเภอบ้านแพ้วออกไปยังแม่น้ำท่าจีน ซึ่งสามารถใช้เป็นเส้นทางขนส่งสินค้าไปสู่ตลาดกรุงเทพฯ ได้ทางหนึ่งด้วย

ตารางที่ 4.4 แสดงการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าทางรถไฟของจังหวัดราชบุรี

ปีงบประมาณ 2534

สถานี	จำนวนผู้โดยสาร (คน)	ปริมาณการขนส่งสินค้า	
		ขึ้น (ตัน)	ลง (ตัน)
บ้านโป่ง	128,144	9,790.3	72.5
โพธาราม	65,174	10,945.0	290.0
ราชบุรี	149,830	2,712.5	136.0
ปากท่อ	38,888	503.0	-

ที่มา : กองการตลาด ฝ่ายการพาณิชย์ การรถไฟแห่งประเทศไทย

ปริมาณการจราจร (Traffic volumes)

ปริมาณการจราจรบน ถนนสายบ้านโป่ง - กาญจนบุรี มีสูงสุดรองมาคือ ปริมาณการจราจรบนถนนสายเพชรเกษม ทั้งนี้เนื่องจากถนนทั้ง 2 สายเป็นทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญเชื่อมต่อจังหวัดกาญจนบุรี กับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง และเชื่อมต่อจังหวัด ๆ ทางภาคใต้ กับกรุงเทพมหานครตามลำดับ ที่น่าสังเกต คือ ปริมาณการจราจรบนถนนสายเพชรเกษม ระหว่างตัวจังหวัดราชบุรีไปยังจังหวัดเพชรบุรี หรือจากจังหวัดเพชรบุรีเข้าสู่ตัวจังหวัดราชบุรี ลดลงจากเดิมหลังจากมีการเปิดเส้นทางหลวงแผ่นดินสาย ธนบุรี - ปากท่อ ซึ่งจะลดระยะเวลาการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไป-มา ยังจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้ได้มากแสดงถึงรถที่วิ่งบนเส้นทางสายเพชรเกษม ได้เปลี่ยนมาใช้เส้นทางธนบุรี-ปากท่อแทน

จากการ พิจารณาร้อยละของปริมาณการจราจร ในปี 2530 ได้ว่า เส้นทางสายเพชรเกษม (ระหว่างราชบุรี - เพชรบุรี) สายกาญจนบุรี - บ้านโป่ง มีค่าร้อยละของปริมาณการจราจรสูงสุดในจังหวัด และเป็นเส้นทางที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด กล่าวคือ ในปี 2530 มีร้อยละของปริมาณการจราจรเท่ากับ 22.56 และ 21.96 ตามลำดับ ต่อมาในปี 2534 มีร้อยละของปริมาณการจราจรเท่ากับ 22.56 และ 21.96 ตามลำดับ แสดงถึงความสำคัญของเส้นทางทั้ง 2 เส้นทางทั้ง 2 สาย โดยในปี 2515 เส้นทางสายเพชรเกษม มีความสำคัญสูงสุด รองลงมาคือ เส้นทางสายเพชรเกษม ลดความสำคัญลงส่วนเส้นทางสายบ้านโป่ง-กาญจนบุรี มีความสำคัญเพิ่มขึ้นเป็นลำดับและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากกำลังมีการขยายพื้นผิวการจราจรบนเส้นทาง สายบ้านโป่ง - กาญจนบุรี อีกประมาณ 1 เท่าจากพื้นผิวการจราจรที่มีอยู่เดิม

8. การชลประทาน

ในเขตจังหวัดราชบุรี มีแหล่งน้ำ ที่เกิดจากการดำเนินงานตามโครงการชลประทาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ให้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรม และการอุปโภคบริโภค โดยสามารถจำแนกโครงการต่าง ๆ ออกได้ดังนี้

- โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ประกอบด้วย โครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษาจำนวน 1 โครงการ สามารถจำแนกการดำเนินงานตามเขตอำเภอ ต่าง ๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงพื้นที่ที่ได้รับโครงการชลประทาน

อำเภอ	พื้นที่ได้รับประโยชน์ จากโครงการ (ไร่)	% ของพื้นที่ตั้งอำเภอ
บ้านโป่ง	180,150	73.93
โพธาราม	173,900	63.17
บางแพ	98,000	91.98
ปากท่อ	84,300	28.14
จอมบึง	7,800	1.61
วัดเพลง	23,070	86.35
เมืองราชบุรี	146,050	51.44
ดำเนินสะดวก	108,600	78.28
สวนผึ้ง	-	-

ที่มา : กรมชลประทาน

- โครงการชลประทานขนาดกลาง ประกอบด้วย โครงการ เขื่อนเก็บกักน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภครวม 3 โครงการ ครอบคลุมอยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอสวนผึ้ง ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริ

- โครงการชลประทานขนาดเล็ก ประกอบด้วย โครงการ ประเภทฝายทดน้ำ จำนวน 10 โครงการ และโครงการประเภทอ่างเก็บน้ำจำนวน 13 โครงการ อยู่ในเขตอำเภอปากท่อ จอมบึงและสวนผึ้ง

ตารางที่ 4.6 แสดงพื้นที่ชลประทานในเขตจังหวัดราชบุรี

โครงการ	ประเภทโครงการ	เนื้อที่ชลประทาน (ไร่)	เนื้อที่สร้างเสร็จถึง ปี 2533	พื้นที่
-โครงการนครปฐมและกำแพงแสน	ส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก	29,200	29,200	อ.บ้านโป่ง
-โครงการนครชุม		176,500	176,500	อ.บ้านโป่ง, อ.บางแพ อ.ดำเนินสะดวก
-โครงการราชบุรีฝั่งซ้าย		189,500	189,500	อ.เมือง, อ.โพธาราม อ.บางแพ, อ.ดำเนินสะดวก
-โครงการดำเนินสะดวก	เก็บน้ำในคลองและทุ่งราบ	18,000	18,000	อ.ดำเนินสะดวก
รวมพื้นที่ฝั่งตะวันออกของน้ำแม่กลอง	-	413,200	413,200	
-โครงการท่ามะกา	ส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก	207,300	207,300	อ.เมือง, อ.บ้านโป่ง, อ.โพธาราม
-โครงการราชบุรีฝั่งขวา		129,900	27,700	อ.เมือง, อ.ปากท่อ, อ.โพธาราม
รวมพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำกลอง	-	337,200	235,000	
-โครงการอื่นา	ส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก อ่างเก็บน้ำ, เก็บน้ำในคลอง	39,600	39,600	อ.จอมบึง, อ.สวนผึ้ง, อ.ปากท่อ อ.เมือง
รวมทั้งหมด		790,000	687,800	-

ที่มา : กรมชลประทาน

โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

สภาพทางกายภาพของจังหวัดราชบุรี เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้าง และกำหนดสภาพเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัด ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจเฉพาะในบางพื้นที่ อันจะส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของประชากร ตลอดจนสภาพทางสังคม ดังนั้น สภาพเศรษฐกิจ และสังคม จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการวางแผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี

ลักษณะโครงสร้างเศรษฐกิจโดยทั่วไปของจังหวัดราชบุรีในปี พ.ศ. 2530 มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด เท่ากับ 5,199.4 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 17.24 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสูงสุดในภาคตะวันตก และมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล 10,338 บาท ซึ่งสูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของทั้งภาค และประเทศ คือ 8,434 บาท และ 6,054 บาท ตามลำดับในปีเดียวกัน

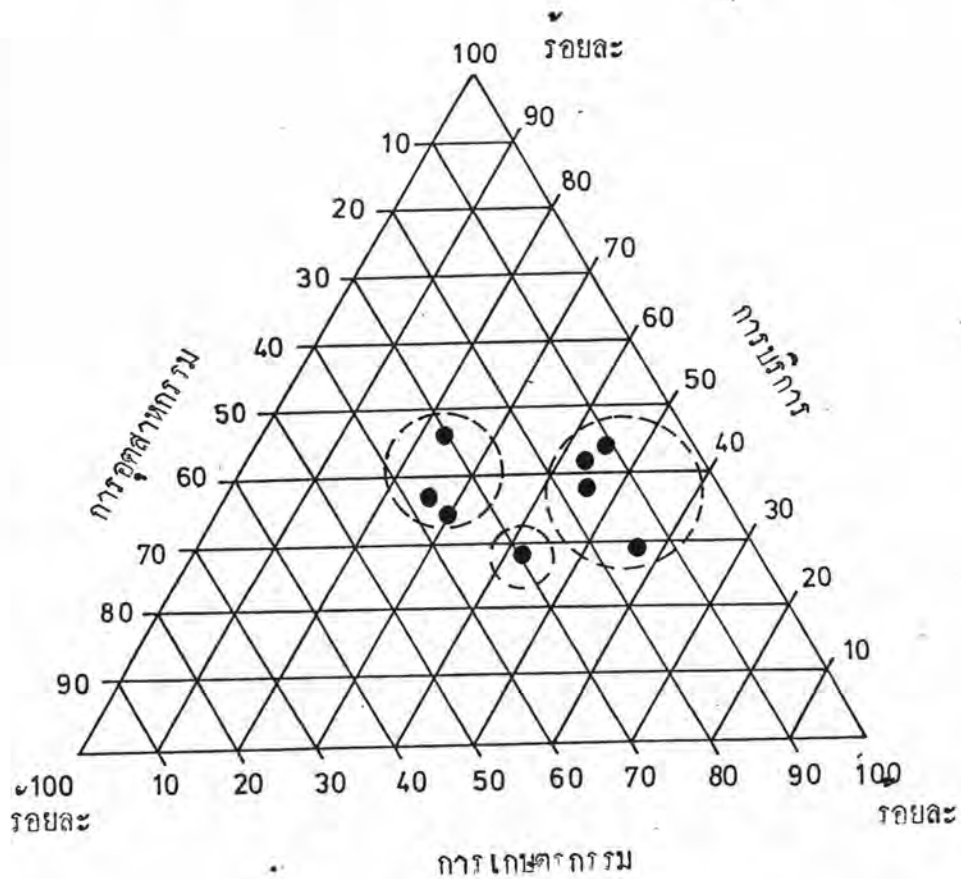
เมื่อพิจารณาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี ตามสาขาการผลิตใหญ่ ๆ 3 สาขา คือ การผลิตในสาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรม และ สาขาการผลิตและบริการ เปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคตะวันตกในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 พบว่า การผลิตสาขาการค้าและบริการของจังหวัดราชบุรี มีสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงกว่าภาคตะวันตกทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการคมนาคมขนส่ง และการค้าส่งและค้าปลีก โดยในปี พ.ศ. 2530 การผลิตในสาขาการค้าและบริการของจังหวัดราชบุรีมีสัดส่วนร้อยละ 45.40 ของสัดส่วนมูลค่าการผลิตของจังหวัด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 17.81 เป็นด้านการค้าส่งและค้าปลีก และร้อยละ 17.66 เป็นการค้าและบริการ ส่วนภาคตะวันตกจะมีสัดส่วนการผลิตการค้าและบริการร้อยละ 36.44 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมดของภาค โดยด้านการค้าส่งและปลีกมีสัดส่วนร้อยละ 17.72 และการคมนาคมขนส่ง ร้อยละ 7.73 ของมูลค่าการผลิตทั้งหมดของภาค ส่วนการผลิตในสาขาอื่น ๆ พบว่าจังหวัดราชบุรีและภาคตะวันตกจะมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ยกเว้นการผลิตสาขาการเกษตรกรรมเท่านั้น ที่สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ของภาคตะวันตกจะสูงกว่าของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ. 2534 การผลิตในสาขาการเกษตรกรรมของภาคตะวันตกมีสัดส่วนร้อยละ 37.78 ของ

แผนภูมิ โครงสร้างผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ. 2534

กลุ่มที่ 1 นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี

กลุ่มที่ 2 สมุทรสาคร

กลุ่มที่ 3 สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม เพชรบุรี

ที่มา : ตาราง

แผนภูมิที่ 4.1

มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค ในขณะที่จังหวัดราชบุรีมีส่วนการผลิตสาขาเกษตรกรรมเพียงร้อยละ 24.65 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดราชบุรี ทั้งนี้เพราะจังหวัดราชบุรีมีการเกษตรกรรมที่เน้นหนักในด้านกลีกรกรรม มากกว่าสาขาการผลิตย่อยอื่น ๆ ของสาขาเกษตรกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีขึ้นอยู่กับการค้าและบริการและอุตสาหกรรม ในขณะที่โครงสร้างเศรษฐกิจของภาคตะวันตกขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม

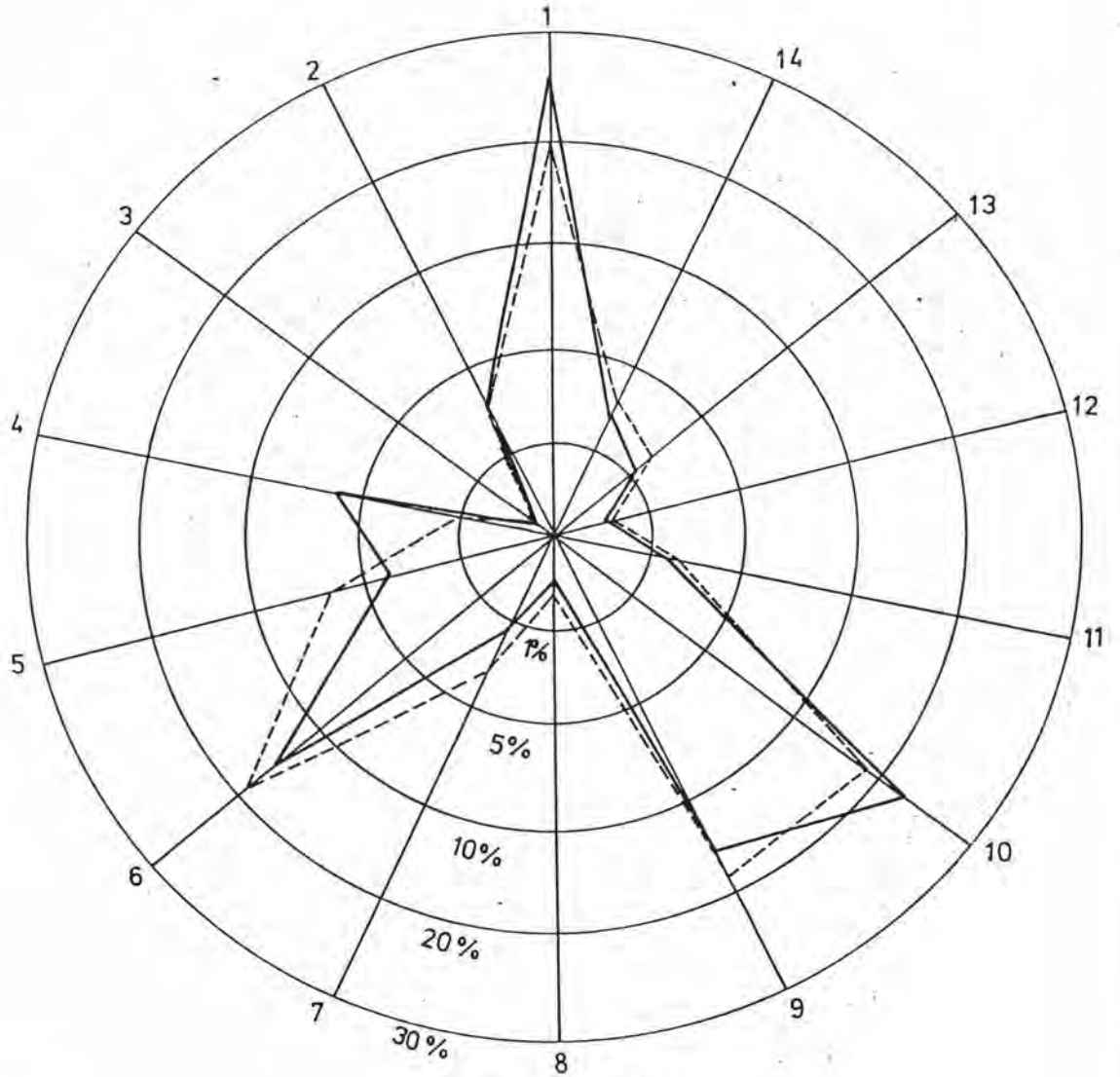
ถ้าพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดราชบุรีต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคตะวันตก จะพบว่าโดยเฉลี่ยแล้วเกือบทุกสาขาการผลิตของจังหวัดราชบุรี จะมีสัดส่วนมูลค่าการผลิตที่สูง (ยกเว้นการประมง) และมีสัดส่วนมูลค่าการผลิตของจังหวัดสูงสุดในภาคตะวันตก ตลอดจนมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลที่สูงกว่าภาคตะวันตกและประเทศอีกด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการผลิตโดยส่วนรวมของจังหวัดราชบุรี มีลักษณะพอเลี้ยงตัวเองได้ ถึงแม้ว่าจังหวัดราชบุรีจะมีอัตราการเพิ่มของผลิตภัณฑ์จังหวัด โดยเฉลี่ยร้อยละ 4.99 ต่อปี และอัตราการเพิ่มของรายได้ต่อบุคคล โดยเฉลี่ยร้อยละ 0.69 ซึ่งเป็นอัตราการเพิ่มที่ต่ำกว่าภาคตะวันตก เนื่องจากเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของจังหวัดขยายตัวในอัตราต่ำ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล จัดได้ว่าจังหวัดราชบุรีมีฐานะดีกว่าบุคคลในจังหวัดอื่น ๆ ของภาคตะวันตกและของประเทศ

1. โครงสร้างการผลิตรายสาขา

เมื่อพิจารณาการผลิตแยกรายสาขาของ จังหวัดราชบุรี สาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัด คือ การเกษตรกรรม กล่าวคือ มีมูลค่าผลิตในสาขานี้ อันประกอบด้วย ด้านการกลีกรกรรม ปศุสัตว์ ประมงและป่าไม้ โดยในปี พ.ศ. 2530 มีสัดส่วนร้อยละ 33.91 ซึ่งเป็นกลีกรกรรมร้อยละ 25.64 รองลงมาคือ การค้าส่งและปลีกร้อยละ 23.41 การคมนาคมและขนส่งร้อยละ 15.74 และอุตสาหกรรมร้อยละ 15.17 เมื่อรวมสัดส่วนของสาขาการผลิตทั้ง 4 นี้ จะมีสัดส่วนร้อยละ 88.23 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของจังหวัดมาก ในปี พ.ศ. 2534 สัดส่วนของการเกษตรกรรมลดลงเหลือร้อยละ 24.65 โดยการกลีกรกรรมลดลงเหลือ ร้อยละ 20.89 การค้าส่งและ

แผนภูมิ

สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดรายสาขา ปี 2530-2534

1 กสิกรรม

2 ปศุสัตว์

3 ประมง

4 ป่าไม้

5 เหมืองแร่ และขอยหิน

6 อุตสาหกรรม

7 การก่อสร้าง

8 ไฟฟ้า และประปา

9 คมนาคม และขนส่ง

10 การค้าส่ง และค้าปลีก

11 การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์

12 ท่องเที่ยว

13 การบริหารราชการ และป้องกันประเทศ

14 การบริการ

ที่มา : ตารางที่ 4.7

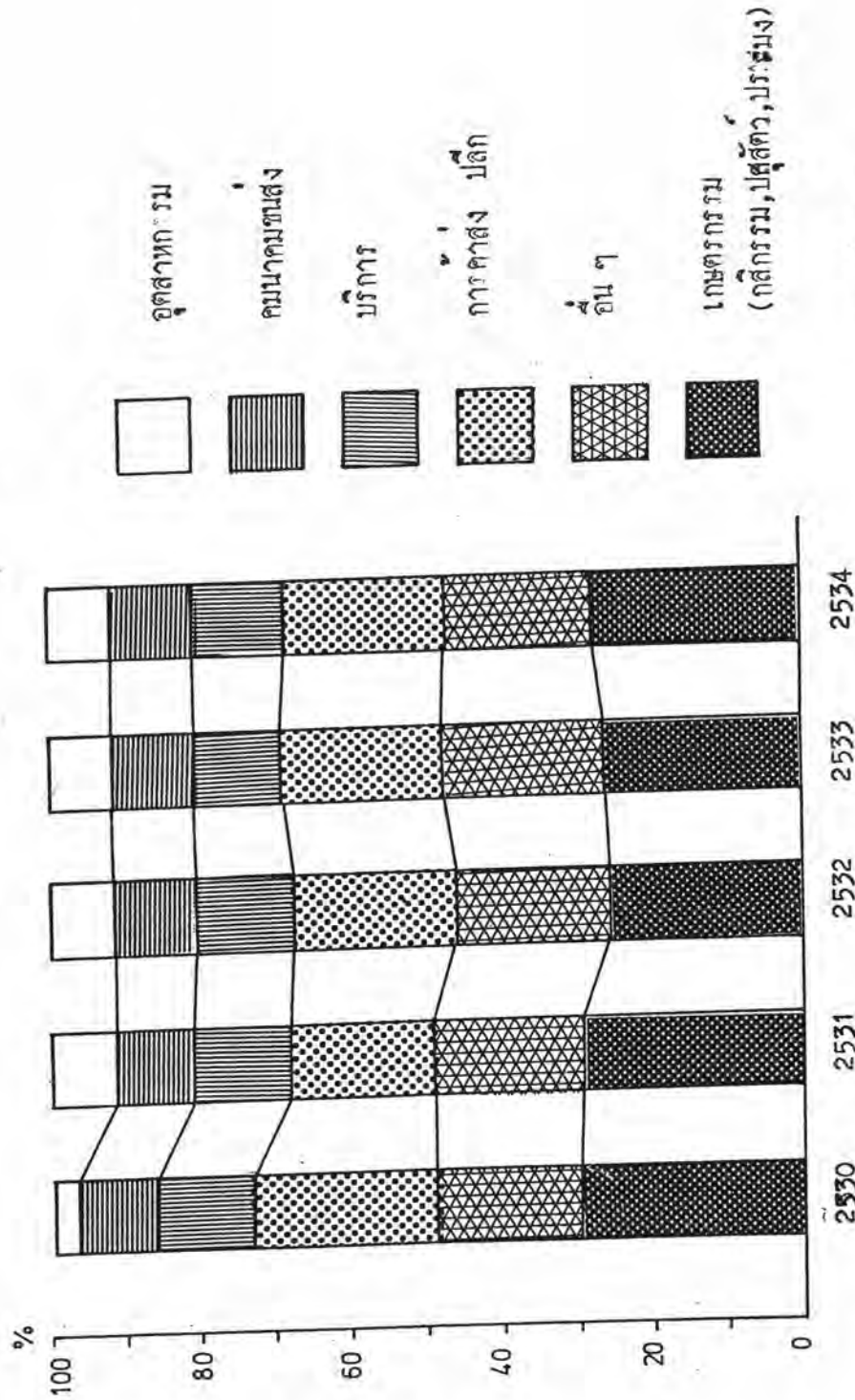
— พ.ศ. 2530

- - - พ.ศ. 2534

แผนภูมิที่ 4.2

กราฟเปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 - 2534 (ภาคกลาง ปี 2515)

แผนภูมิที่ 4.3

ที่มา : ตารางที่ 4.7

ปลีกลดลงเหลือร้อยละ 17.81 ส่วนอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 19.43 การคมนาคมขนส่งเพิ่มเป็น ร้อยละ 17.66 เมื่อรวมทั้ง 4 สาขาจะมีสัดส่วนร้อยละ 79.55 ซึ่งลดลงจากปี พ.ศ.2531 สาขาที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้น คือ เหมืองแร่และย่อยหิน มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.9 ในปี พ.ศ.2530 เป็นร้อยละ 6.61 ในปี พ.ศ.2534 ทั้งนี้เนื่องจากราคาด้านผลิตภัณฑ์เหมืองแร่มีราคาสูงขึ้น ทำให้มีการขยายการผลิตอย่างรวดเร็ว การก่อสร้างซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 1.53 เพิ่มเป็นร้อยละ 3.36 ซึ่งเป็นผลมาจากการมีการก่อสร้างถนน เขื่อน จึงทำให้การก่อสร้างขยายตัวมากและการธนาคารเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1.1 เป็นร้อยละ 2.58 นอกจากนั้นสาขาการผลิตอื่น ๆ เช่น การไฟฟ้า และการประปาที่อยู่อาศัย การบริหารและป้องกันประเทศ การบริการขยายตัวในอัตราพอสมควร แต่มีผลต่อเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของจังหวัดราชบุรีไม่มากนัก

ถึงแม้ว่าการผลิต สาขาเกษตรกรรม มีอัตราการเพิ่มลดลงร้อยละ 2.22 ต่อปี โดยมีสาขาปศุสัตว์ และกลีกรวม มีอัตราการเพิ่มที่ลดลงร้อยละ -20.75 และ ร้อยละ -2.11 ตามลำดับ ในขณะที่ภาคนอกเกษตรกรรม มีอัตราการเพิ่มขึ้นสูง โดยเฉพาะสาขาเหมืองแร่และย่อยหิน การธนาคาร ประกันภัยและอสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้างขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามสาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ การกลีกรวม ซึ่งมีอ้อย เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในด้านอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาลทรายเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุด นอกจากนั้นการค้าส่งและปลีก และการคมนาคมขนส่งเป็นแหล่งที่มาส่วนหนึ่งของรายได้และการว่าจ้างแรงงาน

2. แนวโน้มโครงสร้างการผลิต

จากสภาพโครงสร้างทางเศรษฐกิจของ จังหวัดราชบุรี ในช่วงปี พ.ศ.2530 ถึง พ.ศ.2534 จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของจังหวัดราชบุรีนั้น จากร้อยละของการเปลี่ยนแปลงรวม สาขาอุตสาหกรรมมีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดสูงที่สุด คือ ร้อยละ 77.68 ของการเปลี่ยนแปลงรวมสาขาเกษตรกรรมมีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่ำที่สุด คือ ร้อยละ -20.19 ของการเปลี่ยนแปลงรวม แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของ

ตารางที่ 4.7

แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ.2530 - 2534

สาขาการผลิต	2530		2531		2532		2533		2534.		อัตราการเติบโตเฉลี่ย 5 ปี
	จำนวนเงิน	%	จำนวนเงิน	%	จำนวนเงิน	%	จำนวนเงิน	%	จำนวนเงิน	%	
1. เกษตรกรรม	2,495.3	38.0	2,664.0	38.5	2,854.7	39.5	3,222.2	42.7	2,886.8	36.7	4.8
- กสิกรรม	1,772.9	27.2	1,902.8	27.4	2,117.5	29.3	2,527.9	33.5	2,147.4	27.3	4.8
- ปศุสัตว์	492.4	7.5	532.8	7.7	592.6	8.2	573.5	7.6	613.5	7.8	7.0
- ประมง	0.9	0.0	0.9	0.1	7.2	0.1	7.5	0.1	7.8	0.1	31.7
- ป่าไม้	216.6	3.3	221.4	3.2	137.3	1.9	113.1	0.5	110.1	1.4	- 15.2
2. อุตสาหกรรม	1,411.8	21.5	1,674.5	24.2	1,712.8	23.7	1,728.0	22.9	2,218.2	28.2	13.1
- เหมืองแร่ ซ่อมหิน	216.6	3.3	235.2	3.4	238.5	3.3	211.2	2.8	298.9	3.8	8.9
- การก่อสร้าง	939.0	14.2	1,100.2	15.9	1,134.6	15.7	1,230.0	16.3	1,557.4	19.8	14.8
- อุตสาหกรรม	164.1	2.5	214.5	3.1	202.3	2.8	173.5	2.3	220.2	2.8	9.0
- การไฟฟ้าและประปา	98.4	1.5	124.5	1.8	137.3	1.9	113.1	1.5	141.5	1.8	12.4
3. การค้าบริการ	2,652.9	40.5	2,580.9	37.3	2,659.6	36.8	2,595.8	34.5	2,761.0	35.1	2.0
- การคมนาคมขนส่ง	577.8	8.8	422.0	6.1	383.0	5.3	377.3	5.0	469.0	5.2	- 7.9
- การค้าส่งและปลีก	998.1	15.2	968.7	14.0	881.7	12.2	996.0	13.2	928.1	11.8	- 0.8
- การธนาคารประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	137.8	2.1	159.1	2.3	202.3	2.8	173.5	2.3	212.3	2.7	12.0
- ที่อยู่อาศัย	229.8	3.4	262.9	3.7	274.6	3.8	218.8	2.9	243.8	3.1	2.8
- การบริหารและ การป้องกันประเทศ	256.0	3.9	283.6	4.1	318.0	4.4	279.2	3.7	338.2	4.3	8.2
- การบริการ	459.6	7.0	491.2	7.1	599.8	8.3	550.8	7.3	629.2	8.0	9.5
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดราชบุรี	6,566.6	100.0	6,919.5	100.0	7,227.3	100.0	7,546.2	100.0	7,866.1	100.0	5.7

ที่มา : ข้อมูลสถิติและประมาณการผลิตของภาคและจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สาขาการผลิตย่อย ยังคงพบว่าการอุตสาหกรรมมีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดสูงที่สุด คือ ร้อยละ 40.4 ของการเปลี่ยนแปลงรวม รองลงมาได้แก่ การคมนาคมและขนส่ง ร้อยละ 27.1 ของการเปลี่ยนแปลงรวม ส่วนสาขาการผลิตที่มีการเปลี่ยนแปลงต่ำที่สุด ได้แก่ การป่าไม้ ซึ่งลดลงถึงร้อยละ - 21.2 ของการเปลี่ยนแปลงรวม รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีกและการกลีกรม มีสัดส่วนที่ลดลงถึงร้อยละ -9.8 และร้อยละ -2.5 ของการเปลี่ยนแปลงรวม ตามลำดับ

อัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ จังหวัดราชบุรีในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 พบว่าสาขาอุตสาหกรรมมีอัตราการเพิ่ม โดยเฉลี่ยร้อยละ 16.66 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราการเพิ่มที่สูงที่สุด ในขณะที่สาขาเกษตรกรรมมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยลดลง ร้อยละ -2.22 ต่อปี แต่ถ้าพิจารณาอัตราการเพิ่มในสาขาการผลิตย่อย พบว่าการประมงมีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยต่อปีสูงสุด คือ ร้อยละ 97.52 ต่อปี รองลงมาคือการธนาคารและประกันภัย มีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 32.94 ต่อปี ส่วนสาขาการป่าไม้ และการกลีกรม มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยลดลงร้อยละ - 20.75 ต่อปี และร้อยละ -2.11 ต่อปี ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากการเพาะปลูกประสบกับภาวะความแห้งแล้ง และการป่าไม้ได้รับผลกระทบจากนโยบายด้านป่าไม้ของรัฐ

ดังนั้น อาจจะกล่าวได้ว่า แนวโน้ม โครงสร้างการผลิตของจังหวัดราชบุรี จะมีแนวโน้มเติบโตในสาขาอุตสาหกรรมและการค้า และบริการมากกว่าภาคเกษตรกรรม

3. รายได้ประชากรกรของจังหวัดราชบุรี

ในการพิจารณาถึง รายได้ประชากรในระดับอำเภอ ของจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2534 ได้ใช้ข้อมูลภาษีเงินได้ส่วนบุคคลธรรมดา นำมาพิจารณาร่วมกับมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ทำให้ทราบถึงมูลค่าผลิตภัณฑ์ในระดับอำเภอ ในปี พ.ศ. 2534 โดยพบว่า อำเภอบ้านโป่ง มีมูลค่าผลิตภัณฑ์อำเภอสูงที่สุดคือ ประมาณ 2,918.42 ล้านบาท รองลงมาคืออำเภอเมืองและอำเภอโพธารามมีมูลค่าผลิตภัณฑ์อำเภอ ประมาณ 1,399.16 ล้านบาท และ 597.93 ล้านบาท ตามลำดับ ส่วน

ตารางที่ 4.8 แสดงรายได้ต่อบุคคลใน จ. ราชบุรี พ.ศ. 2530 – 2534

พ.ศ.	ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (ล้านบาท)	จำนวนประชากร (คน)	รายได้ต่อบุคคล/ปี (บาท)
2530	4,879.80	596,409	8,182
2525	5,121.04	607,334	8,432
2526	5,364.24	618,086	8,680
2527	5,646.18	631,428	8,948
2528	5,926.26	645,893	9,188
2529	6,288.75	661,781	9,514
2530	6,566.66	676,080	9,750
2531	6,919.56	689,490	10,040
2532	7,227.31	701,063	10,310
2533	7,546.26	714,806	10,569
2534	7,866.14	727,397	10,820

ที่มา : สำนักทะเบียนประชากรและเคหะ ปี 2533

อำเภออื่น ๆ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์อำเภอที่น้อย ซึ่งมีอำเภอสวนผึ้ง และจอมบึง มีมูลค่าผลิตภัณฑ์อำเภอน้อยที่สุดประมาณ 10.92 ล้านบาท

สำหรับรายได้เฉลี่ยประชากร ในระดับอำเภอ สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

1) กลุ่มอำเภอที่มี รายได้เฉลี่ยต่อประชากรสูงสุด ได้แก่ อำเภอเมือง ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อประชากรเท่ากับ 26,102 บาท

2) กลุ่มอำเภอที่มี รายได้เฉลี่ยต่อประชากรปานกลาง ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง โพนาราม และอำเภอดำเนินสะดวก

3) กลุ่มอำเภอที่มี รายได้เฉลี่ยต่อประชากรต่ำสุด ได้แก่ อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอวัดเพลง อำเภอบางแพ และอำเภอสวนผึ้ง

4. ประสิทธิภาพในการใช้กำลังแรงงานในการผลิตเชิงเศรษฐกิจ

โครงสร้างกำลังแรงงาน ของประชากรอายุ 11 ปี ขึ้นไป ที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีในปี พ.ศ.2533 ร้อยละ 79.74 ของกำลังแรงงานทั้งหมด จะเป็นกำลังแรงงานในการผลิตสาขาเกษตรกรรม รองลงมา คือ สาขาการค้าบริการมีร้อยละ 13.56 ของกำลังแรงงานทั้งหมด และการผลิตสาขาอุตสาหกรรมมีสัดส่วนของกำลังแรงงานน้อยที่สุดคือร้อยละ 6.7 ของกำลังแรงงานทั้งหมด โครงสร้างกำลังแรงงานในช่วง 10 ปี คือ ปี พ.ศ.2533 จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างน้อยมากคือ สัดส่วนของกำลังแรงงานในสาขาเกษตรกรรม ลดลงเหลือร้อยละ 73.74 ของกำลังแรงงานทั้งหมด แต่จะเพิ่มขึ้นในสัดส่วนกำลังแรงงานสาขาการบริการ และสาขาอุตสาหกรรม เป็นร้อยละ 17.85 และร้อยละ 8.41 ของกำลังแรงงานทั้งหมดตามลำดับ

เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพ การใช้กำลังแรงงาน ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ ตามสาขาการผลิตกับมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ตามสาขาการผลิตแล้ว จะเห็นได้ว่า การผลิตในสาขาเกษตรกรรมจะมีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำที่สุด คือ ต่ำกว่ามูลค่าเฉลี่ย การใช้กำลังแรงงานทั้งหมดต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ซึ่งเท่ากับ 17,777.7 บาทต่อหัวกำลังแรงงานทั้งหมด โดยที่กำลังแรงงานสาขาเกษตรกรรม ก่อให้เกิดมูลค่าการผลิตต่อหัวประชากร เพียง 9,263.8 บาทต่อหัวกำลังแรงงาน

ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป จำแนกตามประเภทการทำงานในเขตเศรษฐกิจ ปีพ.ศ.2523

หมวดอายุ	รวม	ทำงานในเขตเศรษฐกิจ				ผู้ไม่ทำงานในเขตเศรษฐกิจ	ไม่ทราบ
		รวม	ผู้มีงานทำ	ไม่มีงานทำ	กำลังรอฤดูกาล		
11-13	27,234	12,792	8,858	162	3,772	14,148	294
14	7,405	5,355	3,923	78	1,354	2,004	46
15-19	35,320	30,036	22,593	558	6,835	5,038	246
20-24	24,047	21,225	15,973	271	4,981	2,613	209
25-29	21,065	18,916	14,061	124	4,731	1,991	158
30-34	20,506	18,617	13,963	49	4,605	1,761	128
35-39	17,769	16,292	11,976	49	4,267	1,360	117
40-44	14,404	13,232	9,615	24	3,593	1,962	110
45-49	10,895	9,965	6,989	26	2,950	828	102
50-54	8,980	7,914	5,266	20	2,628	1,007	59
55-59	7,454	6,228	3,909	17	2,302	1,171	55
60-64	5,647	3,958	2,401	4	1,553	1,645	44
65 ขึ้นไป	9,241	3,555	2,116	2	1,437	5,592	94
ไม่ทราบ	334	54	54		-	15	265
รวม	210,301	168,139	121,697	1,384	45,008	40,235	1,927

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำมะโนประชากรและเคหะปี พ.ศ. 2523

ในสาขาเกษตรกรรม ทั้งที่มีกำลังแรงงานในสาขานี้ถึง ร้อยละ 73.74 ของกำลังแรงงานทั้งจังหวัด ส่วนกำลังแรงงานอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดมูลค่าการผลิตต่อหัวประชากรสูงสุด คือ 50,244.4 บาทต่อหัวกำลังแรงงาน ในสาขาอุตสาหกรรม โดยที่กำลังแรงงานในสาขานี้มีเพียง ร้อยละ 8.41 ของกำลังแรงงานทั้งหมดของจังหวัด รองลงมา ได้แก่ กำลังแรงงานในสาขาการค้าบริการ ก่อให้เกิดมูลค่าการผลิตต่อหัวเท่ากับ 37,652 บาทต่อหัวกำลังแรงงานในสาขาการค้าและบริการ โดยที่มีกำลังแรงงานในสาขานี้ร้อยละ 17.85 ของกำลังแรงงานทั้งหมด

สำหรับโครงสร้างกำลังแรงงาน ที่ทำงานเชิง เศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี มีพื้นฐานการผลิตในสาขาเกษตรกรรมอย่างชัดเจน ในช่วงระยะ 10 ปี โครงสร้างกำลังแรงงานเริ่มจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตในสาขาการค้าบริการ และสาขาอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ในขณะที่โครงสร้างกำลังแรงงานสาขาเกษตรกรรม ยังคงมีส่วนส่วนมากที่สุดในสาขาการผลิตทั้งหมด และในช่วง 10 ปีสัดส่วนลดลงเล็กน้อย แต่ประสิทธิภาพในการผลิตสาขาเกษตรกรรมยังต่ำอยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตในสาขาอุตสาหกรรมและสาขาการค้าบริการ

สรุป

ถึงแม้ว่าโครงสร้างกำลังแรงงานของประชากรที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี จะอยู่ในสาขาเกษตรกรรมมากที่สุด แต่แนวโน้มของกำลังแรงงานสาขาเกษตรกรรมก็เริ่มลดลง และประสิทธิภาพการใช้กำลังแรงงานในเชิงเศรษฐกิจของสาขาเกษตรกรรมมีประสิทธิภาพต่ำสุด เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่น ๆ นอกจากนี้แนวโน้มของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดในสาขาเกษตรกรรม ก็มีแนวโน้มต่ำลงคือในปี พ.ศ. 2534 มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสาขาเกษตรกรรมมีเพียงร้อยละ 24.65 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ในขณะที่แนวโน้มของกำลังแรงงาน ในสาขาการค้าและบริการและสาขาอุตสาหกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และมีประสิทธิภาพการใช้กำลังแรงงานในการผลิตสูง โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดมูลค่าการผลิตต่อหัวสูงสุด รองลงมาเป็นสาขาการค้าและบริการ

ตารางที่ 4.10 แสดงการใช้กำลังแรงงานในการผลิตกับมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด
ในสาขาการผลิต ปี พ.ศ.2534

สาขาการผลิต	จำนวนแรงงานที่ ทำงานเชิงเศรษฐกิจ	มูลค่าผลิตภัณฑ์ จังหวัด(ล้านบาท)	เฉลี่ยรายได้ต่อหัว แต่ละสาขาการผลิต
สาขาการเกษตร	188,432	1,745.60	9,263.8
สาขาอุตสาหกรรม	21,481	1,079.30	50,244.4
สาขาการค้าและบริการ	45,631	1,718.10	37,652
รวม	255,544	4,543.00	17,777.7

5. สภาพการส่งสินค้าเข้าและสินค้าออก

จากรายงาน การสำรวจปริมาณการขนส่งทางถนน ในปี พ.ศ. 2530 และ พ.ศ.2534 ทำให้ทราบถึงสภาพการส่งสินค้าเข้าและสินค้าออกของ จังหวัดราชบุรี โดยพิจารณาจากปริมาณการขนส่งสินค้าเข้าและสินค้าออก ระหว่าง จังหวัดราชบุรีกับกรุงเทพมหานคร เป็นเกณฑ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ปริมาณสินค้าเข้า ของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ. 2530 มี 110,045 ตัน โดยจำแนกเป็นสินค้าประเภทอุตสาหกรรมมากที่สุดถึงร้อยละ 75.40 ของปริมาณสินค้าทั้งหมด และเป็นสินค้าจำพวกน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นมากที่สุด ร้อยละ 18.03 เป็นสินค้าประเภทการค้าบริการ ส่วนมากเป็นสินค้าเบ็ดเตล็ดและ ร้อยละ 6.57 เป็นสินค้าประเภทเกษตรกรรม ซึ่งมีข้าวเป็นสินค้าหลัก ในปี พ.ศ. 2534 ปริมาณสินค้าเข้าลดลงจากเดิมร้อยละ -0.48 สินค้าอุตสาหกรรมยังคงเป็น สินค้านำเข้ามากที่สุด ร้อยละ 72.92 มีน้ำมันเชื้อเพลิงนำเข้ามากที่สุด ร้อยละ

21.88 เป็นสินค้าประเภทการค้าบริการ (เบ็ดเตล็ด) ร้อยละ 5.20 เป็นสินค้าเกษตรกรรม

ปริมาณสินค้าออก ในปี พ.ศ.2532 มี 430,872 ตัน สินค้าประเภทอุตสาหกรรมส่งออกมากที่สุดถึงร้อยละ 73.84 รองลงมาเป็นสินค้าประเภทเกษตรกรรมร้อยละ 18.63 มีไม้ส่งออกมากที่สุดร้อยละ 7.52 เป็นสินค้าประเภทการค้าและบริการมีสินค้าเบ็ดเตล็ดมากที่สุด สภาพการส่งสินค้าเข้าและสินค้าออกเหมือนเดิม แต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 9.89 โดยมีสินค้าอุตสาหกรรม ร้อยละ 81.77 สินค้าเกษตรกรรมร้อยละ 13.58 และสินค้าประเภทการค้าบริการร้อยละ 4.65

แนวโน้มของ สภาพการส่งสินค้าเข้าและสินค้าออก ในช่วง 5 ปี พบว่า สินค้าเข้าประเภทการค้าบริการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ร้อยละ 20.77 ในขณะที่สินค้าประเภทเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมลดลง ร้อยละ 21.22 และร้อยละ 3.76 ตามลำดับ ทั้งนี้ เพราะสินค้าประเภทการค้าบริการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าเบ็ดเตล็ด ที่มีความต้องการสูง และบางชนิด จังหวัดราชบุรีไม่สามารถผลิตเองได้ ส่วนสินค้าประเภทเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมบางอย่าง สามารถผลิตได้เองในจังหวัด สำหรับปริมาณสินค้าส่งออก โดยเฉพาะประเภทอุตสาหกรรม มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 21.68 จากเดิมในขณะที่ปริมาณสินค้าออกประเภทการค้าบริการ และเกษตรกรรม มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากสินค้าประเภทอุตสาหกรรม และเป็นอุตสาหกรรมที่ทํารายได้ให้กับจังหวัดเป็นอย่างมาก

เมื่อพิจารณา ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าเข้า และสินค้าออกของ จังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ.2534 จะเห็นได้ว่า ปริมาณสินค้าเข้า และสินค้าออกประเภทสินค้าอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีปริมาณสินค้าเข้าและออกสูง โดยประเภทของสินค้าเข้า ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอุตสาหกรรม ในขณะที่น้ำตาลเป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อส่งออก ส่วนสินค้าประเภทการค้าและบริการ มีปริมาณสินค้าเข้าและออกใกล้เคียงกัน โดยมีสินค้าเบ็ดเตล็ดเป็นสินค้าเข้า และเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นสินค้าออก สำหรับประเภทเกษตรกรรม มีปริมาณส่งออกมากกว่าเข้า อันได้แก่ ไม้และข้าว

สรุป

สินค้าเข้าที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี ได้แก่ สินค้าประเภทอุตสาหกรรม แต่กลับมีแนวโน้มที่ลดลงในขณะที่สินค้าเข้าประเภทการค้าและบริการ ซึ่งมีความสำคัญ ร่องลงมากลับมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น และอัตราการเพิ่มของสินค้าเข้ามีอัตราที่ลดลงถึงร้อยละ - 0.16 ต่อปี

สินค้าออกที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี ได้แก่ สินค้าประเภทอุตสาหกรรม และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่สินค้าออกประเภทเกษตรกรรม ซึ่งมีความสำคัญ ร่องลงมา กลับมีแนวโน้มที่ลดลง อย่างไรก็ตาม สินค้าออกของจังหวัดราชบุรี มีอัตราการเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 3.30 ต่อปี

ในปี พ.ศ. 2530 และปี 2534 สินค้าเข้าประเภทอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นสินค้าจำพวกน้ำมันเชื้อเพลิงซึ่งเป็นสินค้าเข้าที่จำเป็นต่อกิจกรรมต่าง ๆ สินค้าเข้าประเภทการค้าและบริการ ส่วนใหญ่เป็นสินค้าเบ็ดเตล็ดและสินค้าเข้าประเภทเกษตรกรรม จะเป็นสินค้าจำพวกข้าว

สำหรับสินค้าออกประเภทอุตสาหกรรม ที่มีบทบาทสำคัญต่อจังหวัดราชบุรีเป็นอย่างมาก ได้แก่ สินค้าจำพวกน้ำตาล ร่องลงมาเป็นสินค้าพวกวัสดุก่อสร้าง (หิน ดิน ทราย) สินค้าออกประเภทเกษตรกรรม เป็นสินค้าพวกไม้ ร่องลงมาเป็นพวกมันสำปะหลัง (ปี 2530) และผักและผลไม้ (ปี 2534) ส่วนสินค้าออกประเภทการค้าบริการ ก็เป็นพวกสินค้าเบ็ดเตล็ดและเปลี่ยนเป็นพวกเครื่องใช้ในครัวเรือน ในปี 2534

6. ขีดความสามารถและฐานะการคลังท้องถิ่น

ในการที่จะพิจารณาว่า รัฐบาลท้องถิ่น จะสามารถ บริหารงาน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด ปัจจัยสำคัญที่จะต้องพิจารณาถึงได้แก่ รายได้ รายจ่าย ความสมดุลย์ของรายได้และรายจ่าย ตลอดจนจนถึงแหล่งที่มาของรายได้

การคลังท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี อันประกอบไปด้วย เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัดในปี พ.ศ. 2534 รัฐบาลท้องถิ่นมีรายได้ทั้งสิ้นประมาณ 54 ล้านบาท โดยเป็นรายได้ที่ได้มาจากเทศบาลมากที่สุดถึงร้อยละ

43.11 ของรายได้ทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และ สหกรณ์การเกษตรมีรายได้ร้อยละ 31.79 และร้อยละ 25.10 ของรายได้ทั้งหมดตามลำดับ

เทศบาล

1) รายได้

รายได้ของ เทศบาลเมืองราชบุรี ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2530 ถึง พ.ศ.2534 จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่จะเป็นรายได้จากภาษีอากร และรองลงมา เป็นรายได้จากเงินอุดหนุน ส่วนรายได้จากหมวดอื่น ๆ มีสัดส่วนน้อยมาก ดังจะ เห็นได้จากในปี พ.ศ.2530 รายได้ของเทศบาลทั้งหมดประมาณ 40 ล้านบาทโดย ร้อยละ 77.15 ของรายได้ทั้งหมด เป็นรายได้จากหมวดภาษีอากร อีกร้อยละ 14.97 ของรายได้ทั้งหมดเป็นรายได้จากหมวดเงินอุดหนุนในปี พ.ศ.2534 รายได้ ของเทศบาลเพิ่มเป็น 78 ล้านบาท ร้อยละ 67.30 ของรายได้ทั้งหมดเป็นรายได้ จากหมวดภาษีอากร และร้อยละ 20.49 ของรายได้ทั้งหมดเป็นรายได้จากหมวด เงินอุดหนุน

แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงของรายได้เทศบาลเมืองราชบุรี จะมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยในช่วง 5 ปี คือ พ.ศ.2530 ถึง พ.ศ.2534 เพิ่ม ร้อยละ 15.62 ต่อปี หมวดรายได้ที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุดในช่วง 5 ปี คือ หมวด สาธารณูปโภคและเทศพาณิชย์ ซึ่งมีอัตราการเพิ่มสูงถึง ร้อยละ 149.88 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ หมวดเบ็ดเตล็ดและหมวดเงินอุดหนุน ซึ่งมีอัตราการเพิ่มร้อยละ 49.97 ต่อปี และร้อยละ 38.28 ต่อปี ตามลำดับ

2) รายจ่าย

รายจ่าย ของเทศบาลเมืองราชบุรี แบ่งเป็น 2 หมวดใหญ่ คือ รายจ่ายธรรมดา และรายจ่ายพิเศษ ในช่วง 6 ปี คือ พ.ศ.2530 ถึง พ.ศ. 2534 จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่รายจ่ายของเทศบาลเมืองราชบุรี จะเป็นรายจ่าย ธรรมดา ซึ่งมีหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง เป็นหมวดรายจ่ายที่เทศบาลจ่ายสูงสุด รองลงมาเป็นหมวดเงินเดือน ดังจะเห็นได้จาก ในปี พ.ศ.2530 รายจ่ายของ เทศบาลทั้งหมดประมาณ 39 ล้านบาท โดยร้อยละ 75.46 เป็นรายจ่ายธรรมดา และร้อยละ 24.54 เป็นรายจ่ายพิเศษ จากประเภทของรายจ่ายธรรมดานั้น จะ

เห็นได้ว่าเป็นหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ถึงร้อยละ 28.40 ของรายจ่ายทั้งหมด และร้อยละ 10.58 ของรายจ่ายเป็นหมวดเงินเดือน ในปี พ.ศ.2534 รายจ่ายของเทศบาลเพิ่มเป็น 75 ล้านบาท ร้อยละ 88.84 ของรายจ่ายทั้งหมด เป็นรายจ่ายธรรมดาโดยเป็นหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างร้อยละ 31.36 ของรายจ่ายทั้งหมด รองลงมาเป็นรายจ่ายหมวดเงินเดือนร้อยละ 17.17 ของรายจ่ายทั้งหมด ส่วนรายจ่ายพิเศษมีแนวโน้มที่ลดลง

แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงของรายจ่ายเทศบาลเมืองราชบุรี พบว่า รายจ่ายของเทศบาลมีอัตราการเพิ่ม โดยเฉลี่ยในช่วง 5 ปี เพิ่มร้อยละ 16.67 ต่อปี โดยรายจ่ายในหมวดรายจ่ายอื่น ๆ มีอัตราการเพิ่มสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 23.48 ต่อปี ทั้งนี้เพราะรายจ่ายในหมวดนี้สูงมากเป็นพิเศษ ในปี พ.ศ. 2533 รองลงมาเป็นหมวดเงินอุดหนุน มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ย ร้อยละ 53.28 ต่อปี

ในช่วง 5 ปี จะเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มของรายจ่ายสูงกว่าอัตราการเพิ่มของรายได้ คือ อัตราการเพิ่มของรายได้ร้อยละ 15.62 ต่อปี ส่วนอัตราการเพิ่มของรายจ่าย ร้อยละ 16.67 ต่อปี เมื่อพิจารณาถึงความสมดุลย์ของรายรับและรายจ่ายของเทศบาลเมืองราชบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 ถึง พ.ศ. 2534 พบว่า ความสมดุลย์ของรายได้และรายจ่ายทั้งหมดมีสถานะเกินดุลย์ทุกปี แต่ถ้าหากพิจารณารายได้ของเทศบาล โดยหักเงินอุดหนุนของรัฐบาลแล้ว ก็จะอยู่ในสถานะขาดดุลย์ทุกปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเทศบาลเมืองราชบุรีมีรายได้ไม่เพียงพอในการนำมาทะนุบำรุงท้องถิ่น หรือเลี้ยงตัวเองไม่ได้ ถ้าปราศจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล หรือการให้การสนับสนุนจากรัฐบาล

สาขาวิชา

1) รายได้

รายได้ ของสาขาวิชาส่วนใหญ่จะเป็นรายได้จากหมวดภาษีอากรสูงสุดในปี พ.ศ.2530 สาขาวิชาค่าเนินสะดวก มีรายได้สูงสุดคิดเป็นร้อยละ 18.23 ของรายได้สาขาวิชาทั้งหมด รองลงมาได้แก่ สาขาวิชาศรีดอนไผ่(อำเภอค่าเนินสะดวก) มีรายได้เป็นร้อยละ 15.77 ของรายได้สาขาวิชาทั้งหมด ในปี

พ.ศ. 2534 สุขาภิบาลที่มีรายได้สูงสุด ได้แก่ สุขาภิบาลดำเนินสะดวก มีรายได้เป็นร้อยละ 12.25 ของรายได้สุขาภิบาลทั้งหมด รองลงมาได้แก่สุขาภิบาลบางแพ (อำเภอบางแพ) มีรายได้เป็นร้อยละ 10.61 ของรายได้สุขาภิบาลทั้งหมดสำหรับสุขาภิบาลชัยปาหวาย มีรายได้น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 2.90 ของรายได้สุขาภิบาลทั้งหมด

แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงของรายได้สุขาภิบาล ในช่วง 5 ปี รายได้สุขาภิบาลทั้งหมดในปี พ.ศ. 2530 มีประมาณ 35 ล้านบาท เพิ่มเป็น 73 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2534 ซึ่งมีอัตราการเพิ่มของรายได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 31.54 ต่อปี สำหรับสุขาภิบาลที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุด ได้แก่ สุขาภิบาลหลักเมือง มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 296.75 ต่อปี ทั้งนี้เนื่องจากในปี พ.ศ. 2532 สุขาภิบาลหลักเมืองมีรายได้เพิ่มขึ้นมาก

2) รายจ่าย

รายจ่าย ของสุขาภิบาล ส่วนใหญ่จะเป็นรายจ่ายในหมวดของค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ค่าใช้สอย และค่าวัสดุ ในปี 2531 สุขาภิบาลท่าผา มีรายจ่ายมากที่สุด ในปี 2534 สุขาภิบาลดำเนินสะดวก มีรายจ่ายมากที่สุด ในปี 2530 รายจ่ายของสุขาภิบาลทั้งหมด ประมาณ 32 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 68 ล้านบาท ในปี 2534 มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 34.43 และสุขาภิบาลหนองโพ มีแนวโน้มของการเพิ่มรายจ่ายมากที่สุด

เมื่อพิจารณาถึง สภาพความสมดุลย์ ของรายรับและรายจ่าย แล้วจะเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มของรายจ่ายสูงกว่าอัตราการเพิ่มของรายได้ อย่างไรก็ตาม สุขาภิบาลก็ยังมีสภาพเกินดุลย์อยู่เพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สุขาภิบาลบ้านเลื่อม มีสถานะขาดดุลย์ในปี พ.ศ. 2534 ดังนั้นสุขาภิบาลยังจำเป็นต้องอาศัยเงินอุดหนุนจากรัฐบาลในการพัฒนาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนจังหวัด

1) รายได้

องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรัฐบาลท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประชาชนมากที่สุด ทั้งนี้ เพราะว่างค์การบริหารส่วนจังหวัด

เป็นรัฐบาลท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชนที่อยู่ในชนบทของจังหวัด โดยเขตความรับผิดชอบจะคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด ยกเว้นพื้นที่เทศบาลและสุขาภิบาล

ในปี พ. ศ. 2530 องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี มีรายได้ประมาณ 12 ล้านบาท ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่มาจากหมวดภาษีอากร นอกจากนี้ยังได้จากค่าธรรมเนียม ค่าปรับ ใบอนุญาต รายได้จากทรัพย์สิน และอื่น ๆ ซึ่งมีน้อยมากในปี พ.ศ.2534 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีรายได้เพิ่มเป็น 35 ล้านบาท และร้อยละ 89.68 เป็นรายได้จากภาษีอากร

ในช่วง 5 ปี คือ พ.ศ.2530 ถึง พ.ศ.3534 จะเห็นได้ว่า รายได้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอัตราการเพิ่มน้อยมาก โดยมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 9.91 ต่อปี

2) รายจ่าย

ในปี พ. ศ. 2530 องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีรายจ่าย 29.5 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 34.5 ล้านบาท ในปี 2534 โดยมีอัตราการเพิ่มร้อยละ 2.79 ต่อปี

จากลักษณะดังกล่าว ทำให้ความสมดุลย์ ของรายรับ รายจ่าย ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มีสถานะขาดดุลย์ ในปี 2530 และในปี พ.ศ.2534 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสถานะได้ดุลย์เพียง 2.1 ล้านบาทอย่างไรก็ตามสถานะการคลังขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เนื่องจากรายได้น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรที่ต้องรับผิดชอบ ประกอบกับ รูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่พึ่งตนเองไม่ได้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งนับได้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งต่อการส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

สรุป

เมื่อเปรียบเทียบรายได้จากเทศบาล สุขาภิบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดแล้ว จะเห็นได้ว่า เทศบาลมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงสุดถึง 821 บาทต่อหัว ประชากร สุขาภิบาลมีรายได้เฉลี่ย 152 บาทต่อหัวประชากร และองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีรายได้เฉลี่ยน้อยที่สุดเพียง 45 บาทต่อหัวประชากร เพราะฉะนั้นอาจ

กล่าวได้ว่า เทศบาลเป็นรัฐบาลท้องถิ่นที่สามารถแสดงบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่นได้มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐบาลท้องถิ่นอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องอาศัยเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

โครงสร้างประชากร

1. ขนาดและการเปลี่ยนแปลงประชากร

ในระดับภาคในปี พ. ศ. 2535 ภาคตะวันตกมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,576,703 คน คิดเป็นร้อยละ 7.76 ของประชากรทั้งประเทศ จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดของภาคตะวันตก ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี มีประชากรร้อยละ 19.6 ของประชากรทั้งภาค รองลงมาคือ จังหวัดราชบุรี และนครปฐม มีประชากรร้อยละ 17.5 และร้อยละ 15.5 ของประชากรทั้งภาค สำหรับจังหวัดราชบุรีเป็น 1 ใน 8 จังหวัดของภาคตะวันตก ประชากรของจังหวัดราชบุรี ใน พ.ศ.2526 มีจำนวน 608,646 คน เมื่อเทียบจำนวนประชากรของจังหวัดราชบุรีกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันตก จังหวัดราชบุรีจะมีประชากรสูงเป็นอันดับที่ 2 ในปี พ.ศ.2535 จังหวัดราชบุรี มีจำนวนประชากรเพิ่มเป็น 720,763 คน คิดเป็นร้อยละ 21.98 ของประชากรภาคตะวันตก

ส่วนการเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วง 10 ปี คือ พ.ศ.2526 ถึง พ.ศ.2535 ภาคตะวันตกมีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.11 ของจำนวนประชากรภาคตะวันตก ในปี พ.ศ.2526 และมีอัตราการเพิ่มประชากรโดยเฉลี่ยร้อยละ 2.08 ต่อปี ในขณะที่จังหวัดราชบุรี มีการเปลี่ยนแปลงประชากรและอัตราการเพิ่มประชากรสูงกว่าภาคตะวันตกคือมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 28.69 ของจำนวนประชากรจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ.2526 และมีอัตราการเพิ่มประชากรโดยเฉลี่ย ร้อยละ 4.34 ต่อปี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีอัตราการเพิ่มประชากรโดยเฉลี่ยสูงสุดของภาคตะวันตกคือ ร้อยละ 4.57 ต่อปี ส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม มีอัตราการเพิ่มประชากร โดยเฉลี่ยต่ำสุดของภาคตะวันตก คือ ร้อยละ 0.30 ต่อปี

ระดับจังหวัด ในช่วง 10 ปี จะพบว่า จังหวัดราชบุรีจะมี ประชากรเพิ่มขึ้น 112,117 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 28.69 ของประชากรปี พ.ศ. 2526 เมื่อพิจารณาอัตราการเพิ่มประชากรแต่ละช่วงปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ.2526 - พ.ศ.2535 พบว่า ช่วงปี พ.ศ.2530 ถึง พ.ศ.2531 มีอัตราเพิ่มสูงถึงร้อยละ 5.25 แต่เมื่อพิจารณาอัตราการเพิ่มประชากร โดยเฉลี่ยช่วง 10 ปี พบว่า มี อัตราการเพิ่มประชากรร้อยละ 4.34 ต่อปี

การเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบประชากร ของจังหวัดราชบุรี สามารถแยกพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงประชากรตามธรรมชาติ เป็นการพิจารณาองค์ประกอบด้านการเกิด และการตายของประชากร กับการเปลี่ยนแปลงประชากรจากการย้ายถิ่น เพื่อหาอัตราการเพิ่มสุทธิของประชากรของ จังหวัดราชบุรี

1) การเปลี่ยนแปลงประชากร ตามธรรมชาติในช่วงปี พ.ศ. 2526 ถึง พ.ศ.2535 จังหวัดราชบุรีมีอัตราการเกิดและการตายลดลง คือ ในปี พ.ศ.2526 มีอัตราการเกิดร้อยละ 3.17 หรือ 31.77 ต่อพัน ลดลงเป็นร้อยละ 2.56 หรือ 25.67 ต่อพันคน ในปี พ.ศ.2535 และอัตราการตายลดลงจาก 5.42 ต่อพันคน ในปี พ.ศ.2526 เป็น 4.81 ต่อพันคน ในปี พ.ศ.2535 ดังนั้นจึงทำให้ อัตราการเพิ่มของประชากรโดยธรรมชาติ ลดลงจากอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติ ร้อยละ 2.63 หรือ 26.53 ต่อพันคน ในปี พ.ศ.2526 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 2.08 หรือ 20.86 ต่อพันคน ในปี พ.ศ.2535

2) การเปลี่ยนแปลงประชากร จากการย้ายถิ่น ในช่วง 6 ปี จังหวัดราชบุรี มีอัตราการย้ายเข้าและอัตราการย้ายออกเพิ่มขึ้นและอัตราการย้าย เข้าจะมากกว่าอัตราการย้ายออก ซึ่งมีผลทำให้อัตราการย้ายถิ่นสุทธิลดลงไปด้วย คือ ลดลงจากอัตรา 9.22 ต่อพันคน ในปี พ.ศ.2526 เป็นอัตรา 6.67 ต่อพันคน

เมื่อพิจารณา การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบ ประชากรทั้งหมดจะ พบว่าการเปลี่ยนแปลงประชากรสุทธิ หรืออัตราการเพิ่มสุทธิของประชากรจังหวัด ราชบุรี ในปี พ.ศ.2535 มีอัตราการเพิ่มสุทธิลดลงอย่างมาก จากปี พ.ศ.2526 คือ ลดลงจากร้อยละ 3.55 หรือ 35.57 ต่อพันคน ในปี พ.ศ.2526 เป็นร้อยละ

แสดงจำนวนประชากรและจำนวนประชากรเปลี่ยนแปลง
ในจังหวัดราชบุรี พ.ศ.2525-2535

พ.ศ.	จำนวนประชากร(คน)	ประชากรเปลี่ยนแปลงต่อปี
2526	607,334	-
2527	618,086	10,752
2528	631,482	13,396
2529	645,893	14,501
2530	661,781	15,888
2531	676,080	14,299
2532	689,490	13,410
2533	701,063	10,573
2534	714,806	13,743
2535	727,397	12,591

ที่มา : กอทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง ตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.12

แสดงการเปลี่ยนแปลงของประกอบทางประชากรของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ.2528 และ พ.ศ.2535

อำเภอ	อัตราเกิด		อัตราตาย		อัตราการเพิ่มของประชากรโดยรวมชาติ		อัตราการย้ายเข้า		อัตราการย้ายออก		อัตราการเพิ่มของประชากรโดยอพยพ		อัตราการเพิ่มประชากรสุทธิ	
	พ.ศ.2528	พ.ศ.2535	พ.ศ.2528	พ.ศ.2535	พ.ศ.2528	พ.ศ.2535	พ.ศ.2528	พ.ศ.2535	พ.ศ.2528	พ.ศ.2535	พ.ศ.2528	พ.ศ.2535	พ.ศ.2528	พ.ศ.2535
รวมเขตจังหวัด	31.77	25.87	5.42	4.81	26.35	20.86	35.10	39.29	25.88	32.62	9.22	6.87	35.57	27.53
อำเภอเมืองราชบุรี	25.37	33.03	6.15	5.70	19.22	27.93	47.29	53.33	36.05	36.37	11.24	16.96	30.46	44.89
อำเภอนำ้โป่ง	24.34	17.20	4.55	3.54	19.79	13.66	28.31	26.21	25.32	27.13	0.99	- 0.92	20.78	12.74
อำเภอโพธาราม	33.15	19.80	4.80	3.57	28.35	16.03	27.10	44.17	27.53	27.74	- 0.43	16.43	27.92	32.46
อำเภอดำเนินสะดวก	30.06	33.17	8.72	4.67	29.34	28.50	22.03	42.37	19.03	32.92	3.00	19.45	32.34	47.95
อำเภอวัดเพลง	16.48	19.49	5.86	4.43	12.62	15.06	5.11	35.97	2.10	36.24	3.01	- 0.27	15.83	14.79
อำเภอบางแพ	44.15	31.95	4.91	6.87	39.24	25.38	73.32	49.17	28.29	39.58	45.03	9.59	84.27	34.97
อำเภอบางบัว	39.73	25.42	8.01	4.64	31.70	20.75	16.90	27.14	18.35	34.09	1.46	6.95	3.26	73.80
อำเภอปากท่อ	29.59	23.20	8.40	15.30	21.55	7.90	36.48	54.48	15.56	59.20	20.92	4.72	42.47	3.18
อำเภอสวนผึ้ง	51.50	35.51	3.95	0.75	47.55	34.76	45.90	8.95	6.02	4.33	39.28	4.62	86.83	39.38

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

2.75 หรือ 27.53 ต่อพันคน ในปี พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ เนื่องจากอัตราการเพิ่มประชากรโดยธรรมชาติและอัตราการเพิ่มประชากรโดยการย้ายถิ่น มีอัตราที่ลดลงจากเดิม ถึงแม้ว่าจังหวัดราชบุรีจะมีอัตราการเกิดสูงกว่าอัตราการตาย และอัตราการย้ายถิ่นเข้ามากกว่าการย้ายถิ่นออกก็ตาม

ทิศทางการย้ายถิ่น

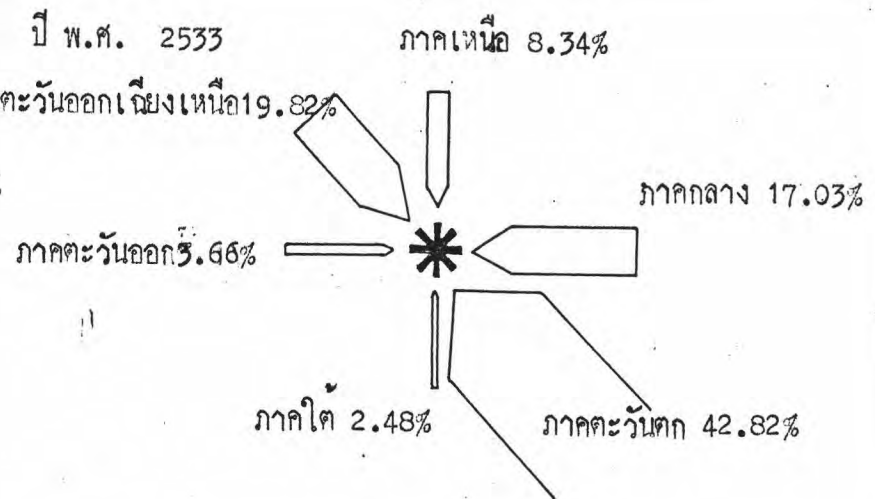
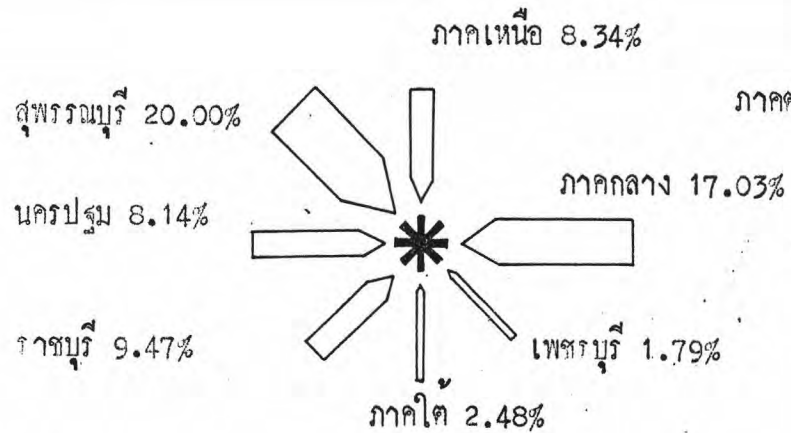
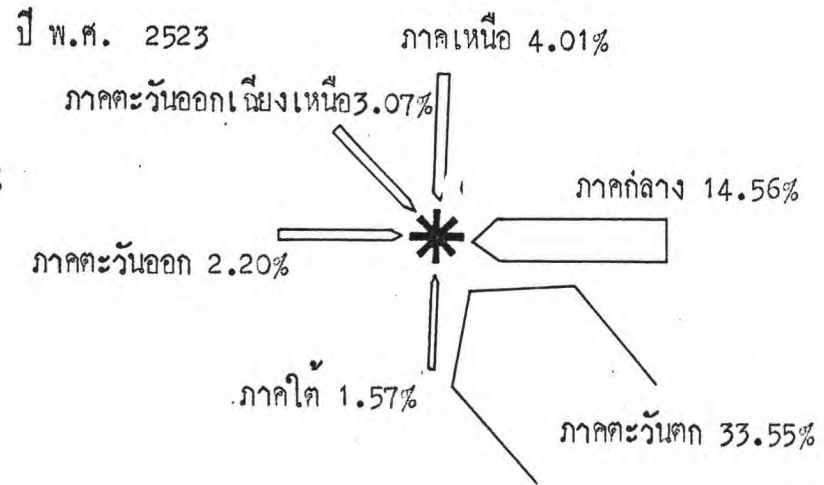
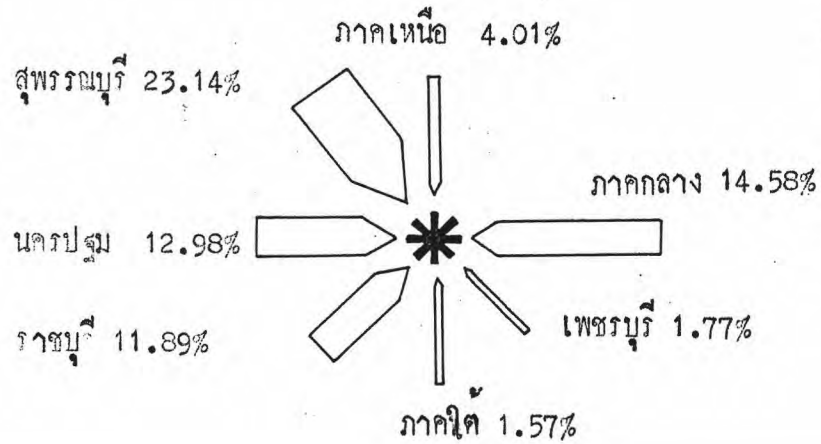
จากสำมะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ. 2533 จะเห็นได้ว่าลักษณะทิศทางการย้ายถิ่นของประชากรอายุ 5 ปีขึ้นไป ที่ย้ายภูมิลำเนา จังหวัดราชบุรีเป็นลักษณะของการย้ายถิ่นมาจากจังหวัดอื่น ๆ มากกว่าการย้ายถิ่นภายในจังหวัด และเป็นการย้ายถิ่นในระหว่างภาคตะวันตกด้วยกันเองมากที่สุดถึงร้อยละ 53.05 ของผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคต่าง ๆ รองลงมาเป็นการย้ายถิ่นมาจากภาคกลาง ร้อยละ 14.56 ของผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคต่าง ๆ โดยจังหวัดที่มีประชากรที่มีภูมิลำเนาเดิมก่อนย้ายเข้ามาสู่จังหวัดราชบุรีสูงที่สุด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี มีร้อยละ 23.14 ของการย้ายถิ่นมาจากจังหวัดอื่น ๆ

ในช่วง 10 ปี พบว่าทิศทางการย้ายถิ่นยังคงมีรูปแบบเช่นเดิมคือ ยังคงเป็นลักษณะการย้ายถิ่นมาจากจังหวัดอื่น ๆ มากกว่าการย้ายถิ่นภายในจังหวัด และเป็นการย้ายถิ่นในระหว่างภาคตะวันตกด้วยกันเองมากที่สุด ถึงร้อยละ 42.82 ของผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคอื่น โดยจังหวัดที่ประชากรที่มีภูมิลำเนาเดิมก่อนย้ายมาสู่จังหวัดราชบุรีสูงที่สุดได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี ร้อยละ 20.00 ของการย้ายถิ่นมาจากจังหวัดอื่น ๆ และประชากรที่ย้ายถิ่นรองลงมาจากภาคตะวันตก ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีประชากรย้ายเข้ามาในจังหวัดราชบุรี ถึงร้อยละ 19.82 ของการย้ายถิ่นมาจากภาคอื่น ๆ

แนวโน้มของการย้ายถิ่นในจังหวัดราชบุรี พบว่า ทิศทางการย้ายถิ่น ในปี พ.ศ. 2533 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือ สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคตะวันตกด้วยกัน หรือสัดส่วนการย้ายถิ่นภายในภาคมีแนวโน้มที่ลดลง ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี ก็มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน แนวโน้มของการย้ายถิ่นนอกภาคกลับเพิ่มขึ้น โดยที่การย้ายถิ่นมาจากภาคตะวันออก

แผนภูมิที่ 4.4

ทิศทางการย้ายถิ่นประชากรเข้าสู่จังหวัด ราชบุรี ปี พ.ศ. 2523 และ พ.ศ. 2533

ที่มา : สำนะโนประชากรและเคหะ ปี 2533

ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวนและการเปลี่ยนแปลงประชากร จังหวัดราชบุรี พ.ศ.2526-2535

เขตพื้นที่ (อำเภอ)	จำนวนประชากร				การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร		
	พ.ศ. 2526		พ.ศ. 2535		จำนวนเต็ม	% ของ 2525	% ของยอดรวม
	คน	%	คน	%			
1. เมือง	142,116	23.40	167,301	23.00	25,185	25.26	21.56
2. บ้านโป่ง	126,689	20.86	149,698	20.58	23,009	25.74	19.59
3. โพธาราม	106,040	17.46	121,038	16.64	14,998	21.39	13.62
4. ดำเนินสะดวก	104,461	17.20	110,200	15.15	5,739	12.21	7.66
5. บางแพ	40,569	6.68	45,025	6.19	4,456	18.17	4.43
6. ปากท่อ	45,550	7.50	50,263	6.91	4,713	17.42	4.76
7. วัดเพลง	12,389	2.04	12,947	1.78	1,081	11.09	0.83
8. จอมบึง	23,200	3.82	45,389	6.24	22,189	107.89	4.04
9. สวนผึ้ง	16,316	1.04	25,531	3.51	9,215	328.29	12.51
รวม	607,334	100.00	727,397	100.00	120,063	27.41	100

ที่มา : กอชทะเบียน กรมการปกครอง

เฉียงเหนือมีแนวโน้มที่สูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดราชบุรี มีโรงงานอุตสาหกรรม และการทำไร่ไถ้อ้อยมากจึงมีความต้องการแรงงาน การประกอบกิจการดังกล่าว จึงทำให้จังหวัดราชบุรีเป็นแหล่งงาน ซึ่งมีผลให้แนวโน้มของการย้ายถิ่นเข้าสู่สูงกว่า การย้ายออก

ระดับอำเภอขนาดประชากรในระดับอำเภอของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ. 2535 พบว่า อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดของจังหวัดคือ อำเภอเมืองราชบุรีโดยมีประชากร 115,215 คน อำเภอบ้านโป่ง มีประชากรรองลงมา คือ 111,808 คน ส่วนอำเภออื่น ๆ มีประชากรตามลำดับดังนี้ คือ อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอสวนผึ้งและ อำเภอวัดเพลง ซึ่งมีประชากรน้อยที่สุด คือ 11,147 คน

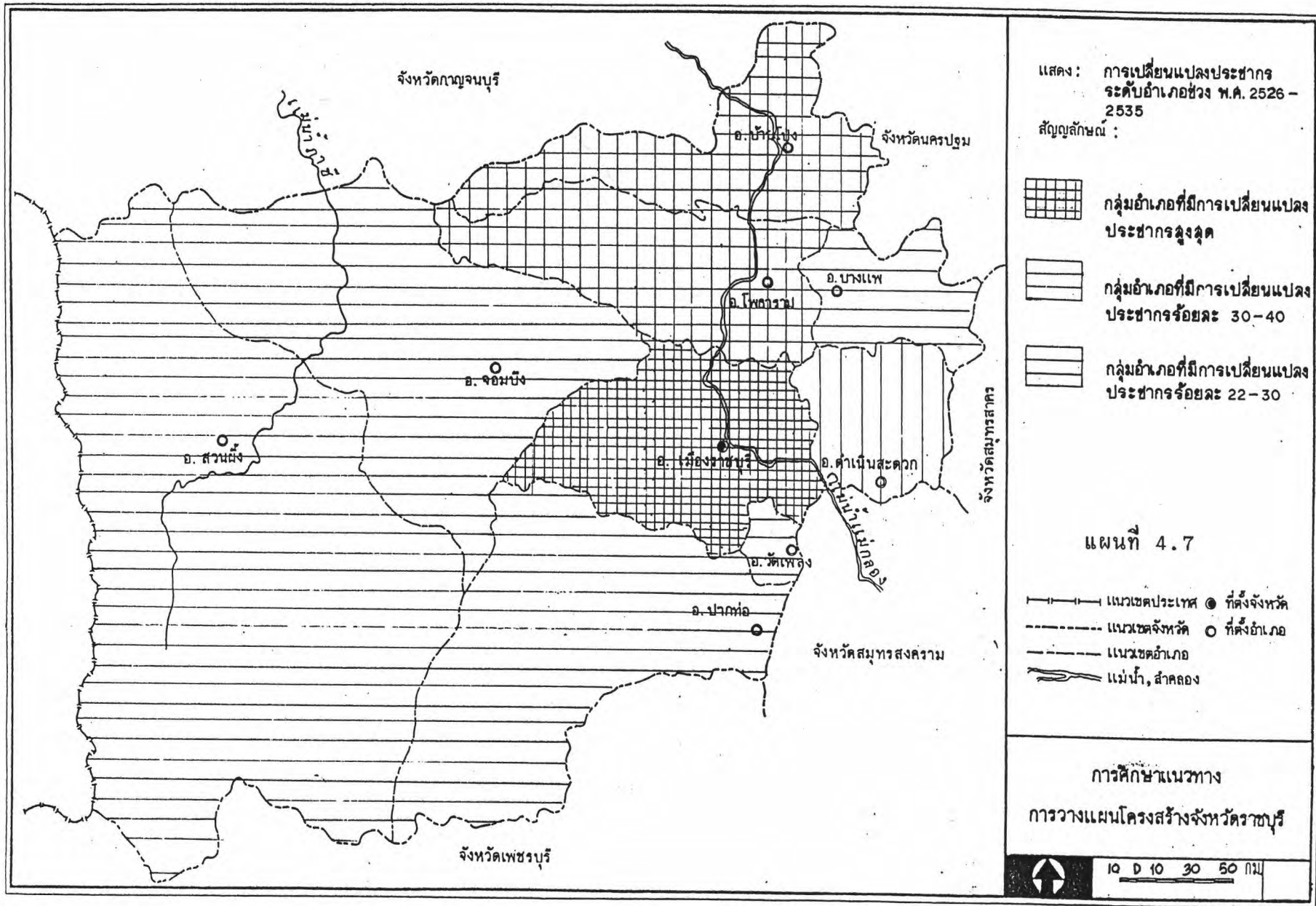
ในช่วง 10 ปี พ.ศ. 2526 ถึง พ.ศ. 2535 ลำดับของอำเภอที่เรียงลำดับจากอำเภอที่มีประชากรมากไปน้อยนั้น จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง และมีโครงสร้างที่เหมือนเดิม

สำหรับอัตราการเพิ่มประชากรในช่วง 10 ปี อำเภอที่มีอัตราการเพิ่มประชากรสูงที่สุดได้แก่ อำเภอเมือง ซึ่งมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ย ร้อยละ 7.48 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม คือ มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 5.74 ต่อปี และร้อยละ 5.22 ตามลำดับ ส่วนอำเภอสวนผึ้ง มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยน้อยที่สุดของจังหวัดราชบุรีคือร้อยละ 3.48 ต่อปี

การเปลี่ยนแปลงขนาดประชากรในระดับอำเภอในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2526 ถึง พ.ศ. 2535) สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มอำเภอได้ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1) กลุ่มอำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงขนาดประชากรจากเดิม เป็นสัดส่วนสูงที่สุดคือ อำเภอเมือง โดยมีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มขึ้นร้อยละ 53.2 ของการเปลี่ยนแปลงเดิม

2) กลุ่มอำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงขนาดประชากรจากเดิม เป็นสัดส่วนระหว่าง ร้อยละ 30 ถึงร้อยละ 40 ของประชากรแต่ละอำเภอ จากปี พ.ศ. 2526 ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง โพธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก

3) กลุ่มอำเภอที่มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในสัดส่วนที่ต่ำกว่าระหว่างร้อยละ 22 ถึงร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรแต่ละอำเภอ จากปี พ.ศ.2526 ได้แก่ อำเภอปากท่อ อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบางแพ และอำเภอจอมบึง

ถ้าพิจารณาถึงบริเวณพื้นที่ที่รับการเพิ่มของประชากร เป็นส่วนใหญ่ สามารถพิจารณาได้จาก ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงประชากรทั้งหมดในช่วงปี พ.ศ.2526 ถึง พ.ศ.2535 โดยนำมาจัดทำ histogram ได้ 3 กลุ่มดังนี้ คือ

1) บริเวณพื้นที่ที่รับการเพิ่มของประชากรสูง ได้แก่ อำเภอเมืองอำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม

2) บริเวณพื้นที่ที่รับการเพิ่มของประชากรปานกลาง ได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวก

3) บริเวณพื้นที่ที่รับการเพิ่มของประชากรต่ำ ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอวัดเพลง และอำเภอบางแพ

บริเวณพื้นที่ที่รับการเพิ่มของประชากรสูง อันได้แก่ อำเภอเมืองบ้านโป่งและโพธาราม ในช่วง 10 ปี สามารถรับประชากรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 20.7 ร้อยละ 19.1 และร้อยละ 18.2 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดตามลำดับ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าว เป็นแหล่งชุมชนที่มีการคมนาคมสะดวก ประกอบกับเป็นแหล่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัด จึงทำให้อำเภอเมือง บ้านโป่ง และโพธาราม เป็นบริเวณที่รับการเพิ่มประชากรเป็นส่วนใหญ่

2. การกระจายตัวของประชากรต่อพื้นที่

จังหวัดราชบุรี มีความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ต่ำ คือ 140 คนต่อตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2535 ซึ่งประชากรต่อพื้นที่ของภาคตะวันตกคือ 77 ต่อตารางกิโลเมตร ในขณะที่จังหวัดสมุทรสงคราม มีความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่สูงสุดของภาคตะวันตก คือ 473 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนกลุ่มจังหวัดอื่น ๆ

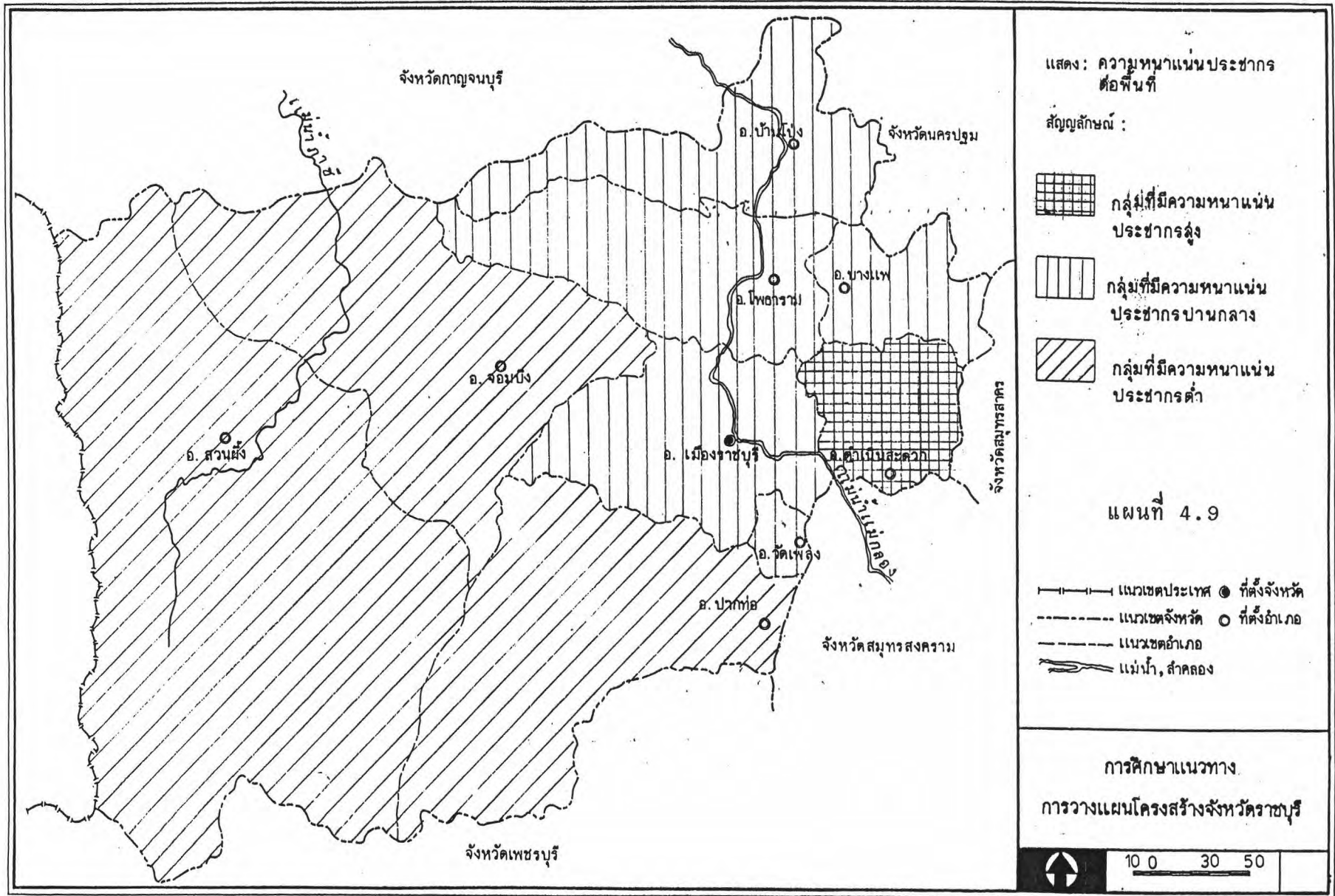

ในภาคตะวันตกที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ในระดับสูง ส่วนมากจะเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก และมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม

ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ ในระดับอำเภอในปี พ.ศ. 2526 พบว่า อำเภอดำเนินสะดวกมีความหนาแน่นของประชากรสูงสุดคือ 300 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนอำเภอดำเนินและบ้านโป่ง อำเภอสวนผึ้งมีความหนาแน่นของประชากรต่ำที่สุด คือ 20 คนต่อตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2535 อำเภอดำเนินสะดวก ยังคงมีความหนาแน่นของประชากรสูงสุด คือ 455 คนต่อตารางกิโลเมตร และอำเภอสวนผึ้ง มีความหนาแน่นประชากรต่ำสุด คือ 20 คนต่อตารางกิโลเมตร จะเห็นได้ว่าในช่วง 10 ปี การกระจายตัวของประชากรต่อพื้นที่ยังคงมีเค้าโครงเหมือนเดิมในปี พ.ศ. 2526 จึงสามารถแบ่งกลุ่มความหนาแน่นประชากรได้อย่างกว้าง ๆ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

- 1) กลุ่มที่มีความหนาแน่น ของประชากรสูง ได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวก และบ้านโป่ง
- 2) กลุ่มที่มีความหนาแน่น ของประชากร ปานกลาง ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอโพธาราม อำเภอวัดเพลง และอำเภอบางแพ
- 3) กลุ่มที่มีความหนาแน่น ของประชากรต่ำ ได้แก่ อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง และอำเภอสวนผึ้ง

ในปี พ. ศ. 2535 การกระจายตัวของประชากรจะมีลักษณะใหญ่ ๆ เช่นเดียวกับปี พ.ศ. 2526 แต่มีการเปลี่ยนแปลง คือ ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เริ่มสูงขึ้น โดยที่อำเภอดำเนินสะดวก ยังคงมีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่สูงสุดของจังหวัดราชบุรี โดยที่กลุ่มอำเภอที่อยู่ทางตะวันออกของจังหวัดยังคงเป็นกลุ่มที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่โดยเฉลี่ยสูงอยู่ เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีขนาดของประชากรสูงในขณะที่มีพื้นที่น้อย ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวมีขนาดของประชากรสูง ในขณะที่มีพื้นที่น้อย ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและเป็นเขตกิจกรรมของลุ่มน้ำแม่กลอง ทำให้มีลักษณะการกระจายตัวของประชากรในพื้นที่มากที่สุด ซึ่งได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอวัดเพลง ส่วนพื้นที่ที่อยู่ทางตอนใต้และทางด้านตะวันตกของจังหวัด มีความ

หนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ต่ำ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและภูเขาสูง ประกอบกับมีขนาดของพื้นที่ใหญ่ ในขณะที่มีจำนวนประชากรน้อย อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของการกระจายตัวของประชากรก็เริ่มจะขยายตัวทางด้านเหนือของจังหวัดได้แก่ อำเภอโพธาราม อำเภอบ้านโป่งและอำเภอบางแพ เพราะประชากรเพิ่มขึ้นและพื้นที่ที่ใช้ในการกิจกรรมในเขตลุ่มน้ำ แม่กลองมีจำกัด จึงเป็นแรงผลักดันให้ประชากรกระจายตัวสู่พื้นที่อื่น ๆ เป็นต้น

3. โครงสร้างของประชากรในเขตชุมชนเมือง

ในการพิจารณาถึง ประชากร ในเขตชุมชนเมือง ของจังหวัดราชบุรีได้พิจารณาจากประชากรที่อยู่ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล ในปี พ.ศ. 2526 จังหวัดราชบุรีมีประชากรในเขตชุมชนเมือง 120,877 คน คิดเป็นร้อยละ 19.86 ของประชากรทั้งจังหวัด และร้อยละ 80.14 เป็นประชากรในเขตชนบท และอัตราส่วนของประชากรในเขตชนบทมีมากกว่าประชากรในเขตชุมชนเมืองถึงเกือบ 4 เท่า ในปี พ.ศ. 2535 ประชากรในเขตชุมชนเมืองเพิ่มขึ้นเป็น 160,730 คน คิดเป็นร้อยละ 22.30 ของประชากรทั้งจังหวัดและประชากรในเขตชนบทมีสัดส่วนร้อยละ 77.70 ของประชากรทั้งหมด ในช่วง 10 ปี จะเห็นได้ว่าประชากรในเขตชุมชนเมือง มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นในขณะที่ประชากรในเขตชนบทมีสัดส่วนที่ลดลงซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวโน้มของความเป็นเมืองของจังหวัดราชบุรีเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาในระดับอำเภอพบว่า อำเภอเมืองราชบุรีมีสัดส่วนของประชากรในเขตชุมชนเมืองสูงสุด คือ ร้อยละ 31.21 ของประชากรในอำเภอเมือง ในขณะที่อำเภอสวนผึ้งมีสัดส่วนประชากรเมืองต่ำสุด เพียงร้อยละ 6.08 ของประชากรในอำเภอสวนผึ้ง

ขนาดและจำนวนประชากรในเขตชุมชนเมือง ของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ. 2526 และปี พ.ศ. 2535 มีลักษณะและเค้าโครงเหมือนกันคือ เทศบาลเมืองราชบุรี เป็นชุมชนเมืองที่มีประชากรมากที่สุด เป็นร้อยละ 23.68 ของประชากรเมือง ในปี พ.ศ. 2526 และเพิ่มเป็นร้อยละ 25.39 ในปี พ.ศ. 2535 รองลงมา ได้แก่ เทศบาลเมืองบ้านโป่ง ประชากรเมืองร้อยละ 11.13 ของประชากรเมือง ในปี พ.ศ. 2526 และเป็นร้อยละ 10.39 ในปี พ.ศ. 2535 จะเห็นได้ว่าขนาดประชากรของชุมชนเมืองลำดับที่ 1 และ 2 มีความใกล้เคียงกัน

การกระจายตัว ของประชากรในเขตชุมชนเมืองพบว่า เทศบาลเมืองราชบุรี ถึงแม้ว่าจะมีพื้นที่และจำนวนประชากรมากกว่าชุมชนเมืองอื่น ๆ แต่ลักษณะการกระจายตัวของประชากรยังน้อยกว่าเทศบาลบางแห่ง คือ ในปี พ.ศ. 2535 เทศบาลเมืองบ้านโป่ง มีความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่มากที่สุด ถึง 8,727 คนต่อตารางกิโลเมตร ในขณะที่เทศบาลเมืองราชบุรี มีความหนาแน่นประชากรเพียง 5,163 คนต่อตารางกิโลเมตร และสุขาภิบาลสวนผึ้ง เป็นชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่น้อยที่สุด เมื่อพิจารณาถึงการกระจายตัวของประชากรของชุมชนเมืองในระดับอำเภอ พบว่า ส่วนใหญ่ชุมชนเมืองในอำเภอบ้านโป่ง โปธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก มีความหนาแน่นประชากรเมืองต่อพื้นที่สูง ส่วนอำเภอจอมบึง ปากท่อ และสวนผึ้ง มีความหนาแน่นประชากรเมืองต่อพื้นที่ต่ำ

การเปลี่ยนแปลงประชากร ในเขตชุมชนเมือง ในช่วงปี พ. ศ. 2526 ถึง พ.ศ. 2535 มีอัตราการเพิ่มของประชากรเมือง ร้อยละ 7.4 ต่อปี นับว่าเป็นอัตราการเพิ่มที่สูง โดยมีเทศบาลเมืองบ้านโป่ง มีประชากรเมืองเพิ่มจากเดิมมากที่สุด ถึงร้อยละ 54.3 ของการเปลี่ยนแปลงจากเดิม หรือร้อยละ 28.90 ของการเปลี่ยนแปลงรวม ส่วนสุขาภิบาลสวนผึ้ง และสุขาภิบาลปากท่อ มีแนวโน้มของประชากรเมืองลดลงร้อยละ - 16.60 และร้อยละ - 0.5 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม บริเวณพื้นที่ ที่รับการเพิ่ม ของประชากรเมือง เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ เทศบาลเมืองบ้านโป่ง ในอำเภอบ้านโป่ง ส่วนพื้นที่ที่รับการเพิ่มประชากรรองลงมา ได้แก่ เทศบาลเมืองราชบุรี และเทศบาลเมืองโปธาราม ส่วนอำเภอที่เหลือเป็นบริเวณที่รับการเพิ่มประชากรเมืองได้น้อย

4. อัตราส่วนผู้เป็นภาระ

ในปี พ.ศ. 2533 โครงสร้าง ของประชากร จังหวัดราชบุรี จำแนกตามหมวดอายุ พบว่า ประชากรในกลุ่มอายุ 0 - 14 ปี ซึ่งเป็นประชากรวัยเด็ก มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 46.7 ของสัดส่วนประชากรทั้งจังหวัด อีกร้อยละ 50.4 จะเป็นสัดส่วนของประชากรในช่วงอายุ 15 - 64 ปี ซึ่งเป็นประชากรวัยกำลังแรงงาน จากการศึกษาที่มีประชากรในกลุ่มอายุ 0 - 14 ปี สูงเช่นนี้ มีผลทำให้

อัตราส่วนผู้เป็นภาระทั้งหมดสูงมากกว่าคือในปี พ.ศ.2533 อัตราส่วนผู้เป็นภาระทั้งหมดของจังหวัดราชบุรีมีถึง 97.92 คน ต่อผู้ผลิต 100 คน หรือผู้ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ 100 คน มีภาระเลี้ยงดูผู้ที่พึ่งตัวเองไม่ได้ถึง 97.92 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของประชากรจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ.2533 มีประชากรในวัยเด็กมาก

ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี สัดส่วนของประชากร กลุ่มอายุ 0 - 14 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 42 ของสัดส่วนประชากรในเขตเทศบาล อีกร้อยละ 54.6 จะเป็นสัดส่วนของประชากรวัยกำลังแรงงาน จะเห็นได้ว่า สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานของระดับเทศบาล จะมีสัดส่วนสูงกว่าระดับจังหวัด ทำให้อัตราส่วนผู้เป็นภาระของเทศบาลเมืองราชบุรีมี 82.96 คนต่อผู้ผลิต 100 คน

สำหรับอัตราส่วน ผู้เป็นภาระในระดับอำเภอพบว่า อำเภอที่มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระสูงสุด ได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอปากท่อ ซึ่งมีอัตราส่วนผู้เป็นภาระถึง 107.15 คนต่อผู้ผลิต 100 คน และ 102.32 คนต่อผู้ผลิต 100 คนตามลำดับ ทั้งนี้เพราะอำเภอดังกล่าวมีประชากรวัยเด็กมาก ส่วนกิ่งอำเภอสวนผึ้ง มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระน้อยที่สุด คือ 76.47 คนต่อผู้ผลิต 100 คน

ในช่วง 10 ปี คือ ปี พ.ศ.2523 ถึง พ.ศ.2533 ลักษณะโครงสร้างประชากรตามหมวดอายุของจังหวัดราชบุรี มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก คือ ประชากรกลุ่มอายุ 0 - 14 ปี ลดลงอย่างเห็นได้ชัดในปี 2523 สัดส่วนของประชากรกลุ่มอายุ 0 - 14 ปี ลดลงเหลือร้อยละ 39.6 ของสัดส่วนประชากรทั้งจังหวัด ในขณะที่เดียวกัน สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 57.3 ของสัดส่วนประชากรทั้งจังหวัด ความแตกต่างของโครงสร้างประชากร ช่วง 10 ปี ในระดับเทศบาล และพื้นที่ในอำเภอต่าง ๆ มีลักษณะเช่นเดียวกัน

ผลจากการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างประชากร มีผลทำให้อัตราส่วนผู้เป็นภาระทั้งหมดลดลงในทุกุระดับคือ ในปี พ.ศ.2533 อัตราส่วนผู้เป็นภาระทั้งหมดระดับจังหวัดลดลงเหลือ 74.43 คนต่อผู้ผลิต 100 คน

ในเขตเทศบาล อัตราส่วนผู้เป็นภาระลดลงเป็น 57.85 คนต่อผู้ผลิต 100 คน ส่วนอำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก คือ อำเภอเมือง อัตราส่วนผู้เป็นภาระลดลงจาก 96.21 คนต่อผู้ผลิต 100 คน ในปี 2523 เป็น 66.65 คนต่อผู้ผลิต 100 คน ในปี 2533 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัด อำเภอปากท่อ อัตราส่วนผู้เป็นภาระลดลงจาก 99.08 คนต่อผู้ผลิต 100 คน ในปี 2523 เป็น 73.76 คนต่อผู้ผลิต 100 คน ในปี พ.ศ.2533 อำเภอจอมบึง อัตราส่วนผู้เป็นภาระลดลงจาก 107.15 คนต่อผู้ผลิต 100 คน ในปี พ.ศ.2533 เป็น 82.94 คนต่อผู้ผลิต 100 คน ในปี พ.ศ.2533 แสดงให้เห็นว่าประชากรวัยแรงงานในอำเภอต่าง ๆ ได้เพิ่มขึ้น

5. โครงสร้างกำลังงานและอาชีพของจังหวัดราชบุรี

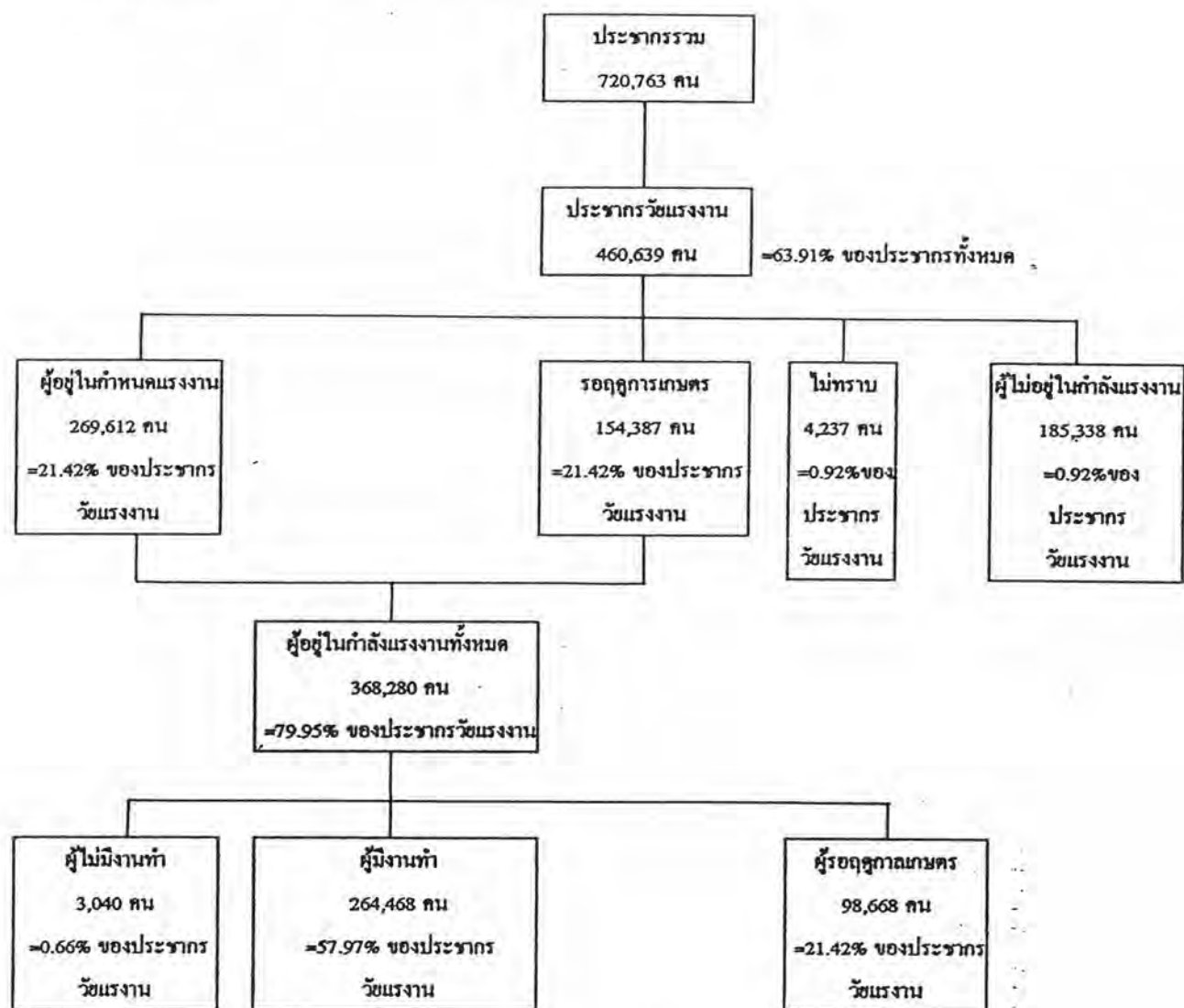
ในปี พ. ศ. 2523 ประชากรวัยแรงงานของจังหวัดราชบุรี มี 210,301 คน คิดเป็นร้อยละ 63.91 ของประชากรทั้งจังหวัดจากประชากรในวัยแรงงานของจังหวัดราชบุรี ร้อยละ 79.95 ของประชากรวัยแรงงาน จัดเป็นประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงาน ส่วนประชากรที่ไม่ได้อยู่ในกำลังแรงงาน มีร้อยละ 19.13 ของประชากรวัยแรงงาน

ในช่วง 10 ปี โครงสร้างกำลังแรงงานของจังหวัดราชบุรีได้มีการเปลี่ยนแปลงคือในปี พ.ศ.2533 ประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้นเป็น 341,025 คนหรือเพิ่มเป็นร้อยละ 70.78 ของประชากรทั้งจังหวัด แต่ประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานในปี พ.ศ.2533 ลดลงจากปี พ.ศ.2523 เหลือเพียงร้อยละ 71.63 ของประชากรวัยแรงงาน และประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานจริง ๆ ก็กลับลดลงเหลือเพียงร้อยละ 53.47 ทั้งนี้เพราะสัดส่วนของผู้ที่กำลังรอฤดูกาลเกษตรต่อประชากรวัยแรงงานได้ลดลง และสัดส่วนของผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานได้เพิ่มขึ้นสูงกว่าปี พ.ศ.2523 คือ มีสัดส่วนร้อยละ 26.07 ของประชากรวัยแรงงาน

อัตราการ มีงานทำ ของประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานต่อประชากรวัยแรงงาน ในปี พ.ศ.2523 ในจังหวัดราชบุรี ผู้มีงานทำมีร้อยละ 57.87 ของประชากรวัยแรงงาน ส่วนผู้ที่ไม่มีการมีงานทำมีสัดส่วนร้อยละ 0.66 ของประชากรวัยแรงงาน ในปี พ.ศ.2533 อัตราการมีงานทำของจังหวัดราชบุรี จะมี

แผนภูมิที่ 4.5

ประชากรวัยแรงงาน และกำลังแรงงาน ของจังหวัด ปีพ.ศ.2533

ที่มา : กองทะเบียนกรมการปกครอง

สัดส่วนลดลงเป็นร้อยละ 51.93 ของประชากรวัยแรงงาน และอัตราส่วนของผู้ไม่มีงานทำเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 1.54 ของประชากรวัยแรงงาน จะเห็นได้ว่า จังหวัดราชบุรี เริ่มมีแนวโน้มของปัญหาการว่างงานเพิ่มขึ้น

โครงสร้างกำลังแรงงาน ของประชากร ในเขตเทศบาล ในปี พ.ศ. 2533 มีลักษณะที่แตกต่างไปจากโครงสร้างกำลังแรงงานของทั้งจังหวัด คือ สัดส่วนผู้มีงานทำต่อประชากรวัยแรงงาน มีสัดส่วนที่สูงกว่าระดับจังหวัด คือ มีสัดส่วนร้อยละ 55.00 ของประชากรวัยแรงงาน ขณะเดียวกันสัดส่วนของผู้ไม่มีงานทำในเขตเทศบาล ก็มีสัดส่วนสูงกว่าระดับจังหวัด โดยมีสัดส่วนผู้ไม่มีงานทำ ร้อยละ 2.36 ของประชากรวัยแรงงาน

โครงสร้างอาชีพของ ประชากรวัยแรงงาน เฉพาะผู้ที่มีการมีงานทำ ในรอบสี่ปีของการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะของจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2523 และ พ.ศ. 2533 พบว่า โครงสร้างอาชีพของประชากรในจังหวัดราชบุรี ในช่วง 10 ปีนั้น ประชากรที่มีงานทำส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม อาชีพรองลงมาได้แก่อาชีพด้านช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร ในปี พ.ศ. 2523 ประชากรที่มีงานทำและประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีสัดส่วน ร้อยละ 65.10 ของประชากรวัยแรงงาน และร้อยละ 14.20 เป็นประชากรที่มีงานทำที่ประกอบอาชีพช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร พอถึงปี พ.ศ. 2533 สัดส่วนของประชากรที่มีงานทำและประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม มีแนวโน้มลดลงเหลือ ร้อยละ 52.69 ของประชากรวัยแรงงาน ในปี พ.ศ. 2533 ส่วนประชากรที่ประกอบอาชีพช่าง หรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นร้อยละ 18.71 จะเห็นได้ว่า ประชากรที่มีงานทำมีแนวโน้มประกอบอาชีพในด้านช่าง หรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร เพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาถึง โครงสร้างอาชีพของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่อยู่ในกำลังแรงงาน ในรอบปี พบว่าในปี พ.ศ. 2523 อาชีพด้านเกษตรกรรมยังคง เป็นอาชีพหลักของจังหวัด คือ มีสัดส่วนผู้ทำงานอาชีพเกษตรกรรมสูงสุดถึงร้อยละ 79.30 ของประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงาน ส่วนอาชีพรองลงมาได้แก่ อาชีพในด้าน

ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตหรือกรรมกร มีสัดส่วนร้อยละ 7.04 ของประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงาน ในช่วง 10 ปี คือ ปี พ.ศ.2523 อาชีพด้านการเกษตรกรรมมีสัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ 70.58 ของประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงาน ส่วนอาชีพช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 10.64 ในปี พ.ศ.2533

โครงสร้างอาชีพ ของประชากรในเขตเทศบาลในปี พ.ศ.2533 นั้น ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่อยู่ในกำลังแรงงาน ของเทศบาลเมืองราชบุรี ร้อยละ 27.67 ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการค้า อาชีพรองลงมาได้แก่อาชีพด้านช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตหรือกรรมกร มีร้อยละ 22.90

6. การคาดประมาณประชากร

การหาค่าอัตราการขยายตัวของประชากรใช้สูตร

$$R = P_t - 1$$

เมื่อ R = อัตราการขยายตัวของประชากร ช่วงปี 2526 - 2535

n = จำนวนปีที่เปลี่ยนไปจาก พ.ศ.2526 - 2535 (6 ปี)

P_t = จำนวนประชากรปีหลังสุด (พ.ศ.2535 ประชากร 720,763 คน)

P_o = จำนวนประชากรปีแรก (พ.ศ.2526 ประชากร 608,646 คน)

$$\text{แทนค่า } R = 720,763$$

$$= 1.06311 - 1$$

$$= 0.06311$$

จากสูตรการคาดคะเนจำนวนประชากร

$$P_n = P_t(1 + R)^n$$

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } P_n &= 720,763 (1 + 0.06311)^4 \\ &= 920,672.76 \end{aligned}$$

ดังนั้น ประชากรในปี พ.ศ.2539 จะเท่ากับ 920,673 คน

การคาดประมาณ ประชากรในเขตชุมชนเมือง (เทศบาลเมือง และสุขาภิบาล) ได้ใช้สูตรและวิธีเดียวกับข้างต้น ซึ่งได้ค่า R (อัตราการขยายตัวของประชากร) เท่ากับ 0.0632208 และได้ค่า P_n (จำนวนประชากรที่คาดประมาณ) เท่ากับ $160,730 (1 + 0.0632208)^5$ หรือ 218,380 คน

อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-พ.ศ.2539) จำนวนประชากรในจังหวัดราชบุรีจะมีประมาณ 920,673 คน และประชากรในเขตชุมชนเมืองมีประมาณ 218,380 คน

7. กลุ่มเชื้อชาติ

ประชากร ในจังหวัดราชบุรี มีลักษณะเป็นสังคมหลายเชื้อชาติ นอกเหนือจากคนไทย และคนจีนในชุมชนที่ราบแล้ว ยังมีชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม เช่น กระเหรี่ยง มอญ พม่า ชมุ ละว้า ลาวโซ่ง ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นอิสระ มีอาชีพส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมนับถือศาสนาพุทธ คริสต์และภูตผีปีศาจ มีประเพณีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากจังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดชายแดน มีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพพม่ายาวประมาณ 200 กิโลเมตร มีอำเภอชายแดน 11 อำเภอคือ อำเภอสวนผึ้ง ประชาชนตามหมู่บ้านของอำเภอชายแดนของทั้งสองประเทศส่วนมาก

เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ทั้งสัญชาติไทยและสัญชาติพม่า ในปัจจุบันกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี ตั้งถิ่นฐานในเขตเกษตรกรรมในอำเภอจอมบึง สวนผึ้ง และอำเภอปากท่อ รวม 84 หมู่บ้านประมาณ 5,800 คน อยู่ในความรับผิดชอบของกรมประชาสงเคราะห์ในพื้นที่ ตามชายแดนของสหภาพพม่าที่ติดกับจังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ช่วงชิงระหว่างชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ของสหภาพพม่า และรัฐบาลสหภาพพม่า จึงปรากฏมีที่ตั้งหน่วยกำลังของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไปตามเส้นพรมแดนไทย - พม่า และมีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งและกำลังเสมอ

อย่างไรก็ตาม ในจังหวัดราชบุรี ปัญหาชนกลุ่มน้อย เชื้อชาติกะเหรี่ยง ยังนับว่าไม่ค่อยรุนแรงเท่าใดนัก เนื่องจากฐานปฏิบัติการส่วนใหญ่จะอยู่ในประเทศพม่า และอยู่เหนือขึ้นไปในบริเวณจังหวัดกาญจนบุรีและตากมากกว่า แต่เมื่อการรบทวีความรุนแรงขึ้น ก็อาจเป็นไปได้ว่าเขตการสู้รบ อาจะถอยร่นลงมาทางใต้ เข้ามายังจังหวัดราชบุรี อันเนื่องมาจากปัญหาชนกลุ่มน้อยชาวเขา จึงเป็นเรื่องหนึ่งที่จะต้องติดตามความเคลื่อนไหว

ปัญหาชนกลุ่มน้อยเชื้อชาติมอญกับรัฐบาลสหภาพพม่า ยังคงมีอยู่ต่อไป และมีผลกระทบต่อชายแดนไทยที่จังหวัดราชบุรี เพราะปรากฏว่าเมื่อเร็ว ๆ นี้ มอญได้แยกตัวออกจากแนวประชาธิปไตยแห่งชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยชนชาติกลุ่มน้อยต่าง ๆ มาเป็นอิสระของตัวเอง

การเกษตรกรรม

ลักษณะทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม จากสำมะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ. 2533 พบว่าจังหวัดราชบุรีมีประชากรภาคเกษตรถึงร้อยละ 60.62 ของประชากรทั้งจังหวัด และร้อยละ 56.86 เป็นครัวเรือนเกษตร และประชากรเกษตรมีกระจายอยู่ทั่วไป แต่มีเป็นจำนวนมากในอำเภอเมือง ตำเนินสะดวก และอำเภอโพธาราม

เมื่อพิจารณาเนื้อที่การเกษตรของจังหวัด ในปี พ.ศ. 2532 มีเนื้อที่ถือครองการเกษตร 1,307 ไร่ และเพิ่มเป็น 1,307,086 ไร่ หรือ เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.13

แสดงพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดราชบุรี

อำเภอ	ข้าว		มันสำปะหลัง		อ้อย		ข้าวโพด		ไม้ผล-ไม้ยืนต้น		พืชผัก	
	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	มูลค่า (มูลค่า)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	มูลค่า (มูลค่า)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	มูลค่า (มูลค่า)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	มูลค่า (มูลค่า)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	มูลค่า (มูลค่า)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	มูลค่า (มูลค่า)
เมืองราชบุรี	120,600	180.9	2,800	5.88	4,660	15.69	2,830	5.43	11,280	129.174	13,720	89.8
บ้านโป่ง	100,000	150.0	0	-	66,874	225.23	970	1.86	29,285	278.857	10,870	66.9
โพธาราม	121,600	182.4	2,885	6.06	52,239	175.94	1,974	2.52	10,696	158.868	1,254	114.1
ปากท่อ	109,575	148.87	4,920	10.33	6,720	22.63	-	-	6,853	75.742	5,140	37.1
ดำเนินสะดวก	27,544	41.32	0	-	-	-	1,490	2.86	32,360	678.609	12,795	91
จอมบึง	57,257	85.88	90,505	190.06	215,074	724.37	42,030	22.58	6,843	79.47	6,659	48.3
บางแพ	106,509	159.76	0	-	652	2.19	20	0.04	1,657	19.683	774	6.6
วัดเพลง	8,491	12.74	0	-	-	-	648	0.73	6,109	43.466	2,715	16
สวนผึ้ง	470	0.7	81,939	160.69	74,145	221.19	90,278	11.65	19,128	203.028	14,221	84.7
รวม	652,046	962.57	183,049	373.02	420,364	1387.24	140,240	47.67	124,211	1666.897	68,148	554.5

ที่มา : สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดราชบุรี

ตารางที่ 4. 14 แสดงพื้นที่ปลูกข้าว

อำเภอ	พื้นที่ปลูก (ไร่)		พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)		ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)		ผลผลิตรวม (ตัน)	
	31/32	32/33	31/32	31/32	31/32	32/33	31/32	32/33
เมืองราชบุรี	109,692	104,413	103,778	104,413	426	507	44,139	53,022
บ้านโป่ง	85,869	77,724	85,869	77,724	508	631	44,148	49,082
โพธาราม	98,452	97,227	98,452	97,227	448	453	44,111	44,098
ดำเนินสะดวก	22,674	16,929	22,674	16,929	399	450	9,069	7,618
วัดเพลง	95,350	88,607	95,350	88,607	397	415	37,883	36,728
บางแพ	98,040	103,635	98,040	103,635	441	478	43,264	49,588
จอมบึง	45,350	49,220	44,353	49,220	318	354	14,106	17,429
ปากท่อ	7,488	7,125	7,488	7,125	450	468	3,371	3,468
สวนผึ้ง	830	850	800	830	345	207	276	172
รวม	563,745	545,730	556,804	545,710	431	478	240,367	261,205

ที่มา สำนักงานเกษตรจังหวัดราชบุรี

ร้อยละ 6 ต่อปี เนื้อที่ถือครองการเกษตรส่วนใหญ่ใช้ไปในการปลูกพืชไร่ในปี พ.ศ. 2532 พื้นที่ปลูกพืชไร่ เป็นร้อยละ 42.47 ของพื้นที่ทั้งหมด และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 58.32 ใน ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเนื้อที่ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกพืชไร่ ในขณะที่เนื้อที่ที่ใช้ในการทำนา ไม้ผลและไม้ยืนต้นที่สวนผักและไม้ดอกมีสัดส่วนที่ลดลง อาจจะกล่าวได้ว่า แนวโน้มของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของจังหวัดราชบุรี มีแนวโน้มของการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่มากขึ้น

1. ลักษณะการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

ในการวางแผนพัฒนา ด้านเกษตรจำเป็นต้องพัฒนา ถึงขนาดถือครองและลักษณะการถือครองเพื่อการเกษตร เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึง ลักษณะเฉพาะและปัญหาที่แตกต่างกันออกไป จากรายงานสำมะโนเกษตร ปี 2534 จังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร 1,346,188 ไร่ หรือ เป็นร้อยละ 11.05 ของพื้นที่ทั้งจังหวัดและมีจำนวนที่ถือครองทั้งสิ้น 42,966 ราย จากเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรที่จำแนกตามลักษณะพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในที่ถือครอง พบว่า เนื้อที่ถือครองส่วนใหญ่จะเป็นที่สำหรับปลูกพืชไร่ และผัก ประมาณ 870,075 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 64.63 ของเนื้อที่ถือครอง รองลงมาได้แก่ เนื้อที่ปลูกข้าว 378,711 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 28.13 ของเนื้อที่ถือครอง เนื้อที่ป่า และทุ่งหญ้า 43,229 ไร่ หรือร้อยละ 3.21 ของเนื้อที่ถือครอง เนื้อที่ปลูกพืชยืนต้น 36,932 ไร่ หรือ ร้อยละ 2.74 ของเนื้อที่ถือครอง และอื่น ๆ อีกประมาณร้อยละ 1.28 เมื่อพิจารณาในระดับอำเภอ พบว่า อำเภอที่มีเนื้อที่ถือครองมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมือง มีเนื้อที่ถือครองประมาณ 294,570 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 21.88 ของเนื้อที่ถือครองทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อำเภอโพธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก มีเนื้อที่ถือครองเป็นร้อยละ 14.96 , 14.89 และ 13.12 ตามลำดับ ส่วนอำเภอปากท่อ มีเนื้อที่ถือครองเพียง 9,456 ไร่ หรือร้อยละ 0.70 ของเนื้อที่ถือครองทั้งหมด สำหรับเนื้อที่ถือครองที่ปลูกพืชไร่ และพืชผัก พบว่าอำเภอดำเนินสะดวก มีการปลูกพืชไร่และผักมากที่สุดของจังหวัดราชบุรี ประมาณร้อยละ 19.7 ของเนื้อที่ปลูกพืชไร่ และผัก รองลงมา ได้แก่ อำเภอโพธาราม และอำเภอเมือง ประมาณร้อยละ 14.6 และ 13.8 ตามลำดับ เนื้อที่ถือครองที่ปลูกข้าวร้อยละ 44.8 ของ

เนื้อที่ปลูกข้าวอยู่ในอำเภอจอมบึงและร้อยละ 16.1 อยู่ในอำเภอปากท่อและร้อยละ 10.9 อยู่ในอำเภอจอมบึง เนื้อที่ถือครองที่เป็นป่าและทุ่งหญ้าร้อยละ 46.6 อยู่ในอำเภอปากท่อ และร้อยละ 15.0 อยู่ในอำเภอจอมบึง และร้อยละ 12.7 อยู่ในอำเภอสวนผึ้ง

เนื้อที่ถือครองจำแนกตามลักษณะการถือครองของจังหวัดราชบุรี พบว่า ร้อยละ 97.47 ของเนื้อที่ถือครองมีลักษณะการถือครองเป็นเจ้าของร้อยละ 2.17 เป็นเนื้อที่ถือครองลักษณะเช่าและอื่น ๆ อีกร้อยละ 0.36 แต่เมื่อพิจารณาในระดับอำเภอ พบว่าอำเภอเมือง มีเนื้อที่ถือครองที่มีเจ้าของมากที่สุด คือร้อยละ 18.90 รองลงมา ได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม มีเนื้อที่ถือครองเป็นเจ้าของร้อยละ 16.46, 15.40 และร้อยละ 14.34 ตามลำดับ ส่วนเนื้อที่ถือครองลักษณะเช่า ร้อยละ 33.34 อยู่ในอำเภอปากท่อ รองลงมา คือ ร้อยละ 20.31 ในอำเภอจอมบึง

ขนาดที่ถือครองของจังหวัดราชบุรี โดยแบ่งขนาดถือครองออกเป็น 8 ขนาดด้วยกัน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีขนาดเนื้อที่ถือครอง ตั้งแต่ 6 ไร่ ขึ้นไปถึง 140 ไร่ มีจำนวนร้อยละ 85.45 ส่วนเกษตรกรที่ถือครองที่ดินขนาดใหญ่มากกว่า 140 ไร่ขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 2.05 ในขณะที่เกษตรกรที่ถือครองที่ดินต่ำกว่า 6 ไร่ ลงมา มีร้อยละ 12.5

2. โครงสร้างการเกษตรกรรมและผลผลิตทางเกษตรกรรม

ลักษณะโครงสร้าง การเกษตรกรรมของ จังหวัดราชบุรี

ประกอบด้วยกลไกกรรม ปลูกสัตว์ ประมง และป่าไม้ พิจารณาในรายละเอียด ได้ดังนี้

1) กลไกกรรม เป็นสาขาการผลิตที่ ทำรายได้สูงสุดของการเกษตรกรรม โดยมีเนื้อที่ถือครองการเกษตรส่วนใหญ่ใช้ไปในการเพาะปลูกพืชไร่ และพืชไร่ที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดราชบุรีจากสถิติการปลูกพืชเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2533 - พ.ศ. 2534 พบว่า ข้าว เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด มีพื้นที่เพาะปลูกถึงร้อยละ 56.40 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด พืชไร่ที่เพาะปลูกรองลงมา คือ อ้อย ข้าวโพด ฝ้าย และมันสำปะหลัง

2) อ้อย เป็นพืชไร่ที่ปลูกมาก เป็นพืชที่ปลูกรองจากข้าว ของ จังหวัดนับตั้งแต่มีโรงงานน้ำตาลทรายเกิดขึ้น อาชีพการทำไร่อ้อยก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งเป็นที่ราบทางตอนใต้ และทาง ตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ และสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวยต่อการทำไร่อ้อยเป็นอย่างดี อ้อยจึงปลูกกันมากในอำเภอเมือง บ้านโป่ง โพนาราม จอมบึง ในแต่ละปีจะมีเนื้อที่เพาะปลูกอ้อยรวมกันไม่ต่ำกว่า 100,000 ไร่ รองลงมา คือ อำเภอปากท่อ จะมีเนื้อที่เพาะปลูกอ้อยระหว่าง 50,000 - 100,000 ไร่ อำเภอสวนผึ้ง มีเนื้อที่เพาะปลูกอ้อยต่ำกว่า 50,000 ไร่

3) ข้าว เป็นพืชที่ปลูกอันดับหนึ่ง มีเนื้อที่เพาะปลูก 538,740 ไร่ ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแก่จังหวัดถึง 100 ล้านบาท โดยปลูกมากในอำเภอเมือง มีเนื้อที่เพาะปลูกเกินกว่า 100,000 ไร่ รองลงมาคืออำเภอ โพนาราม บ้านโป่ง มีเนื้อที่เพาะปลูกเกินกว่า 50,000 ไร่ ส่วนอำเภอจอมบึง ปากท่อ และอำเภอสวนผึ้ง เนื้อที่เพาะปลูกข้าวระหว่าง 10,000 - 50,000 ไร่

4) ข้าวโพด ในปี พ. ศ. 2534 มีเนื้อที่เพาะปลูก 185,275 ไร่ ให้ผลผลิตเฉลี่ย 300 กิโลกรัมต่อไร่ และให้ผลตอบแทนเป็นมูลค่า 35.9 ล้านบาท ปลูกมากในอำเภอปากท่อ อำเภอเมือง อัตราการเพิ่มของพื้นที่เพาะปลูก โดยเฉลี่ยร้อยละ 17.05 ต่อปี

5) ฝ้ายปลูกกันมาก ในอำเภอปากท่อ จอมบึงมีเนื้อที่เพาะปลูก 51,613 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 250 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่า 135.5 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2535

6) มันสำปะหลัง มีเนื้อที่เพาะปลูกทั้งหมด 245,151 ไร่ คิดเป็นมูลค่า 70 ล้านบาท ให้ผลผลิตเฉลี่ย 200 กิโลกรัมต่อไร่ ปลูกกันมากใน อำเภอปากท่อ อำเภอเมืองราชบุรี

เมื่อพิจารณาถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนของเนื้อที่เพาะปลูก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี กับสัดส่วนของรายได้จากการเกษตรกรรม ในปี พ.ศ.2534 พบว่าพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดได้แก่ ข้าว และ อ้อย โดยเฉพาะ ข้าว เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีสัดส่วนของเนื้อที่เพาะปลูก และสัดส่วนของรายได้จาก

ตารางที่ 4.15

แสดงการเปรียบเทียบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร พ.ศ.2530 และ พ.ศ.2534

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร	พ.ศ.2530		พ.ศ.2534		การเปลี่ยนแปลง	
	พื้นที่ (ไร่)	%	พื้นที่ (ไร่)	%	จำนวน	%
เนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร	1,307,086	100.00	1,627,260	100.00	320,174	24.50
- ที่อยู่อาศัย	35,396	2.71	48,470	2.98	13,074	36.94
- ที่นา	397,171	30.38	465,617	28.61	68,446	17.23
- ที่พืชไร่	555,170	42.47	949,004	58.32	393,834	70.94
- ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น	105,734	8.09	49,737	3.06	- 55,997	- 52.96
- ที่สวนผักและไม้ดอก	33,048	2.53	10,798	0.66	- 22,250	- 67.33
- ที่รกร้างว่างเปล่า	62,561	4.79	55,307	3.40	- 7,254	- 11.60
- อื่น ๆ	118,006	9.03	48,325	2.97	- 69,681	- 0.59

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ผลผลิตสูงที่สุด รองลงมาเป็น อ้อย ส่วนข้าวโพด มันสำปะหลังและฝ้าย เมื่อเทียบความสำคัญข้าวแล้ว มีความสำคัญน้อยมาก เนื่องจากมีสัดส่วนของเนื้อที่เพาะปลูกและสัดส่วนของรายได้จากผลผลิตยังต่ำอยู่แต่เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างข้าวโพด มันสำปะหลังและฝ้ายแล้ว จะเห็นได้ว่า มันสำปะหลัง เป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรีที่น่าจะมีบทบาทสำคัญในอนาคต เนื่องจากให้ผลผลิตเป็นมูลค่าที่สูงเมื่อเทียบกับเนื้อที่เพาะปลูก อย่างไรก็ตามในด้านการกลีกรรรมของจังหวัด พืชเพาะปลูกที่สำคัญยังคงเป็นอ้อย และข้าว และคงยังไม่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชอื่นแทน จะเห็นได้จากในช่วงปีพ.ศ.2530 ถึง พ.ศ.2534 เนื้อที่เพาะปลูกข้าว มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในอัตราการเพิ่ม โดยเฉลี่ยร้อยละ 24.29 ต่อปี

1. ปศุสัตว์ เป็นสาขาการผลิตทางการเกษตรกรรม ที่ทำรายได้รองลงมาจากกรกสิกรรม เนื่องจากมีประเทศของจังหวัดราชบุรี เหมาะแก่การเลี้ยงโค ซึ่งมีประชากรเลี้ยงกันทั่ว ๆ ไป แต่ที่เป็นสำเป็นสันมีมากในอำเภอเมือง บ้านโป่ง และโพธาราม มีการจัดเลี้ยงในลักษณะฟาร์ม โดยใช้พ่อพันธุ์จากต่างประเทศ นอกจากนี้มีการเลี้ยงกระบือ สุกร

2. ป่าไม้ ป่าไม้ซึ่งเคยเป็นแหล่งที่มา ของรายได้ของจังหวัดราชบุรี ได้ลดลงเนื่องมาจากได้รับผลกระทบจากนโยบายด้านป่าไม้ของรัฐ โดยลดลงจากการมีสัดส่วนในผลิตภัณฑ์จังหวัดร้อยละ 5.99 ในปี พ.ศ.2530 เป็นร้อยละ 1.40 ในปี พ.ศ.2534 และมีแนวโน้มลดลงในอัตราร้อยละ - 20.75 ต่อปี ป่าไม้ส่วนมากอยู่ในเขตอำเภอสวนผึ้ง จอมบึง ปากท่อ ไม้ที่สำคัญ คือ ไม้ตะเคียน ไม้รัง ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้ไผ่ ไม้รวก

3. ประมง จังหวัดราชบุรี มีแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่ง เช่น แม่น้ำแม่กลอง และตลาดดำเนินสะดวก เป็นต้น อาชีพประมง หรือการจับสัตว์น้ำ มีอยู่มากในอำเภอบ้านโป่ง โพธารามและอำเภอเมือง ตามลำดับ สัตว์น้ำประเภทปลาที่จับได้ภายในจังหวัด ได้แก่ ปลาช่อน ปลาตะเพียน ซึ่งจับได้มากที่สุด การประมงแม้ว่าจะไม่เป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญของจังหวัดราชบุรีแต่ปริมาณการจับสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นมาก ปริมาณการจับสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นจาก 178,520 กิโลกรัม

ในปี พ.ศ. 2530 เป็น 893,880 กิโลกรัม ในปี พ.ศ. 2534 และรายได้การประมงจากผลิตภัณฑ์จังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 1.3 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2533 เป็น 9 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2534

3) สินเชื่อเพื่อการเกษตร

สถาบันการเงิน ที่เกื้อหนุนต่อการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมของประชากรจังหวัดราชบุรี โดยการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งได้แบ่งการให้สินเชื่อออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภทคือเงินกู้ระยะสั้นและปานกลางเพื่อผลผลิตหลัก เงินกู้ระยะยาวเพื่อชำระหนี้สินและเงินกู้ระยะยาวเพื่อการเกษตร ในปี พ.ศ. 2534 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้สินเชื่อแก่เกษตรกร โดยจ่ายเงินกู้รวมทุกประเภทเป็นจำนวน 139,724,560 บาท ในจำนวนเงินกู้ทั้งหมดนี้ร้อยละ 89.07 เป็นเงินกู้ระยะสั้นและปานกลางเพื่อผลผลิตหลัก ร้อยละ 10.60 เป็นเงินกู้ระยะยาวเพื่อการเกษตร และร้อยละ 0.33 เป็นเงินกู้ระยะยาวเพื่อชำระหนี้สิน ในปี 2532 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้ให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นจำนวน 182,676,801 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 30.74 จากปีพ.ศ. 2532 ในปี พ.ศ. 2534 เงินกู้ระยะสั้นและปานกลางเพื่อผลผลิตหลัก ยังคงเป็นปริมาณเงินกู้ที่สูงที่สุดของจังหวัดราชบุรีคือ ร้อยละ 88.13 ส่วนเงินกู้ระยะยาวเพื่อการเกษตร และเงินกู้ระยะยาวเพื่อชำระหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 11.51 และร้อยละ 0.36 ตามลำดับ

ในช่วงปี พ.ศ. 2532 - พ.ศ. 2535 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรของจังหวัดราชบุรีส่วนใหญ่จะกู้เงินประเภทระยะสั้นและปานกลางเพื่อผลผลิตหลัก เช่น เมื่อพิจารณาเงินกู้ที่จ่ายตามประเภทผลผลิต พบว่า ส่วนมากเกษตรกรกู้เงินมาเพื่อมาลงทุนทำการเกษตรกรรมประเภทพืชไร่มากที่สุด ทั้งในปี พ.ศ. 2532 และ พ.ศ. 2534 โดยมีข้าวเป็นผลผลิตที่เกษตรกรกู้มาลงทุนมากที่สุด ประมาณ 64,655,600 บาท คิดเป็นร้อยละ 61.61 ของปริมาณเงินกู้ในปี 2532 และ 83,380,400 บาท คิดเป็นร้อยละ 74.47 ของปริมาณเงินกู้ในปี 2534 ประเภทของผลผลิตที่เกษตรกรกู้ รองลงมาได้แก่ ข้าว ประมาณร้อยละ 11.33 ของปริมาณเงินกู้ในปี 2532 และ

ร้อยละ 9.23 ของปริมาณเงินกู้ ในปี 2534 นอกจากนี้เป็นประเภทปศุสัตว์ (วัวควาย และหมู) ที่เกษตรกรให้ความสนใจ

เมื่อพิจารณาการ ให้สินเชื่อในระดับอำเภอ พบว่า ส่วนมากจะอยู่ในเขตที่ทำการเกษตรได้ผลดี หรือ เขตเกษตรก้าวหน้า และเป็นเขตเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม ในปี พ.ศ.2532 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้สินเชื่อแก่อำเภอเมืองมากที่สุด ปริมาณร้อยละ 26.43 ของเงินกู้ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อำเภอโพธาราม และอำเภอบ้านโป่ง ปริมาณร้อยละ 19.79 และร้อยละ 19.44 ตามลำดับ ส่วนอำเภอสวนผึ้ง ได้รับสินเชื่อที่น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 0.28 ของเงินกู้ทั้งหมด ในปี 2534 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้สินเชื่อแก่อำเภอเมืองมากที่สุด ปริมาณร้อยละ 27.03 และร้อยละ 16.68 ในอำเภอโพธาราม และร้อยละ 16.40 ในอำเภอบ้านโป่ง อำเภอสวนผึ้ง ได้รับสินเชื่อที่น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 1.24

การเปลี่ยนแปลง ปริมาณการกู้เงินในประเภทต่าง ๆ ของจังหวัดราชบุรีในช่วงปี พ.ศ.2532 ถึง พ.ศ.2534 มีแนวโน้มของการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 9.65 ต่อปี สำหรับอัตราการเปลี่ยนแปลงของการได้รับสินเชื่อในระดับอำเภอพบว่า อำเภอซึ่งมีอัตราการเพิ่มของการได้รับสินเชื่อสูงสุด คือ อำเภอโพธาราม ร้อยละ 84.30 ต่อปี รองลงมาได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง ร้อยละ 23.84 ต่อปี และอำเภอเมือง ร้อยละ 23.41 ต่อปี ส่วนอำเภอปากท่อ มีอัตราการเพิ่มน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 2.08 ต่อปี จะเห็นได้ว่า โครงสร้างการให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แก่เกษตรกรจังหวัดราชบุรี ในช่วงปี พ.ศ.2532 ถึง พ.ศ.2534 มีการกระจายการให้สินเชื่อในเขตอำเภอที่มีการบุกเบิก หรือขยายตัวทางด้านเกษตรกรรม

แหล่งสินเชื่อของเกษตรกร ในปีเพาะปลูก 2533, 2534 เกษตรกรจังหวัดราชบุรี กู้เงินได้จาก 4 แหล่งด้วยกัน คือ ร้อยละ 83.89 จากแหล่งสินเชื่อจากสถาบันการเงิน และร้อยละ 45.67 จากแหล่งสินเชื่อนอกสถาบัน

การเงิน แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า เกษตรกรกู้เงินจากพ่อค้ามากที่สุดถึง ร้อยละ 29.45 รองลงมา ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 26.56 และสหกรณ์ ร้อยละ 25.59 ซึ่งความต้องการจริงของเกษตรกรนั้น ต้องการกู้จากแหล่งสถาบันการเงินมากกว่าเพราะมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ แต่เกษตรกรก็ไม่สามารถที่จะใช้บริการจากแหล่งสินเชื่อเหล่านี้ได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะแหล่งสินเชื่อเหล่านี้มีระเบียบวิธีการ และข้อจำกัดในการให้สินเชื่อหลายวิธีซึ่งเกษตรกรมักขาดคุณสมบัติ จึงไม่อาจใช้บริการได้ ต้องหันมาใช้จากแหล่งนอกสถาบันการเงิน ซึ่งสามารถกู้ได้ง่ายไม่ต้องมีวิธีรัดรอนมาก เพียงแต่ดอกเบี้ยค่อนข้างสูงเท่านั้น

4. การชลประทานเพื่อการเกษตร

การชลประทาน เป็นปัจจัยสำคัญ ในการผลิตทาง การเกษตร สำหรับจังหวัดราชบุรี โดยมีพื้นที่ชลประทานทั้งหมด 819,000 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการชลประทานขนาดเล็กกระจายทั่วไป เพื่อส่งเสริมเขตเกษตรกรรมของจังหวัดครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอบ้านโป่ง อำเภอเมือง อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอบางแพ

เนื่องจากจังหวัดราชบุรี ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขา และที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ ทำให้การกระจายของน้ำไม่สม่ำเสมอ จึงเป็นปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่เกษตรเศรษฐกิจในจังหวัดราชบุรีและจังหวัดอื่น ๆ ในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง กรมชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำแม่กลอง รวมพื้นที่ที่ได้รับการชลประทาน 2,621,700 ไร่ ซึ่งเนื้อที่เต็มโครงการ 3,170,700 ไร่ เป็นพื้นที่ในเขตจังหวัดราชบุรี ประมาณ 410,000 ไร่ เมื่อเต็มโครงการ ในปัจจุบันโครงการแม่กลองใหญ่ส่วนที่อยู่ในจังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ชลประทาน 375,500 ไร่ เป็นเนื้อที่ที่สร้างเสร็จแล้ว เพียง 260,675 ไร่ หรือร้อยละ 42.79 ของพื้นที่โครงการแม่กลองใหญ่ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองบ้านโป่ง และโพธาราม

เมื่อพิจารณาจาก โครงการชลประทานมาก ซึ่งกระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ สามารถแบ่งกลุ่มพื้นที่ได้ 3 กลุ่มด้วยกันดังนี้ คือ

1. บริเวณที่ได้รับ โครงการชลประทานมาก ได้แก่ อำเภอโพธาราม และบ้านโป่ง อำเภอเมือง และดำเนินสะดวก
2. บริเวณที่ได้รับ โครงการชลประทานปานกลาง ได้แก่ อำเภอบางแพ และอำเภอปากท่อ
3. บริเวณที่ยัง ไม่ได้รับโครงการชลประทาน ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง

การอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมเป็นสาขาการผลิตที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญ รองลงมาจากสาขาสีกรรม ดังจะเห็นได้จากมูลค่าผลิตภัณฑ์ของสาขาอุตสาหกรรม ในปี พ.ศ. 2534 มีมูลค่า 1,010.4 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 18.56 ของสาขาอุตสาหกรรมในภาคตะวันตก ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 สาขาอุตสาหกรรม มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นจากเดิม ถึงร้อยละ 54.1 และมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 13.92 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยที่สูงกว่าภาคตะวันตก คือ ร้อยละ 10.2 ต่อปี

การประกอบอุตสาหกรรมในจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกัน ผลผลิตทางการเกษตร จากสถิติอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรี พบว่าในปี พ.ศ. 2530 มีจำนวนโรงงาน 838 โรง และแรงงาน 11,016 คน โดยที่โรงงานอุตสาหกรรมกระจายไปทั่วทุกอำเภอแต่จะมีการกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมมากในเขตอำเภอบ้านโป่ง โพธาราม เมืองราชบุรี ส่วนอำเภออื่น ๆ มีเป็นจำนวนน้อย

ในปี พ.ศ. 2534 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งจังหวัดได้เพิ่มขึ้นเป็น 1,270 โรง และแรงงาน 22,279 คน ส่วนการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ในอำเภอต่าง ๆ ยังคงรวมตัวกันอยู่เช่นเดิม คือ อำเภอโพธาราม และบ้านโป่ง มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด 408 โรง รองลงมา คือ อำเภอเมือง 387 โรง

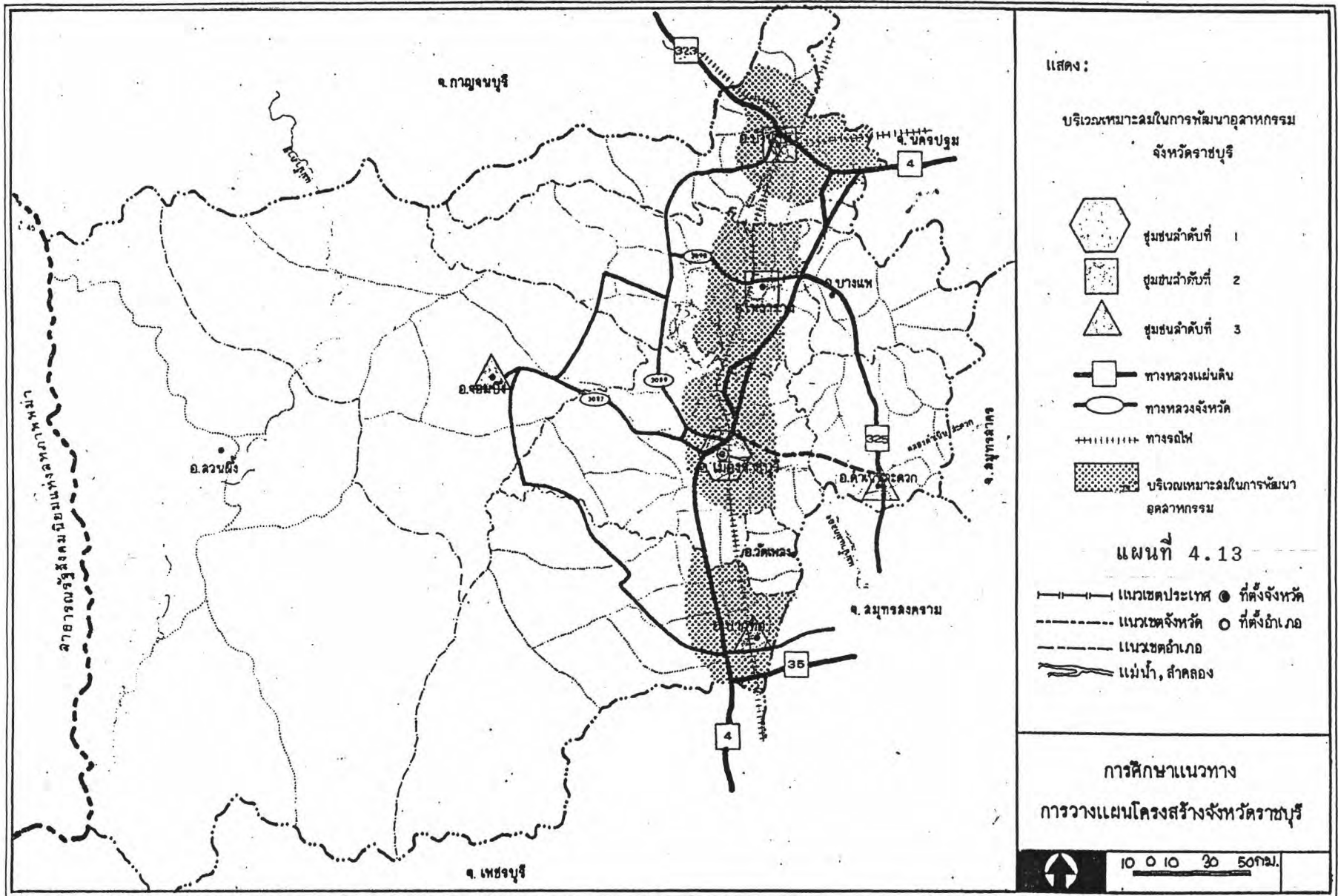
ในด้านโครงสร้างประเภทอุตสาหกรรมของจังหวัดราชบุรี เมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์ของโรงงาน สามารถแบ่งประเภทโรงงานตามการจัดประเภทอุตสาหกรรมของกรมโรงงานอุตสาหกรรมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 10 ประเภท คือ อาหาร สิ่งทอไม้ กระดาษ เคมี อโลหะ โลหะพื้นฐาน ผลิตภัณฑ์โลหะ อื่น ๆ และโรงสี จากอุตสาหกรรมของจังหวัดราชบุรีเป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกับผลผลิตทางการเกษตร คือ มีโรงงานประเภทโรงสีข้าว 171 โรง (สำหรับโรงงานประเภทอาหาร ได้แก่ โรงงานน้ำตาล ซึ่งมี 8 โรง โรงงานมันเส้นมันเม็ด และอาหารสัตว์ โรงงานประเภทผลิตภัณฑ์โลหะ ได้แก่ โรงงานต่อถังรถยนต์ และซ่อมรถและเครื่องยนต์ เป็นต้น)

นอกจากนี้การกระจายตัวของอุตสาหกรรมในระดับอำเภอ จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมที่สำคัญ 10 ประเภท พบว่า อำเภอบ้านโป่ง จะมีประเภทของอุตสาหกรรมครบทุกประเภท อำเภอเมืองและอำเภอโพธาราม รองลงมา คือ 9 ประเภท อำเภอดำเนินสะดวก มี 3 ประเภท ส่วนอำเภออื่น ๆ จะมีโรงงานอุตสาหกรรมเพียง 1-2 ประเภทเท่านั้น คือ โรงสีข้าว และอาหาร เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงด้านเงินทุน ในการประกอบการอุตสาหกรรมของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ. 2533 จะพบว่ามีจำนวนเงินทุนทั้งหมด 2,464.85 ล้านบาท จากจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม 618 โรง โดยมีโรงงานน้ำตาล ซึ่งมีสัดส่วนของจำนวนเงินลงทุนต่อโรงงานสูงสุด คือ 178.36 ล้านบาท ต่อ 1 โรงงาน รองลงมาได้แก่ โรงงานผลิตและสิ่งทอ คือ 53 ล้านบาท

จากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม กับจำนวนเงินลงทุนในระดับอำเภอ พบว่า ค่าเฉลี่ยของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเท่ากับ 61.8 และค่าเฉลี่ยของจำนวนเงินทุน เท่ากับ 246.49 เมื่อนำค่าเฉลี่ยมาลงในกราฟจะพบว่าลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ

1. บริเวณที่มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม และจำนวนเงินลงทุนสูง ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง อำเภอเมือง
2. บริเวณที่มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและจำนวนเงินทุนปานกลาง ได้แก่ โพธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก

3. บริเวณที่มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและจำนวนเงินทุนต่ำ ได้แก่ อำเภอวัดเพลง ปากท่อ จอมบึง และอำเภอสวนผึ้ง

การเปลี่ยนแปลงโรงงาน และแรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดราชบุรี ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น 432 โรง และมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยเท่ากับ ร้อยละ 23.73 ต่อปี แรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็น 11,236 คน และมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 28.07 ต่อปี

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโรงงานอุตสาหกรรมในระดับอำเภอพบว่า อำเภอบ้านโป่ง มีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด (Absolute Change) สูงที่สุด คือ ร้อยละ 29.29 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด อำเภอเมือง และอำเภอโพธาราม รองลงมา คือ ร้อยละ 26.07 และร้อยละ 23.93 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตามลำดับ ส่วนอำเภอวัดเพลง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย

การเปลี่ยนแปลงแรงงานอุตสาหกรรมในระดับอำเภอ พบว่า อำเภอบ้านโป่ง มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนแรงงานอุตสาหกรรมสูงสุด คือ ร้อยละ 64.21 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด อำเภอเมือง และอำเภอโพธาราม รองลงมา คือ ร้อยละ 20.38 และร้อยละ 5.85 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตามลำดับ

นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของโรงงาน และแรงงานอุตสาหกรรม โดยแยกตามประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม ในช่วง พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 พบว่าประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมประเภท โรงสี มีการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 32.94 จากการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ โรงงานประเภทอาหารและโลหะพื้นฐาน คือร้อยละ 21.83 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ส่วนประเภทของโรงงาน มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนแรงงานอุตสาหกรรมสูงสุด คือ โรงงานอุตสาหกรรมประเภทอาหาร ร้อยละ 76.37 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมประเภทไม้ และโลหะพื้นฐาน คือ ร้อยละ 6.99 และร้อยละ 5.73 ของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด

แนวโน้มของโรงงานอุตสาหกรรม และแรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มเพิ่มในอำเภอบ้านโป่ง โพนาราม และเมืองราชบุรี และคาดว่าพื้นที่ที่มีแนวโน้มสามารถขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในอนาคต ได้แก่ อำเภอปากท่อ และอำเภोजอมบึง ส่วนประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมประเภท โรงสีข้าวและประเภทอาหาร นอกจากนี้โรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานอุตสาหกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอัตราใกล้เคียงกันหรือมีความสอดคล้องกัน

การค้าและบริการ

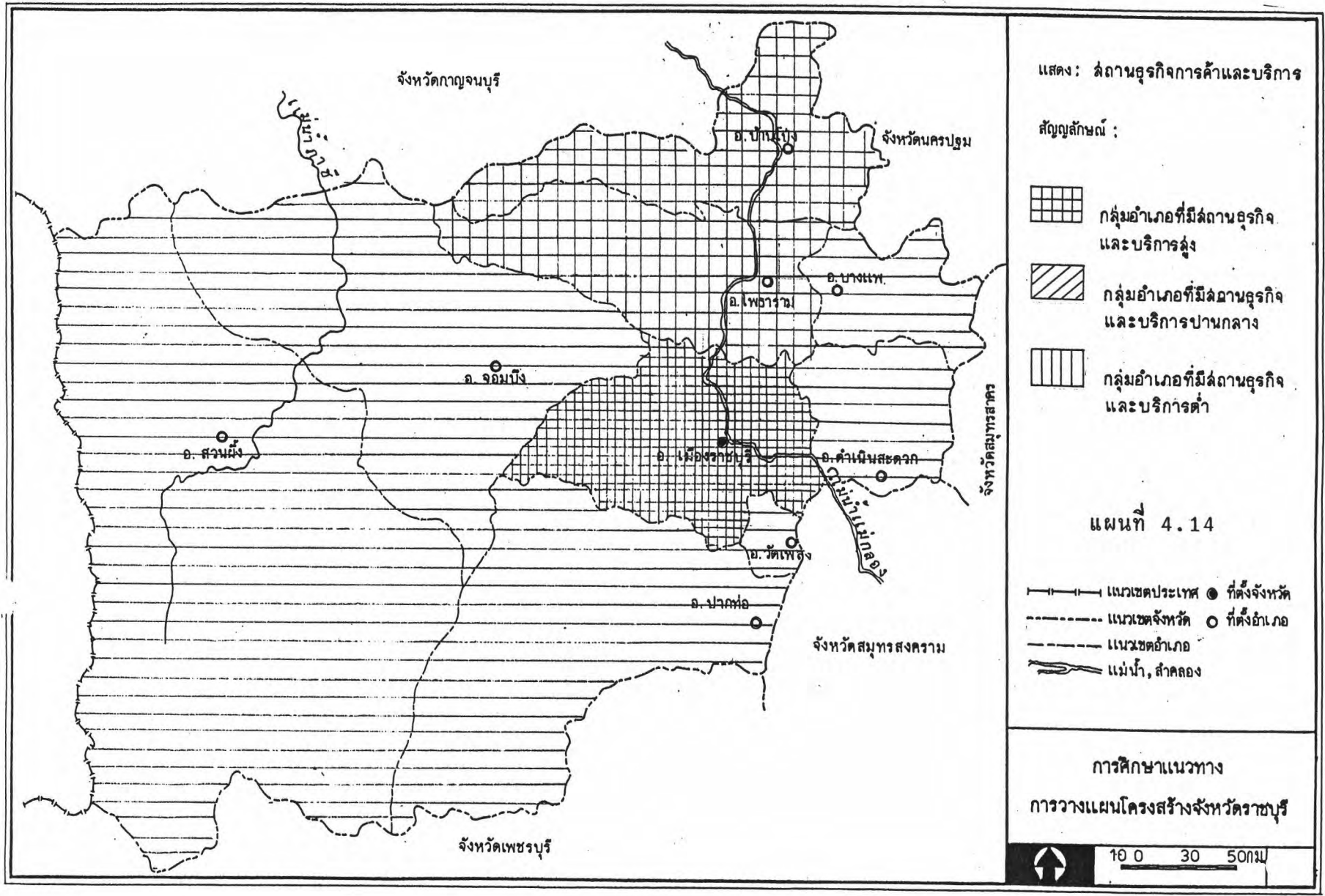
การค้าและบริการเป็นสาขาการผลิตสาขาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าส่งและปลีก ซึ่งสามารถทำรายได้มากที่สุด ในสาขาการค้าบริการ การค้าและบริการของจังหวัดราชบุรี สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ตามการจดทะเบียนพาณิชย์ คือ บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด และห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล

บริษัทจำกัด ตั้งแต่เริ่มดำเนินการมีบริษัทจดทะเบียนพาณิชย์ ในจังหวัดราชบุรี จนถึงปี พ.ศ. 2534 มี 198 ราย โดยมีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 เท่ากับร้อยละ 10.14 ต่อปี แต่เนื่องจากการโอนย้ายและยกเลิกกิจการ ดังนั้นบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนพาณิชย์ใหม่ หรือที่ตั้งใหม่มี 50 ราย ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ของจังหวัดราชบุรี ที่คงอยู่ถึงปี พ.ศ. 2534 มี 230 ราย แต่ที่ตั้งใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 มี 128 ราย โดยมีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 8.77 ต่อปี

ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ประเภทนี้มีการจดทะเบียนน้อยมาก เพียง 6 ราย เท่านั้น

จากจำนวนกิจการค้าทุกประเภทของจังหวัดราชบุรีที่จดทะเบียนพาณิชย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 ถ้าพิจารณาในรายอำเภอพบว่า กิจการค้ามีอยู่

แสดง : สถานธุรกิจการค้าและบริการ

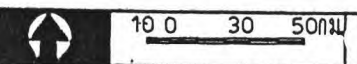
สัญลักษณ์ :

- กลุ่มอำเภอที่มีสถานธุรกิจและบริการสูง
- กลุ่มอำเภอที่มีสถานธุรกิจและบริการปานกลาง
- กลุ่มอำเภอที่มีสถานธุรกิจและบริการต่ำ

แผนที่ 4.14

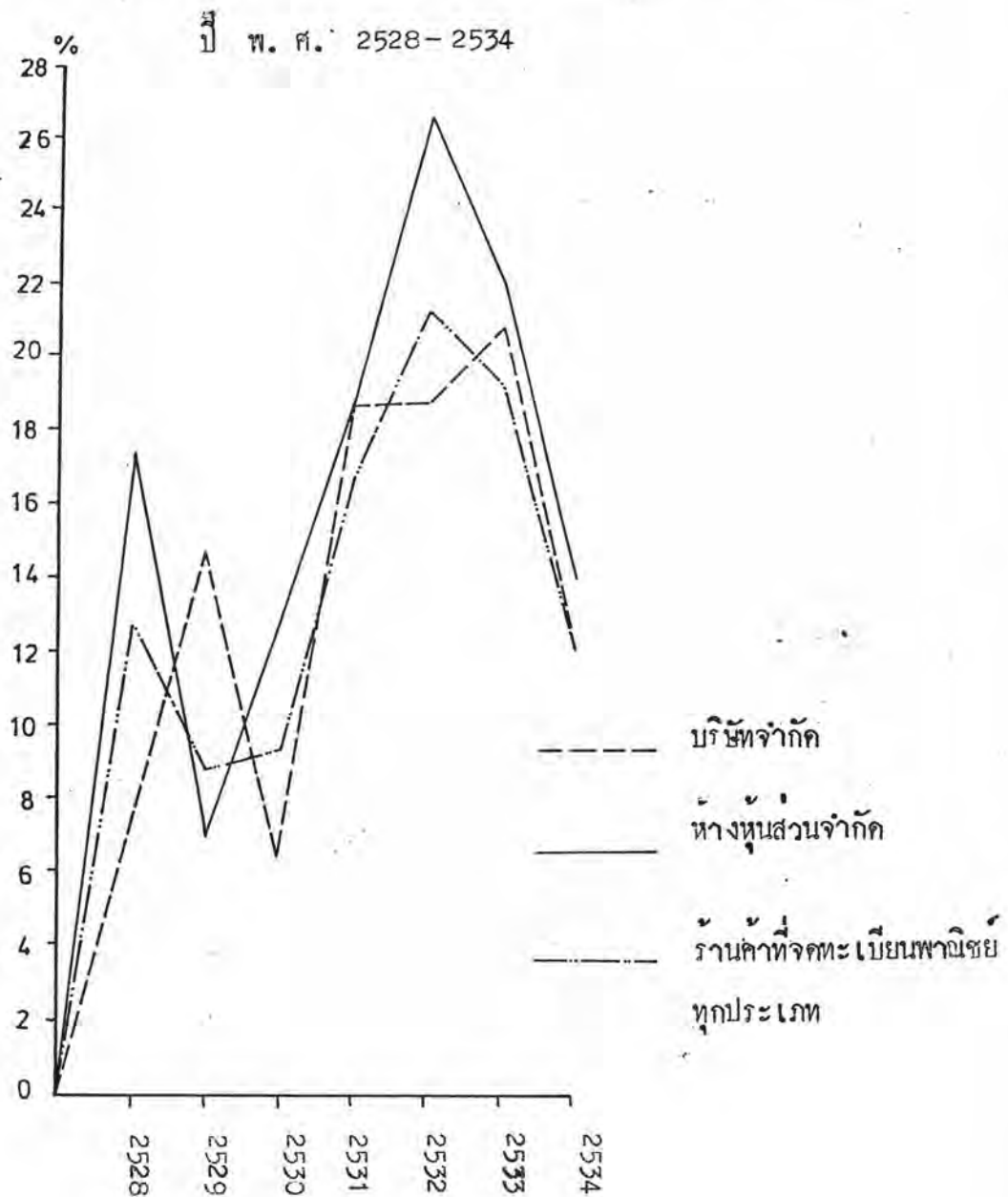
- แนวเขตประเทศ ● ที่ตั้งจังหวัด
- แนวเขตจังหวัด ○ ที่ตั้งอำเภอ
- แนวเขตอำเภอ
- แม่น้ำ, ลำคลอง

การศึกษาแนวทาง
การวางแผนโครงสร้างจังหวัดราชบุรี

แผนภูมิที่ 4.6 การเปลี่ยนแปลงของสถานธุรกิจ การค้า และบริการ

ที่มา : สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดวชิราวุฒิ

ทั่วไปทุกอำเภอ แต่จะมีอยู่มากในชุมชนใหญ่ ๆ และบริเวณที่มีการคมนาคมสะดวก ซึ่งสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มอำเภอที่มีการค้าและบริการสูง ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี
2. กลุ่มอำเภอที่มีการค้าและบริการปานกลาง ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก
3. กลุ่มอำเภอที่มีการค้าและบริการต่ำ ได้แก่ อำเภอวัดเพลง อำเภอปากท่อ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ

นอกจากนี้ยังมีกิจการค้าที่ขจรดตะเบียงพาณิชย์ ประเภทร้านค้าย่อย ซึ่งมีเป็นจำนวนมากกว่าประเภทอื่น ๆ คือ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2535 มี 4,389 ราย และร้านค้าย่อยในจังหวัดราชบุรี มีการกระจายตัวในอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มที่มีร้านค้าย่อยมาก ได้แก่ อำเภอเมือง
2. กลุ่มที่มีร้านค้าย่อยปานกลาง ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก
3. กลุ่มที่มีค้าย่อยน้อย ได้แก่ อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบางแพ และอำเภอวัดเพลง

แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของการค้าและบริการในจังหวัดราชบุรี พบว่ากิจกรรมค้าและบริการทั้งจังหวัด บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัดและห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 8.92 ต่อปี พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2535 การค้าและบริการของจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สม่ำเสมอทั้งนี้เนื่องจากมีการโอนย้าย และเลิกกิจการในแต่ละปี อย่างไรก็ตาม การค้าและบริการของจังหวัดราชบุรี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2530 และลดลงในปี พ.ศ. 2533 โดยที่กิจการค้าประเภทห้างหุ้นส่วนจำกัดมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นมากกว่าประเภทอื่น ๆ

ส่วนร้านค้าย่อยมีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ย ร้อยละ 2.53 ต่อปี และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอบ้านโป่ง ส่วนอำเภออื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก จนถึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย

การธนาคาร

ธนาคารพาณิชย์ที่เปิดสาขาบริการในจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2535 มี 45 สาขา (รวมธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) โดยที่บริการของธนาคารระจุกตัวให้บริการในเขตอำเภอเมือง บ้านโป่ง และโพธาราม ซึ่งเป็นเขตที่มีการประกอบอุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรมของจังหวัด นอกจากนี้ยังมีบริษัทประกันชีวิต และประกันภัย จำนวน 8 บริษัท ซึ่งก็ระจุกตัวในเขตอำเภอเมือง และบ้านโป่ง เช่นกัน

ลักษณะการหมุนเวียนทางการเงินของจังหวัดราชบุรี โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณเงินฝากและปริมาณเงินกู้ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณเงินฝากและปริมาณเงินกู้ของจังหวัดราชบุรี มีลักษณะที่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันตกด้วยกัน คือ มีปริมาณเงินกู้มากกว่าปริมาณเงินฝาก ในขณะที่จังหวัดราชบุรี และนครปฐม มีปริมาณเงินฝากมากกว่าปริมาณเงินกู้ และมีปริมาณทั้งเงินฝาก และเงินกู้สูงสุดในภาคตะวันตก ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 ส่วนกลุ่มที่มีปริมาณเงินฝาก และเงินกู้ต่ำ ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี สำหรับสพรรณบุรี มีปริมาณเงินฝากและเงินกู้ใกล้เคียงกัน สถานะทางการเงินของจังหวัดราชบุรี จึงอยู่ในภาวะเกินดุลย์ คือ ในปี 2530 เกินดุลย์ 90 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 781 ล้านบาท ในปี 2534 จะเห็นได้ว่าจังหวัดราชบุรี มีความต้องการเงินกู้สูงมาก เพื่อการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม ตลอดจนการค้าและบริการในจังหวัดและแนวโน้มความต้องการเงินกู้ในอนาคตจะเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะปริมาณเงินกู้มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 39.54 ต่อปี ในขณะที่อัตราการเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 25.32 ต่อปี เท่านั้น

การท่องเที่ยว

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว

จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว น่าสนใจ

ทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวต่างประเทศมากส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติก็มีความสวยงาม เนื่องจากข้อได้เปรียบในลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน แม้ว่าในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ยังขาดการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน แต่ก็มีศักยภาพในการพัฒนาในอนาคต สมควรที่จะเริ่มดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงในแนวทางที่เหมาะสมเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

2. แหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ทั้งที่มีความสำคัญตามธรรมชาติและโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อยู่มากมาย ซึ่งสามารถดึงดูดให้ชาวไทยจากจังหวัดอื่น ๆ และชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเหล่านี้ได้แก่

1) ตลาดน้ำดำเนินสะดวก หรือ ตลาดน้ำ คลองลัดราชบุรี ตลาดน้ำแห่งนี้มีมานานกว่า 100 ปี เป็นตลาดน้ำแห่งแรกที่ใช้เรือพายซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและพืชผลการเกษตร จัดขายทุกวัน ระหว่างเวลา 08.00 - 12.00 น.

2) ตลาดน้ำคลองต้นไทร อยู่ติดกับตลาดน้ำ คลองลัดราชบุรี อำเภอดำเนินสะดวกสามารถเดินถึงกันได้ มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันทุกวัน ระหว่างเวลา 08.00-12.00 น. ตลาดน้ำแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้การสนับสนุนส่งเสริม

3) ตลาดน้ำคลองขุนพิทักษ์ อยู่ในตำบลขุนพิทักษ์ จัดขายทุกวัน ระหว่างเวลา 08.00-12.00 น.

นอกจากนี้จังหวัดราชบุรีร่วมกับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ดำริให้จัดงาน "สุดสัปดาห์อู่นหวาน" เป็นประจำปีขึ้นที่อำเภอดำเนินสะดวก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของ

ของจังหวัดและเป็นการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา

4) โป่งยุบหรือดินยุบ และทุ่งคนธรรพ์ เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดจากการยุบตัวและถูกน้ำกัดเซาะของแผ่นดิน ทำให้เกิดเป็นหน้าผาสูงชัน มีความสวยงามตามธรรมชาติคล้าย ๆ กับแกรนด์แคนยอนในสหรัฐอเมริกา ทุ่งคนธรรพ์นี้อยู่ในตำบลท่าเคย เขตอำเภอสวนผึ้ง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เพิ่งพบใหม่

5) ธารน้ำร้อนและน้ำตกลันตา ตั้งอยู่ในบริเวณ เข้มืองแร่ บ่อคลึง ซึ่งบริษัทเหมืองแร่และเกษตรกรรมจำกัด ได้รับสัมปทานเหมืองดีบุกไว้ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสวนผึ้งไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ 15 กิโลเมตร ซึ่งติดต่อกับเทือกเขาตะนาวศรี ลักษณะเป็นธารน้ำร้อนขนาดย่อมที่ไหลจากชอกหินเชิงเขา มีอุณหภูมิประมาณ 50-57 องศาเซลเซียส ซึ่งจะร้อนอยู่ตลอดเวลาและไหลไปตามรอยหินที่สลับซับซ้อนสู่สระใหญ่ ขนาดบ่อประมาณ 5 x 100 เมตร กรมทรัพยากรธรณีเคยนำน้ำแห่งนี้ไปวิเคราะห์ ปรากฏว่าไม่มีแร่ธาตุเจือปนจึงใช้ดื่มได้ และห่างจากบ่อน้ำร้อนไปทางทิศตะวันตกประมาณ 3 กิโลเมตร จะมีน้ำตกที่สวยงามท่ามกลางป่าที่สมบูรณ์ ซึ่งมีถึง 7 ชั้น

6) ถ้ำจอมพล ตั้งอยู่ติดกับ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ห่างจากตัวจังหวัดราชบุรีประมาณ 30 กิโลเมตร ลักษณะของถ้ำตั้งอยู่บนเขาสูงประมาณ 10 เมตร มีบันไดขึ้นสะดวก ช่องปากถ้ำกว้างประมาณ 1.50 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร ภายในถ้ำจะมีหินงอกหินย้อยตลอดเพดานและผนังถ้ำ สวยงามมาก

7) ถ้ำเขาบิน ห่างจากตัว จังหวัดราชบุรี ไปทางอำเภอจอมบึงประมาณ 22 กิโลเมตร ถ้ำแห่งนี้ตั้งอยู่ในเทือกเขาบิน ซึ่งสูงประมาณ 200 เมตร สภาพถ้ำอยู่ในป่าไม้เบญจพรรณ (จำพวกผลัดใบ) ทางจังหวัดราชบุรีกำลังมีโครงการร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

8) เขาช่องพราน ในถ้ำนี้มี ค้างคาวจำนวนมากมาย ซึ่งมีความประหลาดและสวยงามตรงที่ฝูงค้างคาวนับล้าน ๆ ตัวที่บินเรียงแถวยาวเหยียดเป็นเส้นคดเคี้ยว จนสุดสายตาตอนพลบค่ำประมาณ 18.00-21.00 น. และจะบิน

กลับเข้าถ้ำตอนฟ้าสว่าง ถ้ำค้างคาวแห่งนี้ตั้งอยู่บนเขาช่องพรานสูงจากพื้นราบประมาณ 3 เมตรในบริเวณวัดเขาช่องพราน ปากถ้ำกว้าง 2 x 2 เมตร ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม

9) วัดมหาธาตุวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีสิ่งสำคัญประจำวัดคือ พระปรางค์ ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยขอม เรื่องอำนาจ มีลักษณะจำลองแบบมาจากนครวัดประเทศกัมพูชา

10) เขาก่อนจันทร์ เป็นเขาที่สูงประมาณ 14 เมตร มีถนนตัดผ่านถึงยอดเขา จะมีวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปนโรคนตรรายชัยวัฒน์จตุรทิศ เป็น 1 ใน 4 องค์ ของพระ 4 มุมเมืองซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นแล้วนำไปประดิษฐาน ณ เมืองรอบนอกพระนคร อันได้แก่ ราชบุรี ลำปาง สระบุรี และพัทลุง

11) เขาสูง ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมือง ไปถึงทางแยก อำเภอจอมบึงประมาณ 7 กิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ที่สุดของจังหวัดราชบุรี ลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาที่แกะสลักในศิลาผืนผ้า ในถ้ำถ้ำโดยฝีมือช่างสมัยราชวงศ์สุโขทัยของอินเดีย

12) เขากำกฤษร ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยไผ่ อำเภอเมืองราชบุรี มีถ้ำสวยงามอยู่หลายถ้ำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามมากอีกแห่งหนึ่ง

13) เมืองโบราณคูบัว - ห่างจากตัว เมืองราชบุรีประมาณ 5 กิโลเมตร บริเวณนี้เป็นที่นักโบราณคดีจากกรมศิลปากรได้พบซากกำแพงคูเมืองและศาสนสถานที่ยานคูบัว เมื่อ พ.ศ. 2504 ได้พิสูจน์ว่าเป็นสิ่งที่ทำขึ้นในสมัยทวารวดี เป็นสถานที่กรมศิลปากรได้ให้นักศึกษาโบราณคดีมาทำการค้นคว้าศึกษาทุกปี

14) ผนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม เป็นของสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ปัจจุบันคงรูปสมบูรณ์แห่งเดียวในประเทศไทย และหาดูได้ยากมากเพราะกำลังจะสูญหายไป

15) จิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม สันนิษฐานว่า เขียนไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เป็นภาพเขียนด้วยสีฝุ่น แบบปูนเปียก เขียนในอุโบสถแบบลายไทย 2 มิติ ประกอบด้วยเส้นและสีบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ

ตามตำนานพุทธศาสนาเพื่อเป็นพุทธบูชา ขณะนี้กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุแล้ว

จากการศึกษาเบื้องต้น เพื่อการพัฒนา การท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรี โดยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แบ่งทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ บริเวณป่าเขา บริเวณที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มีมากที่สุด ในจังหวัดราชบุรีคือ มีจำนวน 19 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 52.8 ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด

2) แหล่งท่องเที่ยวประเภท ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็น บริเวณที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี มีจำนวน 9 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 25 ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด

3) แหล่งท่องเที่ยวประเภท วัฒนธรรม เป็นบริเวณที่มีความสนใจทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี มีจำนวน 5 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 13.9 ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด

4) แหล่งท่องเที่ยวประเภท การศึกษา เป็นบริเวณที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับกิจกรรมหรือความเป็นมา มีจำนวน 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.3 ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด

เมื่อพิจารณา แหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ในระดับอำเภอ สามารถจัดเป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) พื้นที่ที่มีแหล่งทรัพยากร การท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรีซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุดในจังหวัดถึง ร้อยละ 33.3 และส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและประวัติศาสตร์

2) พื้นที่ที่มีแหล่งทรัพยากร การท่องเที่ยวปานกลาง ได้แก่ อำเภอโพธาราม ดำเนินสะดวก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ

3) พื้นที่ที่มีแหล่งทรัพยากร การท่องเที่ยวน้อย ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง ปากท่อ

3. การกระจายตัวของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว ของจังหวัดราชบุรี มีตำแหน่งและที่ตั้งกระจายตัวคละกันตามเส้นทางคมนาคม เนื่องจากจังหวัดราชบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวมาก แหล่งท่องเที่ยวจึงกระจายไปเกือบทุกอำเภอ และสามารถพัฒนาการกระจายตัวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี ได้เป็นกลุ่ม 4 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยว อยู่ในเขตอำเภอเมือง บ้านโป่ง และอำเภอดำเนินสะดวก

2) กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตอำเภอสวนผึ้ง

3) กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตอำเภอปากท่อ

4) กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตอำเภอโพธาราม

4. ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ในภาคตะวันตกนั้น มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ มากหลายแห่ง และจังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากที่สุดของภาคเนื่องจากจังหวัดราชบุรี มีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจทุกประเภท และข้อได้เปรียบในลักษณะภูมิประเทศ แม้ว่าในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ยังขาดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ แต่มีศักยภาพในการพัฒนาในอนาคต

ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของจังหวัดราชบุรี ซึ่งพิจารณาจากความนิยมของนักท่องเที่ยว จำแนกตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนี้ คือ

- แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ

- แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลาง ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์

- แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมและการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จำแนกตามเขตต่าง ๆ ได้ดังนี้

- บริเวณที่มีศักยภาพ ในการพัฒนาสูง ได้แก่ ประกอบด้วยอำเภอ เมือง บ้านโป่ง โพนาราม ดำเนินสะดวก
- บริเวณที่มีศักยภาพ ในการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ ประกอบด้วย อำเภอปากท่อ และวัดเพลง
- บริเวณที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่ำ ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง และอำเภอจอมบึง

5. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว ของจังหวัดราชบุรี แม้ว่าจะอยู่ในภาวะที่น่าพอใจ และมีข้อได้เปรียบหลายประการในด้านการท่องเที่ยวแต่ก็ยังมีปัญหาในตัวเอง เช่นกัน ที่จะต้องคำนึงถึงและสมควรได้รับการแก้ไข เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ปัญหาดังกล่าวได้แก่

1) ปัญหาด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว ของจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่เป็น แหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ แต่แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งของจังหวัดมิได้รับการ สนใจในด้านการอนุรักษ์สภาพเดิมไว้ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีหลายแห่งถูกทำลายและขาดการดูแลเอาใจใส่

2) ปัญหาด้านการตลาด นักท่องเที่ยวที่พักผ่อน ในจังหวัด ราชบุรีหรืออยู่ในอัตราต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งพัก ดำรงคืนเพียง ร้อยละ 32.4 และมีวันพักเฉลี่ย 1.3 วัน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 34.4 ที่พักผ่อนในจังหวัดและมีวันพักเฉลี่ย 1.2 วัน

3) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สภาพของ เส้นทางคมนาคม ไม่สะดวก ถนนสภาพไม่ดี ปัญหานี้เกิดขึ้นเกือบทุกอำเภอ

4) ปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการ สำหรับ นักท่องเที่ยว จังหวัดราชบุรี ขาดสถานที่ให้ความบันเทิงในเวลากลางคืน ขาด ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำ ห้องส้วม และที่จอดรถไม่เพียงพอ และ ไม่สะดวก ตลอดจนยังขาดการสร้างกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว

โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัยสำคัญ ปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจังหวัดราชบุรี มีดังนี้ คือ

- บริการคมนาคมขนส่ง การคมนาคมให้บริการทั้ง รถยนต์ รถไฟ และทางน้ำ โดยมีรถยนต์โดยสารระหว่างจังหวัด ประเภทรถยนต์โดยสารปรับอากาศ และรถยนต์โดยสารประจำทางธรรมดา การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยการขนส่งสาธารณะ ในเขตอำเภอเมืองราชบุรี นับว่ามีความสะดวกมากที่สุด เพราะมีการบริการขนส่งระหว่างจังหวัดโดยรอบ ๆ ถึงตัวจังหวัดราชบุรี ต่อจากนั้นเป็นการเดินทางโดยรถรับจ้างในตัวเมือง คือ รถแท็กซี่ สามล้อ และรถสองแถว ไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้กับตัวเมือง ก็มีบริการรถยนต์โดยสารภายในจังหวัดอีกทอดหนึ่ง

นักท่องเที่ยวที่พักแรมในจังหวัดราชบุรี สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศประมาณ ร้อยละ 32 ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศค้างคืนในจังหวัด และมีวันพักเฉลี่ย 1.3 วัน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย ประมาณร้อยละ 34 ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่พักแรมในจังหวัดราชบุรี โดยมีวันพักเฉลี่ยประมาณ 1.2 วัน

- ภัตตาคารและ ร้านอาหาร ร้านอาหารในจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่เป็นร้านอาหารระดับธรรมดา คือ ระดับ 2 และระดับ 3 ร้านอาหารระดับสูงมีแห่งเดียว

- แหล่งบันเทิง แม้ว่าเศรษฐกิจ ของจังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับค่อนข้างดีแต่ก็ไม่อำนวยให้เกิดแหล่งบันเทิงเท่าใดนัก ทั้งนี้คงเป็นผลจากการที่ทหารมีอิทธิพลต่อภาวะสังคม จึงทำให้ชีวิตยามราตรีในเมืองราชบุรี มีสภาพเงียบเหงา มีไนท์คลับเพียงแห่งเดียว นอกจากนี้เป็นคอฟฟี่ช็อป และส่วนอาหารที่ดนตรีอยู่ไม่กี่แห่งและยังไม่มีมาตรฐานดีพอ และมีโรงภาพยนตร์ขนาดเล็ก 2 แห่ง สภาพที่ขาดแหล่งบันเทิงในยามค่ำคืน เป็นปัญหาในด้านกิจกรรมตอนกลางคืนของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อันเป็นปัญหาหนึ่งต่อการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้พักแรมในจังหวัดราชบุรี

- ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึกสภาพการค้า ในจังหวัดราชบุรี เป็นร้านค้าปลีกขนาดเล็กที่บริการชุมชนขนาดย่อยส่วนใหญ่ เป็นร้านขายเครื่องอุปโภค การบริการ เช่น เสริมสวย ตัดเสื้อ ซ่อมแซมเครื่องจักร เครื่องยนต์ ส่วนสินค้าของที่ระลึก กล่าวได้ว่า ยังไม่มีสินค้าพื้นเมืองที่ผลิตออกจำหน่ายอย่างเป็นทางการเป็นส่วนเป็นสิน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุ จากการที่ค่าจ้างแรงงานในไร่อ้อย และในโรงงานอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ความสนใจที่จะผลิตสินค้าเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยวจึงไม่เกิดขึ้น

สรุป

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งจะต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ในจังหวัด ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความพร้อมในการพัฒนาและเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกเหนือจากศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ สำหรับจังหวัดราชบุรี โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า การคมนาคมของจังหวัดสามารถติดต่อได้สะดวกกับจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันตกด้วยตนเอง กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคเหนือตอนล่าง ส่วนเส้นทางหลักที่ใช้เดินทางไปสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดในเขตอำเภอเมือง ส่วนฝั่ง ปากท่อ เป็นถนนราดยาง ส่วนอำเภอจอมบึงเป็นถนนลูกรัง และถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างเส้นทางหลักและสถานที่ท่องเที่ยว เป็นถนนดินลูกรังแทบทั้งสิ้น ซึ่งเป็นอุปสรรคในการท่องเที่ยว สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านที่พัก ซึ่งมีอยู่ในเขตอำเภอเมืองและอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่อยู่ในเทศบาล ซึ่งมีทั้งที่เป็นแบบโรงแรม และบังกาโลว์ ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น สถานที่พักผ่อนในเวลาากลางคืน ร้านขายของที่ระลึก มีอยู่น้อยมาก

การบริการทางสังคม

1. การสาธารณสุข

การบริการด้านสาธารณสุข ของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ.2530 ประกอบด้วยโรงพยาบาลจังหวัด 1โรงพยาบาลและโรงพยาบาลอำเภอ 5 แห่งโดยมีอัตราส่วนประชากร 1,835คนต่อเตียง มีนายแพทย์ 97 คน เท่านั้น อัตราส่วนประชากรต่อแพทย์ 5,835 คนต่อแพทย์ 1 คน ทันตแพทย์ 21 คน พยาบาล 630 คน อัตราส่วนประชากรต่อพยาบาล 954 คนต่อพยาบาล 1 คน และมีจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด 47,275 คนโดยเป็นผู้ป่วยใน 11,658 คน และมีผู้ป่วยนอก 35,637 คน

ในช่วงระยะเวลา 5 ปี คือในปี 2534 การบริการด้านสาธารณสุขของจังหวัดราชบุรี ได้ขยายการบริการเพิ่มขึ้น โดยมีโรงพยาบาลจังหวัด 1 โรง และโรงพยาบาลอำเภอมี 8 แห่งด้วยกัน บุคลากรทางการแพทย์ของจังหวัดราชบุรี ซึ่งประกอบด้วยแพทย์ 151 คน อัตราส่วนประชากรต่อแพทย์ 1 คน มี 4,800 คนต่อแพทย์ 1 คน พยาบาล 1,100 คน อัตราส่วนของพยาบาล 1 คน ต่อประชากร 700 คน และเจ้าหน้าที่อนามัย 81 คน อัตราส่วนประชากรต่อเจ้าหน้าที่อนามัย มี 6,700 คนต่อเจ้าหน้าที่อนามัย 1 คน สำหรับสถานบริการทางการแพทย์ของจังหวัด จากจำนวนโรงพยาบาลทั้งหมด มีจำนวนเตียง 1,879 เตียง อัตราส่วนประชากรต่อเตียงมีอัตราโดยเฉลี่ย 400 คนต่อ 1 เตียง และสถานอนามัยทั้งหมด 137 สถานี อัตราส่วนประชากรต่อสถานอนามัย มีอัตราโดยเฉลี่ย 5,300 คนต่อ 1 สถานอนามัย

เมื่อพิจารณาในระดับอำเภอ ปรากฏว่า อำเภอเมืองราชบุรี มีลักษณะเด่นที่สุดในด้านการให้บริการด้านสาธารณสุข เนื่องจากอำเภอเมือง มีโรงพยาบาลระดับจังหวัด ขนาดเตียงมีจำนวน 675 เตียง อัตราส่วนประชากร 180 คน ต่อ 1 เตียงแพทย์ 25 คน จากจำนวนแพทย์ทั้งจังหวัด 25 คน มีอัตราส่วนประชากร 4,900 คนต่อแพทย์ 1 คน สถานอนามัย 23 สถานอนามัย อัตราส่วนประชากร 4,900 คนต่อ 1 สถานอนามัย เจ้าหน้าที่อนามัย มีจำนวน 23 คน อัตราประชากร 5,300 คนต่อเจ้าหน้าที่อนามัย 1 คนจะเห็นได้ว่าอำเภอ

เมืองมีบุคคลากรทางการแพทย์และสถานบริการทางการแพทย์มากกว่าอำเภออื่น ๆ ของจังหวัด รองลงมาได้แก่ อำเภอบ้านโป่งซึ่งมีโรงพยาบาลบ้านโป่ง เป็นโรงพยาบาลระดับจังหวัด มีจำนวนเตียง 360 เตียง อัตราส่วนประชากร 305 คนต่อ 1 เตียง มีแพทย์ประจำ 15 คน อัตราส่วนประชากร 7,500 คนต่อแพทย์ 1 คน ยังมีสถานอนามัย 19 สถานี อัตราส่วนประชากร 5,800 คนต่อ 1 สถานี เจ้าหน้าที่อนามัย 19 คน อัตราส่วนประชากร 5,800 คน ต่อเจ้าหน้าที่อนามัย 1 คน ทั้งนี้เพราะอำเภอบ้านโป่ง เป็นอำเภอหรือชุมชนที่เจริญรองลงมา จากอำเภอเมืองและมีประชากรเป็นจำนวนมากสำหรับอำเภออื่น ๆ มีโรงพยาบาล ในระดับโรงพยาบาล อำเภอขนาด 10 เตียง และมีแพทย์ประจำอยู่เสมอ 1 คน เท่านั้น ได้แก่ อำเภอปากท่อ อำเภอบ้านแพ และอำเภอจอมบึง

นอกจากนี้ทาง จังหวัดราชบุรี ยังมีหน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทร์ โครงการแพทย์ทางอากาศและหน่วยควบคุมโรค 6 หน่วย ได้แก่ หน่วยควบคุมกามโรค หน่วยควบคุมมาเลเรีย หน่วยควบคุมโรคเรื้อน หน่วยควบคุม วัณโรค หน่วยบำบัดหนองพยาธิ และหน่วยยัณสูตรทางการแพทย์และอนามัย

ในเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ และโรคต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรี พบว่า ในปี 2531 นั้น อัตราตายด้วยโรคต่าง ๆ ยกเว้นด้วยอาการอื่น ๆ โรค ชราภาพ และไข้ไม่ทราบสาเหตุแล้ว ปรากฏว่า การตายด้วยโรคมมาเลเรียพบมาก เช่นกันในจังหวัดราชบุรีมีเป็นจำนวน 201 ราย เพราะในท้องที่ของจังหวัดมีป่า และภูเขา มาก จึงเป็นแหล่งเพาะเชื้อมาเลเรีย เมื่อพิจารณาในระดับอำเภอพบว่า อำเภอจอมบึง มีสถิติของคนเป็นโรคมมาเลเรียและมีอัตราตายด้วยโรคมมาเลเรียสูง คือ เป็นโรคมมาเลเรีย 3,744 ราย หรือ ในอัตรา 3,499 รายต่อประชากร 100,000 คน และตายด้วย โรคมมาเลเรีย 69 ราย หรือในอัตรา 64.5 ราย ต่อประชากร 100,000 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง เป็นโรคมมาเลเรีย 1,411 ราย หรือ ในอัตรา 3,170 รายต่อประชากร 100,000 คน อำเภอ ศรีสวัสดิ์เป็นโรคมมาเลเรีย 263 ราย หรือในอัตรา 2,390 รายต่อประชากร 100,000 คน อำเภอปากท่อ เป็นโรคมมาเลเรีย 241 ราย หรือในอัตรา 3,442 ราย ต่อประชากร 100,000 คน อัตราของโรคมมาเลเรียส่วนใหญ่จะมีอัตราสูง

ในอำเภอที่ห่างไกลไปทางตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดซึ่งมีสภาพของป่าและภูเขา
มาก จะเห็นว่าอำเภอเมือง มีจำนวนผู้เป็นโรคมะเร็งสูงเนื่องจากอำเภอเมือง
มีโรงพยาบาลจังหวัด ดังนั้น คนจากอำเภออื่นจึงมารักษาที่นั่น นอกจากนี้ยังมี
ผู้อพยพมาจากที่อื่น เพื่อมาทำงานในไร่อ้อย คนเหล่านี้ไม่มีภูมิคุ้มกัน แนวโน้มที่
ติดเชื้อมะเร็งจึงเป็นไปได้ง่าย และในอำเภอที่ห่างไกลยังมีการบริการ
สาธารณสุขยังไม่เพียงพอ

การให้บริการสาธารณสุข ของจังหวัดราชบุรี เท่าที่ผ่านมา
ปรากฏว่ายังไม่สามารถให้บริการได้อย่างแพร่หลายเต็มที่ ทั้งในด้านการให้บริการ
รักษาพยาบาลและด้านการให้บริการอนามัย ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบทยัง
ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการป้องกันโรค การอนามัยส่วนบุคคลและครอบครัว
การสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ยังไม่ดีเท่าที่ควรไม่มีความรู้เรื่องโภชนาการ
เป็นเหตุให้ต้องประสบความเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ หน่วยงานอนามัยที่กระจายอยู่
ตามชนบทไม่สามารถให้บริการดูแลประชาชนได้ทั่วถึง และไม่เพียงพอกับความ
ต้องการของประชาชน ประกอบกับจังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่กว้างขวางมาก การ
คมนาคมในบางอำเภอไม่สะดวก และในอำเภอปากท่อ อำเภอสวนผึ้ง และอำเภอ
จอมบึง นอกจากนี้ สถานอนามัยที่ตั้งในพื้นที่บางแห่งอยู่ในเกณฑ์ไม่เพียงพอ
โดยเฉพาะในอำเภอที่อยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด ประกอบกับไม่มีแพทย์ประจำอยู่
เครื่องมือไม่เพียงพอต่อการรักษา ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า การบริการสาธารณสุขใน
ระดับอำเภออยู่ในอัตราค่อนข้างจะไม่เพียงพอ

2. การศึกษา

ในปี 2530 จังหวัดราชบุรี มีนักเรียนทั้งหมด 86,949 คน
(ไม่รวมการศึกษาระดับอาชีวศึกษา) และจำนวนครูทั้งหมด 3,134 คน โดยมี
อัตราส่วนเฉลี่ยครูต่อนักเรียน เท่ากับ 28 คน ปรากฏว่าโรงเรียนประเภท
ประชาบาลมีจำนวนนักเรียนมากที่สุด คือ 67,315 คน หรือ ร้อยละ 77.42 ของ
นักเรียนทั้งหมด และมีจำนวนครูมากที่สุดด้วย ถึง 2,303 คน คิดเป็นร้อยละ
73.48 ของจำนวนครูทั้งหมด รวมทั้งมีอัตราส่วนครูต่อนักเรียนสูงด้วย คือ มี
อัตราเฉลี่ยครู 1 คน ต่อนักเรียน 28 คน แสดงให้เห็นว่าการศึกษาประชาบาล

เป็นการศึกษาชั้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อประชากรวัยเรียนของจังหวัดเป็นอย่างมาก แต่จำนวนครูยังมีน้อยอยู่ ไม่พอเพียงกับนักเรียน ครูคนหนึ่งต้องรับผิดชอบนักเรียนเป็นจำนวนมาก ต่างกับระดับมัธยมศึกษาอัตราส่วนครูต่อนักเรียน อยู่ในเกณฑ์ที่พอเหมาะคือ ครู 1 คน ต่อนักเรียน 21 คน นับได้ว่าเป็นอัตราส่วนเฉลี่ยน้อยที่สุดในจังหวัด และต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยทั่ว ๆ ไปของจังหวัด ทั้งนี้เพราะการศึกษาในระดับมัศึกษามีจำนวนนักเรียนน้อย และมีเปิดสอนไม่ครบทุกอำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทำการเปิดสอนเฉพาะ 3 อำเภอเท่านั้นเอง ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านโป่ง โพนารามและที่อำเภอจอมบึง มีสอนถึงระดับปริญญาตรี

ในปี 2534 จังหวัดราชบุรี มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 108,219 คนและจำนวนครูทั้งหมด 4,718 คน (รวมทุกสังกัด) อัตราส่วนโดยเฉลี่ยของครูต่อนักเรียนทั้งจังหวัดเท่ากับ 1 : 23 คน สถานศึกษาและจำนวนนักเรียนตามสังกัดต่าง ๆ มี ดังนี้ สถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ระดับอนุบาล มีจำนวน 1 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 699 คน และครู 22 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 32 คน ระดับประถมศึกษา มีจำนวน 2 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 1,851 คน และครู 86 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 21 คน ระดับมัธยมศึกษา มีจำนวน 20 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 12,615 คน และครู 709 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 18 คน สถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาทั้งหมดมี 23 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 15,165 คน และจำนวนครู 817 คน สถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา มีจำนวน 1 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 1,034 คน และครู 70 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 15 คน สถานศึกษาสังกัดกรมฝึกหัดครู มี 1 วิทยาลัยจำนวนนักเรียน 958 คน และครู 100 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 10 คน สถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาท้องถิ่น มีจำนวนโรงเรียนเทศบาล 5 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 1,865 คน และครู 88 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 21 คน สถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีโรงเรียน 402 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 81,007 คน จำนวนครู 3,280 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียนเฉลี่ย 1 : 25 คน สถานศึกษาสังกัดโรงเรียนเอกชน

มีจำนวน 19 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 8,190 คน จำนวนครู 363 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 22 คน

เมื่อพิจารณาในระดับอำเภอรวมทุกสังกัด พบว่า อำเภอเมือง มีจำนวนสถานศึกษา นักเรียนและครูมากที่สุดในจังหวัด คือ จำนวนนักเรียน 28,594 คน จำนวนครู 1,358 คน จำนวนนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 26.42 ของนักเรียนทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง มีจำนวนนักเรียน 22,631 คน หรือร้อยละ 20.91 จำนวนครู 936 คน และอำเภอโพธาราม มีจำนวนนักเรียน 17,990 คน หรือร้อยละ 16.62 จำนวนครู 780 คน ในขณะที่อำเภอสวนผึ้ง มีจำนวนนักเรียนและครูน้อยที่สุดของจังหวัด คือ มีนักเรียนเพียง 1,213 คน หรือร้อยละ 1.11 และครู 76 คน

อัตราส่วนระหว่างครูกับนักเรียนปรากฏว่าในอำเภอปากท่อ และมีอัตราครูต่อนักเรียนสูงมากในจังหวัดราชบุรี คือ มีอัตราส่วน 1 : 30 และ 1 : 29 ตามลำดับ เนื่องจากในอำเภอดังกล่าวมีอัตราการย้ายเข้าของประชากรสูงใน 2 - 3 ปีที่ผ่านมา การขยายตัวของโรงเรียนไม่ทันกับจำนวนเด็กนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ทำให้ครูไม่สามารถรองรับได้เพียงพอ แต่สำหรับอำเภอสวนผึ้งและวัดเพลง กลับมีอัตราส่วนครูต่อนักเรียนน้อยที่สุดในจังหวัด คือ มีอัตราส่วนเพียง 1 : 18 และ 1 : 17 ตามลำดับ ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่ต่ำกว่าอัตราส่วนเฉลี่ยของทั้งจังหวัด คือ อัตรา 1 : 23 คน ทั้งนี้เนื่องจากอำเภอสวนผึ้ง และอำเภอวัดเพลง มีจำนวนประชากรน้อย

การให้บริการทางการศึกษาของจังหวัดราชบุรี (พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2534) จะเห็นได้ว่า การศึกษาในระดับประถมศึกษามีการขยายตัวได้เร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดจาก 340 โรงเรียน ในปี 2530 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 402 โรงเรียน ในปี 2534 แต่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มีการขยายตัว หรือเพิ่มจำนวนโรงเรียนได้ช้ามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งในปัจจุบันมีเพียง 3 อำเภอเท่านั้น ที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม ซึ่งอำเภอดังกล่าวนี้มีจำนวนโรงเรียนมัธยมศึกษามากกว่าอำเภอ

อื่น ๆ คือ จำนวน 5 โรงเรียน และ 3 โรงเรียน ตามลำดับ ส่วนอำเภออื่น ๆ มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาอำเภอละ 1 โรงเรียนเท่านั้น ยกเว้นอำเภอสวนผึ้ง มีจำนวน 2 โรงเรียน เนื่องจากความแตกต่างของสภาพทางกายภาพของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรี เห็นได้ชัดในอำเภอทางตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ แต่มีโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพียงอำเภอละ 1 โรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็นอุปสรรคอย่างมากในการไปโรงเรียนของนักเรียน ปรากฏว่า บางหมู่บ้านของเด็กนักเรียนอยู่ห่างจากโรงเรียนถึง 20 - 26 กิโลเมตร ดังนั้น น่าจะได้มีการวางแผนเพื่อหาที่ตั้งของโรงเรียนให้เหมาะสม จากความไม่เท่าเทียมในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดราชบุรี เป็นสิ่งหนึ่งที่น่านำมาพิจารณาในการเพิ่มหรือขยายจำนวนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาลงในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อเป็นการขยายการบริการด้านการศึกษาให้ทั่วถึง

3. ด้านการศาลและอาชญากรรม

จังหวัดราชบุรี มีสถานให้ความเป็นธรรมแก่ ราษฎรตามกฎหมาย คือ มีศาลชั้นต้นอยู่ 1 ศาล ได้แก่ ศาลจังหวัดราชบุรี โดยมีสถิติคดีแพ่ง คดีอาญา พลเรือนและคดีอาญาศาลทหาร รวมทั้งหมด 2,465 เรื่อง ในปี 2532 และเพิ่มเป็น 2,989 เรื่อง ในปี 2534 เนื่องจากในช่วงนั้นเป็นภาวะฝนแล้ง ทำให้การทำมาหากินฝืดเคืองในปี 2534 คดีต่าง ๆ ลดลงเหลือ 1,505 เรื่องจะเห็นได้ว่า แนวโน้มของคดีประเภทต่าง ๆ ของจังหวัดราชบุรีจะลดลง

ทางด้านอาชญากรรม ที่เกิดขึ้นในจังหวัดราชบุรี มีทั้งคดีอาชญากรรมธรรมดาและคดีอุกฉกรรจ์

คดีอุกฉกรรจ์ ส่วนใหญ่เป็นความผิดประเภทคนด่าบ ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ และวางเพลิง ในช่วงปี 2532 - 2534 คดีอุกฉกรรจ์ได้เพิ่มขึ้นทุกปีโดยมีอัตราเพิ่มร้อยละ 11.79 ต่อปี แต่คดีอุกฉกรรจ์ที่สามารถจับกุมได้มีอัตราร้อยละ 17.05 เท่านั้น

เมื่อพิจารณาถึง แนวโน้มของคดีอุกฉกรรจ์ในช่วง พ.ศ. 2532 ถึง พ.ศ. 2534 พบว่า คดีเพิ่มถึงร้อยละ 86.47 จากปี พ.ศ. 2532 ในขณะที่สามารถจับกุมได้เพิ่มร้อยละ 45.95 เท่านั้น

คดีอาญาธรรมดา ในปี 2534 มีจำนวน 145 คดี อัตราคดีต่อประชากร 100,000 คน เท่ากับ 28 คดี และคดีอาญาลดลงเหลือ 136 คดี ในปี 2532 โดยมีอัตราคดีต่อประชากร 100,000 คน เท่ากับ 25 คดี

อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่มีอยู่ทั้งหมด โดยแยกเป็น อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับชั้นสัญญาบัตร 71 นาย และอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับชั้นประทวนตั้งแต่ จสต.ลงมารวม 778 นาย

4. การไฟฟ้า

การบริการด้านไฟฟ้า ในจังหวัดราชบุรี อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดราชบุรี ดำเนินการจ่ายกระแสไฟฟ้าโดยซื้อกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ในปี พ.ศ.2530 ปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าของจังหวัดราชบุรี มีทั้งสิ้น 314,946,048 กิโลวัตต์ - ชั่วโมงโดยมีอำเภอบ้านโป่ง มีปริมาณการใช้ไฟฟ้ามากที่สุดถึงร้อยละ 63.51 ของปริมาณการใช้ไฟฟ้าทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองร้อยละ 35.10 และประเภทของกิจกรรมที่ใช้ปริมาณกระแสไฟฟ้ามากที่สุด คือ สถานธุรกิจ และอุตสาหกรรม ใช้ปริมาณไฟฟ้าถึงร้อยละ 81.41 ของปริมาณการใช้ไฟฟ้าทั้งหมด โดยอำเภอที่มีการใช้ไฟฟ้าสูงที่สุดในประเภทนี้ คือ อำเภอบ้านโป่ง คือ เป็นสัดส่วนร้อยละ 59.68 ของการใช้ไฟฟ้าประเภทนี้ รองลงมาคือ อำเภอเมือง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 21.73 ของการใช้ไฟฟ้าประเภทนี้ ส่วนกิจกรรมที่มีการใช้ไฟฟ้า รองลงมาจากสถานธุรกิจและอุตสาหกรรม คือ ที่อยู่อาศัย ใช้ปริมาณไฟฟ้าเท่ากับ ร้อยละ 15.92 ของการใช้ไฟฟ้าทั้งหมด โดยมีการใช้ไฟฟ้าในอำเภอเมืองแห่งเดียวถึง ร้อยละ 11.18 ของการใช้ไฟฟ้าประเภทนี้ รองลงมาได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.53 ของการใช้ไฟฟ้าประเภทนี้ นอกจากนี้ ยังมีการใช้ไฟฟ้าประเภทของกิจกรรมอื่น ๆ และไฟฟ้าสาธารณะอีก ร้อยละ 1.41 และ 1.27 ของการใช้ไฟฟ้าทั้งหมด ตามลำดับ ซึ่งกิจกรรมทั้งสองนี้มีสัดส่วนที่น้อย และมีปริมาณการใช้ส่วนใหญ่ในอำเภอเมืองเท่านั้น

ส่วนในด้านผู้ใช้ไฟฟ้าในปี 2530 มีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 25,769 ราย และในจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้านี้จะอยู่ในเขตอำเภอเมือง เสียเกินครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าทั้งหมด คือร้อยละ 64.08 ของผู้ใช้ไฟฟ้าทั้งหมด

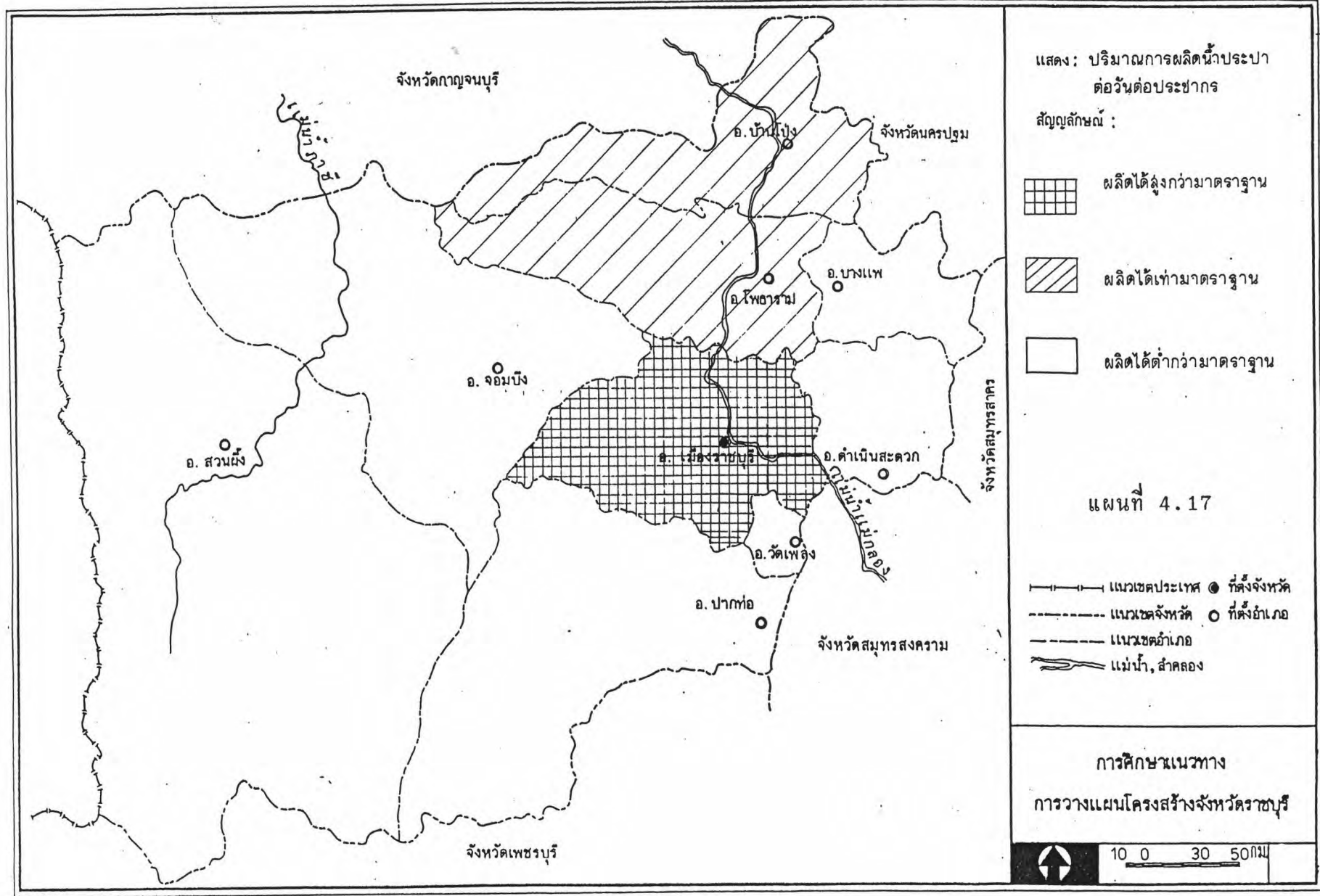
ในปี พ.ศ. 2534 ปริมาณการใช้ไฟฟ้าของจังหวัดราชบุรี มีทั้งสิ้น 345,620,250 กิโลวัตต์-ชั่วโมง อำเภอที่มีปริมาณการใช้ไฟฟ้ามากที่สุด คือ อำเภอบ้านโป่ง

5. การประปา

การบริการด้าน การประปาในจังหวัดราชบุรี ในปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของการประปาส่วนภูมิภาค การประปาเอกชน ซึ่งรับสัมปทานจากกรมโยธาธิการ และสุขาภิบาลต่าง ๆ การประปาส่วนภูมิภาค บริการจัดน้ำให้อำเภอเมือง บ้านโป่ง และโพธาราม

สภาพการให้บริการพบว่า การประปาราชบุรี ที่ให้บริการในเขตอำเภอเมืองจะมีพื้นที่บริการน้ำประปาเพียงในเขตเทศบาล ซึ่งสามารถผลิตน้ำประปาได้ 320 เมตรต่อชั่วโมง และมีจำนวนผู้ใช้น้ำ 6,926 ราย โดยมีแม่น้ำแควใหญ่เป็นแหล่งน้ำดิบ ส่วนการประปาบ้านโป่ง และโพธาราม สามารถผลิตน้ำประปาได้ 100 เมตรต่อชั่วโมง และ 75 เมตรต่อชั่วโมง ตามลำดับ ส่วนกิจกรรมประปาที่ดำเนินการโดยสุขาภิบาล มักมีปัญหาคุณภาพน้ำและกำลังการผลิตเพื่อให้เพียงพอกับประชาชนรวมทั้งการหาแหล่งน้ำดิบในบริเวณที่หาน้ำได้ยาก ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง จึงมีความสามารถในการบริการแก่ประชาชนได้น้อย

จากสถิติการใช้และการผลิตน้ำ ของการประปาราชบุรี (เขตเทศบาลเมืองราชบุรี) ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2534 จะพบว่า ปริมาณการผลิตน้ำประปา (ลูกบาศก์เมตร/วัน) จะเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 15.06 ต่อปี ในขณะที่ปริมาณน้ำที่ใช้จะเพิ่มในอัตราส่วนที่สูงกว่าคือ โดยเฉลี่ยร้อยละ 17.59 ต่อปี ส่วนจำนวนผู้ใช้เพิ่มขึ้น โดยเฉลี่ยร้อยละ 9.98 ต่อปี แนวโน้มความต้องการใช้น้ำสูงขึ้นมาจากปี 2530 ดังนั้น ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 การประปาราชบุรี จะมีการขยายเขตบริการนอกเขตเทศบาลและกำลังผลิต

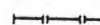

แสดง : ปริมาณการผลิตน้ำประปา
ต่อวันต่อประชากร

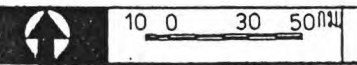
สัญลักษณ์ :

- ผลิตได้สูงกว่ามาตรฐาน
- ผลิตได้เท่ากับมาตรฐาน
- ผลิตได้ต่ำกว่ามาตรฐาน

แผนที่ 4.17

- แนวเขตประเทศ ● ที่ตั้งจังหวัด
- แนวเขตจังหวัด ○ ที่ตั้งอำเภอ
- แนวเขตอำเภอ
- แม่น้ำ, ลำคลอง

การศึกษาแนวทาง
การวางแผนโครงสร้างจังหวัดราชบุรี

การประปาในระดับชนบท ของจังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นการประปาขนาดเล็กที่ให้บริการแก่ โรงเรียน วัด สถานบริการสาธารณสุขและอื่น ๆ ในหมู่บ้านที่อยู่นอกเขตเทศบาล ในปี พ.ศ. 2534 จำนวนประปาขนาดเล็ก 290 แห่ง และมีผู้รับบริการประปาขนาดเล็กทั้งหมด 96,387 คน หรือโดยเฉลี่ย 125.4 คน ต่อ 1 แห่ง

เมื่อพิจารณา จำนวนประชากรขนาดเล็ก ที่กระจายตัวอยู่ในอำเภอต่าง ๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1) อำเภอที่มีจำนวนประปาขนาดเล็กมาก ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม

2) อำเภอที่มีจำนวนประปาขนาดเล็กปานกลาง ได้แก่ อำเภอบางแพ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอวิังเพลง

3) อำเภอที่มีจำนวนประชากรขนาดเล็กน้อย ได้แก่ อำเภอจอมบึง และอำเภอสวนผึ้ง

จะเห็นได้ว่า การประปาส่วนใหญ่ของจังหวัดราชบุรี จะเป็นการให้บริการในเขตชุมชนและกึ่งชุมชน (สุขาภิบาล) เท่านั้นแม้ว่าจะมีการประปาขนาดเล็กในชนบทก็จะต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ บ่อบาดาล เท่านั้น ซึ่งก็จะมีน้ำไม่เพียงพอในทุกฤดูกาล และทำให้เกิดสภาวะการขาดแคลนน้ำขึ้นได้จากรายงานการสำรวจสภาวะการขาดแคลนน้ำของจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นการขาดแคลนน้ำเพื่อดื่ม - ใช้น้ำ ของประชาชนและน้ำสำหรับปศุสัตว์ ไม่รวมน้ำเพื่อการเกษตร และได้แบ่งคะแนนการขาดแคลนน้ำเป็น 3 ระดับ คือ คะแนน 0 - 10 ถือว่าเป็นเขตที่มีการขาดแคลนน้ำมากที่สุด

คะแนน 11 - 14 ถือว่าไม่ขาดแคลนน้ำในขณะนั้น แต่อาจจะขาดแคลนน้ำในระยะต่อไปได้

จากการสำรวจดังกล่าวพบว่า ในปี 2534 จังหวัดราชบุรี มีหมู่บ้านที่ขาดแคลนน้ำรวมทั้งหมด 103 หมู่บ้าน โดยอยู่ในระดับการขาดแคลนน้ำ 0 - 10 จำนวน 23 หมู่บ้าน และระดับ 11 - 14 จำนวน 78 หมู่บ้าน พื้นที่ที่มีการขาดแคลนน้ำดังกล่าวจะกระจายไปทั่วทุกอำเภอ โดยเฉพาะในเขตอำเภอ

ส่วนฝั่ง มีจำนวนหมู่บ้านที่ขาดแคลนน้ำมากที่สุด รองลงมาได้แก่ อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง และอำเภอเมือง ตามลำดับ ทั้งนี้สาเหตุที่สำคัญ คือ การหักล้าง ถางป่า ทำให้ความชุ่มชื้นมีน้อย แหล่งน้ำตามธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลง ในฤดูแล้งจะแห้ง ชาวบ้านมีความลำบากในการที่จะหาน้ำมาใช้สำหรับอุปโภคและบริโภค และเลี้ยงสัตว์ และมีแนวโน้มที่จะขาดแคลนน้ำมากขึ้น

สรุป

สภาพพื้นฐานของราชบุรี เดิมเป็นเมืองหน้าด่าน เป็นประตูสู่ภาคใต้ มีความเหมาะสมทางด้านกาเกษตร เนื่องจากลักษณะทางกายภาพสภาพภูมิประเทศ อำนวย เป็นที่ราบลุ่ม มีการปกครองแบ่งเป็น 9 อำเภอ 3 เทศบาล และ 18 สุขาภิบาล เส้นทางคมนาคมที่สำคัญคือ ถนนเพชรเกษม

อำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอเมือง, อำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง ซึ่งเป็นทั้งย่านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และย่านพักอาศัย การใช้ที่ดินอำเภอเมืองประเภทอุตสาหกรรมและพักอาศัยเด่นที่สุด การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม การขยายตัวของเมือง การเพิ่มของประชากร ทำให้ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมเปลี่ยนไป

ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจในปี 2534 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดราชบุรีสูงเป็นอันดับ 1 ในภาคตะวันตก สาขาการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ การเกษตรร้อยละ 31.6 รองลงมาได้แก่ การค้าปลีกและค้าส่ง 19.5 อุตสาหกรรมร้อยละ 18.7 นอกจากนั้นเป็นการผลิตสาขาบริการ การคมนาคมขนส่ง เหมืองแร่ การธนาคาร ประกันภัย และการผลิตสาขาอื่น ๆ ร้อยละ 30.2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดราชบุรี

สำหรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี ในช่วงปี 2530-2534 ผลิตมวลรวมของราชบุรี มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 4.9 ต่อปี โดยสาขาที่มีอัตราการขยายตัวสูงสุด คือ การคมนาคมขนส่งเพิ่มร้อยละ 31.6 ต่อปี

รองลงมาคือการผลิตอุตสาหกรรมร้อยละ 9.8 การบริการร้อยละ 9.1 ต่อปี สาขา การเกษตรกรรมมีอัตราการขยายตัวต่ำ คือ ร้อยละ 1.1 ต่อปี

ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของอำเภอเมือง เช่น การไฟฟ้า ให้บริการครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอเมือง ส่วนการประปาและโทรศัพท์นั้นยัง ให้บริการไม่ถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่อยู่ห่างถนน เพชรเกษม

ความได้เปรียบในทำเลที่ตั้ง การคมนาคมขนส่งและลักษณะ ทั่วไปของ อำเภอเมือง และอำเภอบ้านโป่ง เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิด การพัฒนาอุตสาหกรรมและพักอาศัยในอำเภอเมือง และอำเภอบ้านโป่ง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและพักอาศัยขึ้น

การอุตสาหกรรมมีแนวโน้มการพัฒนาสูงขึ้นมาแทนที่การเกษตร ซึ่งมีอัตราการผลิตลดลง อำเภอเมืองมีโรงงานอุตสาหกรรมร้อยละ 36.5 รองลงมา คือ อำเภอบ้านโป่ง ร้อยละ 31.3 การกระจายตัวของแรงงานของอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรีอยู่บริเวณอำเภอบ้านโป่งมากที่สุด คือ ร้อยละ 55.3 รองลงมา คือ อำเภอเมือง ร้อยละ 31.3

การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม แนวโน้มการขยายตัวของ โรงงานอุตสาหกรรม สาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหา ประกอบกับการกำหนด นโยบายในการพัฒนาจังหวัดราชบุรีในด้านต่าง ๆ เช่น ระบบชุมชน โดยกำหนดเป็น ชุมชนลำดับที่ 1, 2, 3 โครงข่ายคมนาคมที่สะดวกในอนาคต ระหว่างภาค หรือ ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัด และแหล่งวัตถุดิบในชนบท การใช้ที่ดินในอนาคต และการกำหนดบทบาทของชุมชนลำดับต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรี พอสรุปเป็นย่าน อุตสาหกรรมได้ดังนี้

(1) บริเวณอำเภอบ้านโป่ง ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งในอนาคต อุตสาหกรรมที่สำคัญในบริเวณนี้ คือ อุตสาหกรรมการประกอบตัวถังรถ และการผลิตอาหารสำเร็จรูป สำหรับอุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาล ไม่ควรให้มีการขยายตัว เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวแล้วในเรื่องแนวโน้มการขยายตัวของอุตสาหกรรม

(2) บริเวณอำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางด้านการบริหาร ปกครอง ด้านการพาณิชย์กรรม ด้านการศึกษาและสาธารณสุข อุตสาหกรรมที่สำคัญ

ในพื้นที่อำเภอเมือง คือ อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา อุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอ อุตสาหกรรมการผลิตวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้าง

(3) บริเวณอำเภอโพธาราม ซึ่งจะเป็นชุมชนลำดับ 2 ของจังหวัดราชบุรี ในอนาคตอุตสาหกรรมที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมการผลิตอาหาร ที่ใช้วัตถุดิบจากการเกษตร

(4) บริเวณอำเภอปากท่อ ได้กำหนดพื้นที่เหมาะสมในการพัฒนาอุตสาหกรรมไว้เพื่อรองรับการขยายตัวของจังหวัดราชบุรีในอนาคต เป็นอุตสาหกรรมการผลิตอาหารที่ใช้วัตถุดิบจากการเกษตร เช่นการแปรรูปเนื้อสัตว์เพื่อการส่งออก และอาจจะเป็นอุตสาหกรรมผลิตน้ำตาลได้ในกรณีที่จำเป็นต้องขยาย เนื่องจากอยู่ใกล้กับพื้นที่ปลูกอ้อยบริเวณอำเภอจอมบึง

จากข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถบ่งชี้ให้เห็นลักษณะเด่นแต่ละ อำเภอ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนะแนวทางการวางแผนโครงสร้าง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญของจังหวัด รวมทั้งการพัฒนาในทิศทางเดียวกับพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้การเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เป็นอย่างเหมาะสมและตรงเป้าหมายมากที่สุด จำเป็นต้องทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งระดับการพัฒนาของพื้นที่นั้น ๆ ด้วย ซึ่งจะทำการศึกษาในบทต่อไป